

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

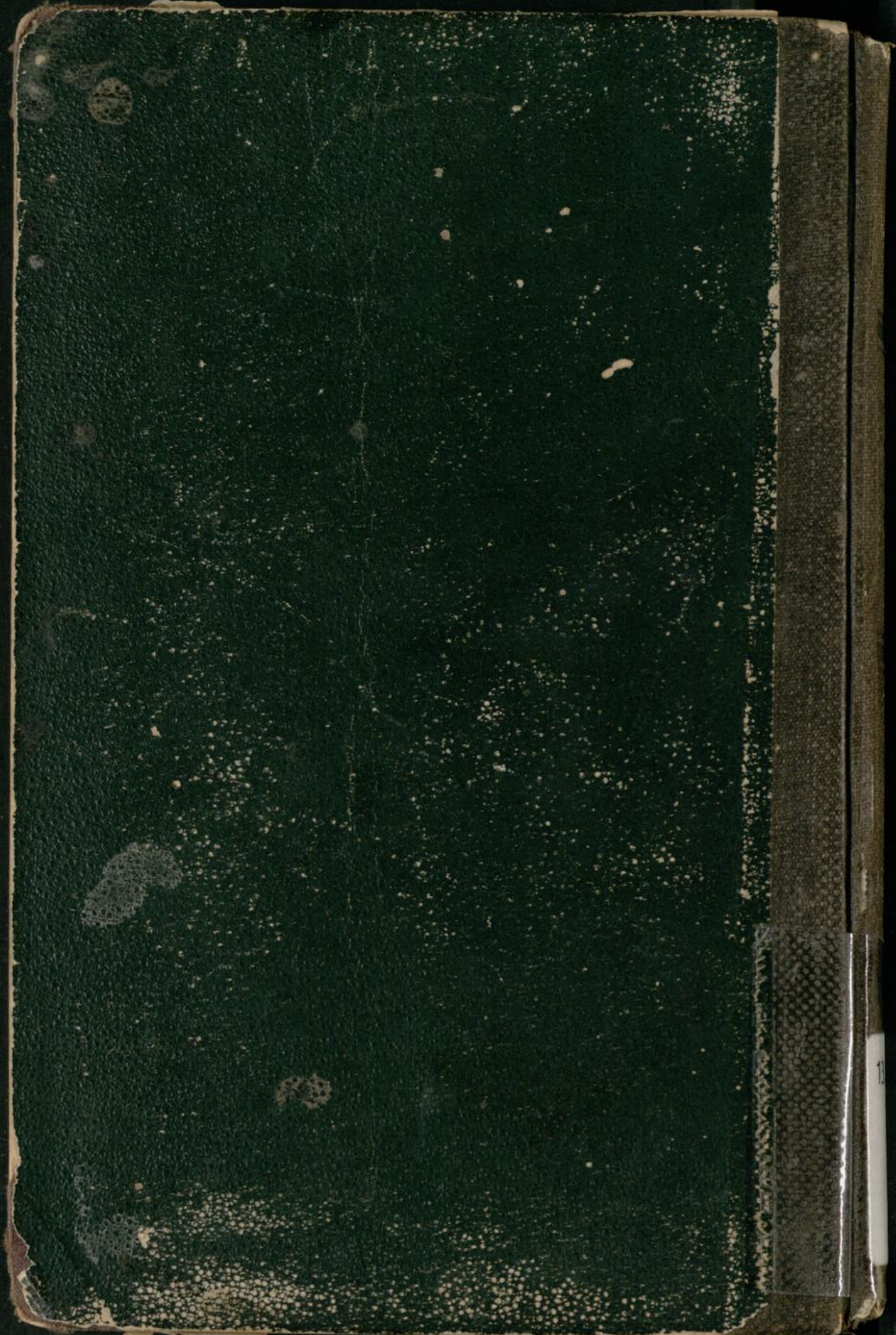
Ezraḥ raʿanan

Ṭoiber, Yiśraʿel Iserl

לרסיא לארשי, רביוט

Presburg, 622 [1861 oder 1862]

[urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9526](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9526)

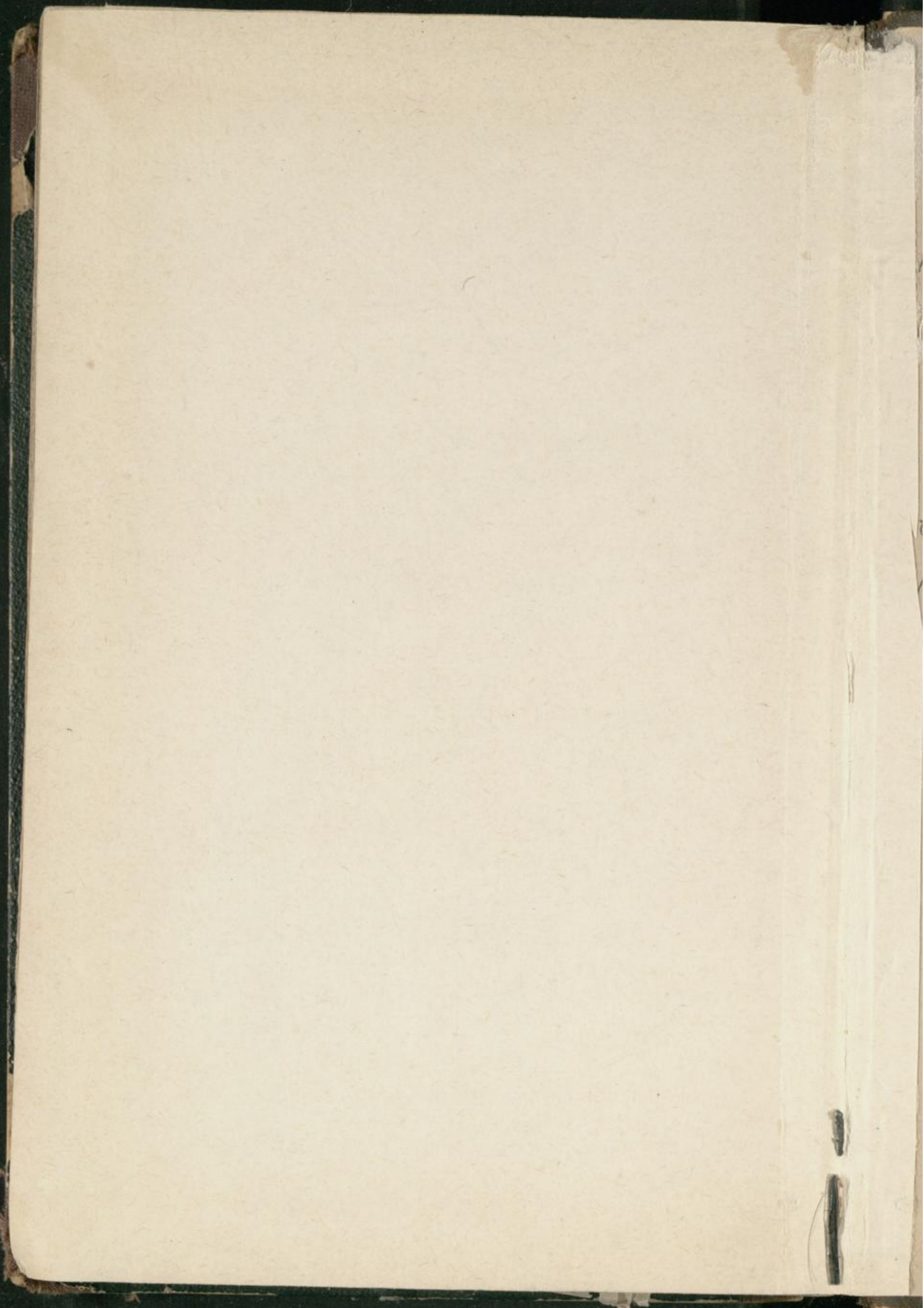

11

10633

1. תולדות העם לוי. האסטרולוג
 2. ס. תולדות היה וזמן לאו הוראטי
 3. ס. המוסר ון אחרון - אבות
 4. ^{מחבר} אבות ספריו בספרים נבחרים
 ספרים הרוח על מסנת האל ג'ג'ג'
 ס. ספריו אחר - ~~אבות~~
 ס. תולדות אדם אולם
 ס. זמון חכמים
 ס. ~~היסטוריה~~ ~~האדם~~
 אבות רחוק
 י.א. טאבור

Erworben mit Unterstützung der
 Fritz Thyssen Stiftung

7 800, 1/2

8 1/2

7

7 800, 1/2
8 1/2
7

אזרח רענן

והוא

קצת הערות על תולדות

רבנו

הרמב"ם ז"ל

ראש מדברים בכל מקום

ועל דרכיו ופסקיו

אשר לקטתי מפי ספרים וסופרים העומדים לימין צדקו

וירד הא"י על המבקרים וישב אותם

ישראל איסרל טויבר

תחת משא דבר ה' בק"ק

עיר חדשה.

פרעסבורג

פערלאג פאן ר' וואַלק ווייס'ס בוכהאַנדלונג

שנת תברך לפ"ק.

מנחת מרחשת

אשר רחש לבי תודה וברכה

לכבוד

אדוני אבי מ'ו הרב מו'ה זרח טויבר ז'ל, בארץ החיים

ולכבוד

אמ'ה הרב מו'ה שלמה ליב קאניג ז'ל במעון שמים

מאת בנם ותלמידם

המחבר.

והי' כאשר ירום משה וגבר ישראל
זרח בחשך אור לישרים
לזכר עולם יהי צדיק
ומשכרתו תהי שלמה

הכנסת הארבעים וד'...

בשרים כחדיג הנאמרת...
היבט השלם דמפורסם...
הוראנוך אבד רקק וינע ילמ.

איש אשר כדוה כי עונש הוא זכאי הנודל על גופו
דכינו הנודל מוקד כד סימן אל אנו של הארץ דאורה כמכיר
גם אחרי כהם שטים הודו יקן מנודת כדכד לרד לאפודי אפוד
לתבואים אודיו כשרשית הבורה תרשמת האשכ דשמים אמ לו
ישאל ממנו פרי המפוש דכדו תבנתו דקפודת זכור אל לנו
יצא והודיאת לטובי ילמדי דכד אפודיכמה הימכרין
כמאות למשלם דודו דאפודי ודכד דכד דאפודי

רעיוני:

אם בעוצב הריתי אתכם
שמח תשמחו לב מוצאיכם
אם אמת וישר הפצהו
בחיק עוני ולחץ נתגדלתם
למרחב תוציאו — נבר ותם
רוח קנאה, לא לחצהו.

(כנף רנניס ס', א', ד')

פה ויען הודית עם דכד...
דכד אפודי ודכד דאפודי

דכד אפודי ודכד דאפודי
דכד אפודי ודכד דאפודי

מנהג מרהשת

אשר יהיה לכו חזקה וזכרה

לכו

הפסוק

אשר יהיה לכו חזקה וזכרה

במה זמנה אעשה

במה זמנה אעשה

במה זמנה אעשה

במה זמנה אעשה

במה זמנה אעשה

אשר יהיה לכו חזקה וזכרה

(ל. ב. י. ס. ס. ס. ס.)

אשר יהיה לכו חזקה וזכרה

המחבר

אשר יהיה לכו חזקה וזכרה

אשר יהיה לכו חזקה וזכרה

אשר יהיה לכו חזקה וזכרה

אשר יהיה לכו חזקה וזכרה

אשר יהיה לכו חזקה וזכרה

אשר יהיה לכו חזקה וזכרה

הסכמות הגאונים ור"ח"ק.

בפרט מהרב הגאון הגדול, החר"ף והבקי, סיני ועוקר הרים
החכם השלם המפורסם נ"י ע"ה פ"ה מו"ה א לעזר איש
הורוויץ אב"ד דק"ק וויען יע"א.

איש אשר ברוחו פי שנים, הוא הנשר הגדול בעל כנפים,
רבינו הגדול משה בר מיימון ז"ל, אשר מאז הארץ האירה מכבודו,
גם אחרי כסה שמים הודו; יען הנחיל ברכה רבה לאחוזת עולם
להבאים אחריו בשדמות התורה והחכמה, השבע השביע את בני
ישראל ממגד פרי חכמתו הרבה ותבונתו העצומה, ומני אז ממנו
יצא ההוראה לשבטי ישראל וברבת בני עמו, אחריו ימשכו היושבים
כסאות למשפט לדון ולהורות, מיד ולדורות. והנה כעת התעורר
הרב החר"ף המופלג המושלם מוהר"ר איסר טויבר נ"י דיין דק"ק
ע"ה יצ"ו ללקט אורות מבין ספרים יקרים מעניני תולדות וקורות
רבינו הגדול ז"ל ולקבצן כעמיר גרנה בספר חקה, גם הוסיף מדעתו
דברים שכליים ועריבים לאזן שומעת, כי לבו ראה הרבה חכמה
ודעת, על דעתי יתענגו במחברת הזאת הקוראים בצדק והשופטים
במישרים, ולא אפון, כי יתמכו ידי הרב המחבר לפי כבודו.

פה וויען הבירה יום וי"ו עשיק צום העשירי תברך לפ"ק.
ה"ק אלעזר הלוי איש הורוויץ.

(* דברי הנעשה סק"ק עיר מדש יום ב' ל"ד למני"א שנת רבנו משה חי לפ"ק

ה"ק יוסף ווייסע

עבד התורה סק"ק הנ"ל יע"א.

א"ש עש"ק ס' ויקרא כתר לפ"ק ה"ק עזריאל הילדעסהיימער

ה"ק יוסף שמואל הלוי ספ"ק טרענשין

משה"ק נאשער ספ"ק נא"א

(* הסכמות הרבנים נ"י מגדל הולאות הדפוס לא יכולתי להדפיס רק ח"י"ק,
ובטוח אני שימחלו על כבודם ויאמרו סלחתי כדברך.

הקדמה

יחל ישראל אל ה' מעתה ועד עולם.

הן זה ספר זכרונות תולדות איש אלהים רבן של ישראל, רבנו משה בר מיימון, אשר נולדו ויצאו מרעיוני גאוני ומופתי דור דור וגדלו על ברכי, שלחתי על פני חוצות לאמר: בני הם אשר נתן לי אלהים בזה.

כל איש חכם לב יודע רב התועלת בידיעת דברי ימים לגדולי ארץ כאשר כתבו חכמי דור דור, יוחסין, ס"הד, ואחרון בזמן הג' שיר, והחכם מו"ה שמשון בלאך הכי תולדות רבנו רש"י ז"ל ומעתיק אות' משפת אשכנזי מהחכם צונץ, להראות לעיני העמים כי לא אלמן ישראל בכל דור ממדע וחכמה, ובעת אשר צעף עלטה כסה פני תבל, ה' אור כמושבותם, וע"י אור התורה נטעו רוח חיים בנו, ונביא ה' קרא: "הציבה לך ציונים" להציב יד ושם לאמר זה הדרך אשר נלכה בו, לכן שנשתי מחני לכתוב תולדות רבנו הגדול ואורן של ישראל הרמב"ם ז"ל.

והיה כי ישאלך על המחבר מחברת הוה מי הוא? מאין מוצאו? הן לא שמענו ממנו ואכותינו לא ספרו לנו פועל פעל בימי קדם, ופחאום אנו רואים אותו מתהלך על שדי תרומות הצופים? המלפנים עמד לנס בעלי העתים?

ידידי הקורא!

אם להגיד לך קוראות חיי, בצדק דברוך, מה אני ומה חיי! אלהים אשר צוה לנפל אשת: התגל, הוציא אותי מרחם ובח"י טבת תקפ"ג צוה עלי לך והצלח. (יארך האל ימי בטוב). עבודת נער אך נקלה ערכה רק כנמלה קטנה עלי ארץ רמש, ומימי ילדותי אין לי לספר חדשות ונצורות כי הילדות חלפה הלכה לי כאשר תחלוף ותלך לכל ילד, עלם קטן הייתי לאבי אמ"ו מו"ה זרח טויבער כעת בג"ע ז"ל ולהבדיל כח"למ א"מ מרת שרל תי נצר משרשי ענבו גפן א"ו הגאון החריף מו"ה ליב טעלש וצלה"ה אבד"ק גאלאנדע יע"א *) יומם ולילה לא שכב לבם וימין צדקם תמכה ימיני לנהלני במעגלי צדק. כמלאך ה' ממעל לקח אבי היקר רצפת ונחלת אש האמונה מעל מזבח לבנו הטהור ויגע על פי ותהי לשלהבת יה, גם עתה בארץ החיים הופע עלי עצתך ונחני, כי האדם לא ידע עתו וחש עתידות לו עד אחרית הימים ויכנס הבן אצל אביו: זכרה אלהי לך לטוב.

*) מ"ו הגאון מו"ה ליב בן הר"ר חיים מראדין אשר ילק מיס על ידי הגאון החריף מו"ה זרח איידליץ מפראג נתגדל על ברכי הגאון מוהר"ם וכנן כאמן הי' לו, ואם סלפל עמו, אמר עליו: "אחי שאג מי לא וכו'." אהה! כי לא זכיתי לשמוע לקח מפיך א"ו ז"ל תלכ"ה.

ובעת הייתי כבן שלש עשרה שנה, בימים ההם כקעו חלוני רקיעי, ושכלי החל לעשות פרח ונטע, כצפור בודדת על קן, התעוררה נפשי ללכת לכם המדע, עם נשמת התורה אשר התהלכה בקרב אבותי הורי ומאורי! בישיבת מ"ו הגאון הגדול מרנא בעל חת"ס סופר, ומשם בארה, היא הבאר אשר אמר ה' משם אוציא מי תבונה הגאון הגדול מו"ה יחזקאל פנעט אבד"ק נייטרא, אחרי כן ינקתי משדי חכמת שלמה הוא מ"ו הגאון החריף מו"ה זלמן אוללמאן נ"י אבד"ק מאקאווא בעל המחבר ספר י"ש והי' לי משה לרועה, יחזקאל לחווה, ושלמה למלך להנחני תוך היכל התורה פנימה מקום אל חנה.

ובשנת תר"ד נקראתי לבית אבי, פתחתי הדלת אבי קדמני לשלום, השמים כטהרם אז ראיתי — ויהי כי ארכו הימים והי' לי לחדשים בכית אבותי! וציר באה מכבוד חותני, ובשולי אגרת כ"י הרב הגאון הגדול מוהרי"א שטראסער ז"ל אל אמ"ץ להתקשר בכ"ת ת"ח חר מדייני ק"ק ע"ח, וכאשר באתי הנה לבית א"ה הרב מו"ה שלמה ליב ז"ל ע"ו הצנועה מרת אידל ע"ה, רק רגעים פנינו חוינו והי' אמר לדבק טוב — בתו נתן לי לאשה, היא זוגתי הצנועה מרת הענדל תי' לאר"יט, והוא הי' לי לאב, היום ככלות שמנה ושלושים שנה (היי"ב) האחרון עתה מהעלות על לבכי את ההרגשות הרוחשים בקרבי, לבי ונפשי! הן המה המקריבים תודה לאל עליון על הימים אשר חלפו מעת אשר ממרום הוכן לעזר לי — רבים מכאובים אשר קראני ואם אמרתו אבלונה — אמנם האחשה ואחאפק! ועתיקים דברי המליץ ע"ה, "מה נאמן החרי ומה עז האבל עפרות ילדים יולדים נשקו" אכן הנחמי נפשי, הן הראני הי' שלשה צנתרות הוהב האלה, ואלה הילדים אשר נתן לי הי' חיי יחי' ואזכה לגדלם לטוב וכווהר הרקיע יוהירו. בפרט בני הילד אשר שם ח"כ, יקימהו האל לחומת נהושת נגד הלומת הזמן ויטה שכמו לסבול עול התורה, וכאהלי שסותפארש שם ירכיץ, ושם ישכון נצב סלה, מופת לרבים יהי בארץ, ויהי לאוחות ברקיע, שכט המוסר לו יהי*). — הן זאת אשר אוכל להגיד לך קוראי הנחמד מקוראותי אשר ידעתי גם ידעתי כי לי לכדי המה יקרים ולך מה המה!

ואם להגיד לך מדוע עד הנה החרשתי מלהציב במערכה בעלי העתים? כה אמר אחיך ישראל! הן זה תשע שנים מאן אשר אנכי פה ע"ח מבי"ד רמוזים לעם הי' חחת משא דבר ה', כתבתי, הרשתי, בארתי, כי ה' הטובה עלי, ועד כה זכני הי' לקבץ יד על יד, ועיר שם ועיר שם חרושים על גפ"ה, וגם לפסק הלכה הייתי ברצוא ושוב עם רוב גאוני הדור כאשר יש בידי קונטרס גדול בפרט מהגאון הצדיק מו"ה שלמה קוועטש אבי"ד ור"מ ד"ק לייפניק אשר כ"ה אספהו בק"ק נ"ש, אתה! כי חשך השמש בצהררים, כאב נאמן הי' לי ולכל אשר שאלתי ממנו השיב לי מענה, ולא הי' מאוחם אשר עליהם רמוז חכמינו ז"ל כל המונע בר, אף סמך ידו עלי (**).

(* אהה! לא זמע אלהים לאנקת אסיר, ולקח בני הנחמה ילד שעשועים יבואע שלמה ליב ע"ה.

מעפרך בני! רענן הנצו;

ורסיסו רמעי על כוסם ינוצצו. ר"ע"ו"ל"א, אהה! קיציף הוא ס"ס קיציף (** ואתיק הנה אשר כתב בעני דך ק"ק לייפניק יע"א ח"ל בעהור "ס"ס

וכל דבר אשר שגב ממני להם הבאתי, הם כמצרף חכונתם צרפו
את דברי ועליהם שפטו אם יש אמון בם, אף חברתי דרוש על כל דבר
קשה במאמרי חכמינו ז"ל וביוצרות, בארתי אותם והפחתי בהם רוח חיים כי
תמיד מצאתי כי תחת מסוה דבריהם יסתירו מוסר ויראת ה', וגם בסליחות
וביוצרות ראיתי כי לרוב המה תומכים על דברי חכמינו ז"ל ופורשים כנפיהם
על נשברי לב, אף ראיתי תועלת גדול היוצא מספורי תולדות ראשי ישראל,
ע"כ חורתי כפי כוחי לאסוף קוראות רוב גדולי ישראל, דרכיהם ופסקיהם,
וקראתי לחבור הלזה ארוזי לבנון ומארו זה לקחתי ענף אחד לטעת
ולעשות פרי ע"כ קראתי אורח רענן.

אמנם בכל זאת מנעתי מלבוא בעלי העתים להגיד חצי דבר, או דבר,
אם כי החכמים המוציאים לאור עלים כאלה, לטובת הכלל מתכוונים, בכל
זאת לא מעט הנזק היוצא, כי כעת זאת חלי רע איש אשר יודע לחרות ג'
או ד' דלתות בלשון אשכנזי, חיש קל ישלח לעלי העתים, ראה כזאת מצאתי
דאתי לירי, א"ד בניב שפתים לריון הוה מומי ע"כ אמרו לכו ונכהו בלשון
ונשליכהו אל אחד הבורים הרקים ממי תכונה ונפשיט ממנו כל אדר להציג
אותו ערום ועריה, ומה נעימים דברי חכם אחד מחכמי זמנינו "איש אשר
יבוא אל החצר הפנימי אחת דתם להמיתו בשוט לשון רמיה, מלכר אשר
יושט לו הזמן את שרכיט הוהב וחיה" זאת הסיכה אשר שמתי יד למו פי!

וידעתי כי הקנאים יבואו לאכלני צלי אש, ראשי על כרעי כאשר אכלו
ישראל את פסחיהם ויחרפוני ואלה יבקרו פני ספרי זה כזהירות רבה ויחפשו
עולת לגלות מומי למען כסות את ערותם, ולכל נחח טוב אומרים גנוב הוא
אתו, וכבר אמר החכם "חזיר עוזב גללו, וחופש גללי צאת האדם, עוצם עיניו
משחיתותיו ויעיין מגרעת רעהו —" ולא על החיבור כ"א על המחבר תטוף
שפתותיהם זפת — ואנכי כעמוד ענן לקבל חצים, וכמעט ידעתי אם כי רכות
צררוני מנעורי יאמר נא ישראל המה רק חכלי הריון בערך חכלי לידה אחר
הדפסה! אכן קול דממה אשמע בקרבי, בראשון הורו לנו רכותינו ז"ל כל
פרצה שאינה מן הגדולים אינה פרצה, וזאת השנית! הטוב אתה מרכנו בר
מיימון? הנשר הגדול אשר על כל מדעים פרש כנפיו, איש אלהים קדוש,
אשר הפליא בחבוריו, ומשמח נפש ההוגה בם, הוא האיש אשר התאמץ

הרבני המופלג המפורסם לשבח מריף ובקי מו"ה איסרל טויבר נ"י חד מצי' דינא
רנא נק"ק ע"ח צמדינת אונגארן, העובר עלי כעת, היה לי אהו עמו צפה ובמכתבי
שונים, הרבה פלפולים שונים צדנר ה' זו הלכה, צנפ"ת ונמוסקים ונכרנה ש"ת
להלכה ולמעשה, ומלאתי כי הוא מלא בתורת ה' על כל גדותיו, למד שנה הרבה
במוסקים ראשונים ואחרונים והתחקה על שרשן כדת וכהלכה, ולאיש אשר אלה לו
ביתר שאת ועז לו נאה ויאה ליטב על גפי מרומי קרת להורות לעם ה' אלה את
הדרך הטוב אשר ילכו בו למען טוב להם ולבניהם לעולם, את זאת אמרתי לחזק
ידיו ולהודיע קושט דבר אמת, המדבר ומותם באמת ובתמים יוס צ' פי' צא
תרי"ד לס"ק.

שלמה קוועטש מנ"ש החופ"ק לייפניק יע"א.
ותחת זאת הותמו —

להרים קרן עמו להדריכם בדרך סלולה, והי' לאות כלמדויו וכמעשיו היקרים
ככ"ו קנאים פגעו בו!*)

וכמעט התרשלתי ואמרתי שב ואל תעשה עדיף כי איך אחיו לעלות
על מרום הרים מקום אשר גדולי יקירי ערד, הן מהכמי עמינו וחכמי זולחינו
עמדו, החלש יאמר גבור אני? אך דברי הגאון מו"ה יוסף יעב"ץ בספרו אור
החיים והביא דבריו בעל פי הברית, הרהיבו עונו כנפשי באמר שם משל
לאומן המלך המתעסק בעשיות כגדי כבוד, לבוש מלכות מעשה אורג וחושב,
בחכמה נפלאה, ובידו פטיש ומחטין, וחשקה נפשו ג"כ ללמוד חכמת נשים
בפלך, לעשות החוטין ללמוד על הסדר הכל, ויכל בהכל ימיו, ולא זכה
ללמוד המלאכה הנפלאה המבוקשת, ולא ידע העני הלזה כי עיקר האומנת
היקרה אינו זה ויכול לקנות פטיש ומחט וחוטין פשתן בדבר מועט עכ"ל, ע"כ
אמרתי בדרך זה אאסוף מגרני החכמים כפי כוחי, ואת פרים הטוב אטע
בתוך כרמי, וחכמינו ז"ל אמרו לא עליך וכו' ואשמח בצאצאי עשנתו אם
אהי' לעזר ולהועיל להיודעים פחות ממני, או לאותם אשר כערתי וכו' אמלא
משאלות לכבי האומר הכי לי ועיני ירושלמי פ"ב דחגיגה רואה אנכי את
המבוע כאשר העיר החכם שי"ר.

ואת מאמר אסתר אני עושה להגיד דבר בשם אומרו ואם אולי שלא
במתכווין שכחתי להראות באצבע את הכאר ממנה דליתי בפ"ע שלי ע"כ
אפרט הנה הספרי אשר לרוב היו לפני, ספרי רבנו, סדר הדורות, שה"ק,
שה"ג, ספרי הגאון היות, מ"ש הגאון שי"ר, ויתר חכמי כפרט החכמי יאסט,
צונץ, וצייטונג דעם יודענטהומס, והחכם ר"ש בלאך בספריו הנעימים, ואת
המעט בו שלי, וכפרט בפלפול גפ"ת. דרכיו ופסקיו של רבנו יכולתי להאריך
אך לא רציתי להעביר הגבול ועוד חזון למועד.

והנה כבר כליתי מלאכתי ונא לידי חלק ויו מספר קוראות ישראל מן
החכם הגדול גראעטק, ולא יכולתי רק להעביר וללקוט בו את המעט ואותו
רשמתי בספרי זה. וזער לי כי ראיתי כי גם הוא הלך בדרך זה לאמר על
רבנו דברים אשר אסורים לגלות, ואלולי זאת רק טוב בשר, ובלי ספק איש
טוב הוא, ולא קראתי יותר מספרו רק הנוגע לענין רבנו.

זה השער עוד לא אסגרנו, עוד לא אכלא שפתי עד אשר אגלה לכל
ב"ט הנפוצים הנה והנה מי אני, זעיר שם זעיר שם באונגארן זה שם אשר
יקרא להם שטערן, והם נצר משרשי ד"ז הרב המה"ג מו"ה מאיר אב"ד ורי"ם
ד"ק טאָפּאָליע, ובמדינות פיהם בעיר ראדינין (***) ובמדינת מעהרן בעיר טעלש,

*) ועי"י ש"ג מ"ג מ' מס צאס הרמ"ע מפאנו שבי, שאלת מה אני משיב על
"לאן מדברת גדולות ולפלוסי עוסות כנגד מה שנתפרסם צאמי על הקפת הלולב,
"אני אני דחוס בי רבן מ"ע, זה שמי מעביר עין, זה זכרי מוטל עלבון, זה תשוב'
"נלכת לכל מה שכתב נגד יה"ר כי לא לכבודי דברתי ונמקום קנטוריא עת לתמות
"כי האמת יורה דרכו ליראי ה' ולתשבי שמו אני לשלום וכי אדבר וכו' וכו' ע"ש.
**) מ"ז הגאון ז"ל, ומד"ו הגאון מו"ה ארי' ל"ב אבד"ק וועספרים, ומד"ז
הגאון בעל מי באר, ומד"ז הרב המה"ג מו"ה מ"ל אשר הי' אבד"ק פעזונג לוקסי
צנותיו הי' ועוד ת"ס חלכ"ה. כפרט הרב מו"ה מ"ע אבד"ק טריטש ז"ל.

בני היקר השוע אוהב רבנן והוה לוי חתנא רבנן * כי"ה שלמה טעלש ע"ה
למען ידעו בנינו אחרינו כי אב אחד לכולנו וממקור אחד יצאנו מקום טהור,
ויביטו אל צור חוצבנו ממנו וממשפחת נקרנו.

ועל אודות שבח המגיע לכתבים יש בידי הסכמות מרכנים המפורסמים,
אשר בשם ובתאר ומעלה יכנה את שמי ומחברתי אך אמרתי איש וכו' יעיד
על עצמו. —

עלי חלקי זאת תכרענה ברכי, תודות לבי תען לשוני, לולי כי זרח
בחשך אור לי ואלהי אבותי בעזרתך כי עתה לא באתי הלום גם אל אנשי
ק"ק עיר חדשה, המה אוהבי ומכבדי, יקירי ערך אשר היו בסומכי נפשי,
אנא ה' הטיבה לטובים ולישרים בלבותם, ועתה האל הקם ביתי לנצח, אל
יקראני כל אסון, ובטובך הגדול, תרבני ובאפך אל תמעטני, ואם כה תעשה
לעבדך כל מעיני יהיו כך

אנא ה'!

עורר לבני התהלך בתמים
ליראה את שם קדשך כל הימים.

המחבר.

סליק פק"ק עיר חדשה יום ד' לסדר למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל
הימים כ"ד מנחם תרכ"א לפ"ק.

* וזה שם אשר יקרא להם אורנשטיין, יען כאשר נאה הפקידה מהקיסר
יאזעף לתת שם משפחה, א"ז הגאון, ושני אחיו, ה' מפחרי, ע"כ כל אחד נתן
שם לעצמו.

הפסוקים הנ"ל הם חסרי תכלית...
הפסוקים הנ"ל הם חסרי תכלית...
הפסוקים הנ"ל הם חסרי תכלית...

בגן פרחים וערוגת הצושם יפיקו ריח לעוזה, כן תולדות איש גדול
צענקים נפש קוראיהן תשמחנה, ועונג רב יולאו, ומה מאור
נעימים ונכונים דברי חז"ל באמנם, מעשיהן של לדיקים הן זכרונם. "כמה
אדון הכביאים קרא דרור לאחיו ונתן להם תורת אמת, כן רצנו משה בר
מיימון הוליאו מן מאסר אפלות, צפקס הוליאו משה רצנו לאור, וצע"פ
ראה רצנו משה האור, הוא משה אשר צשערים יהולל, צחכמים יתרוםם,
וצכונים אין תמורתו, מכלל יופי שכל המידות צו ככללו, מגדל עוז צו כל
החכמות, הנגלות והנסתרות, ומורה צאלצעו אלצע איש אלהים איפה
הם חוכות, למרחוק הציטה עין שכלו את אשר לא ראתה עין זולתו, תאות
לדיקים, יפה פרי תואר, חכו מנתקים וכולו מחמדים, רצנו משה בר
מיימון — משה! יראה ורעד יצוא צי כמו פללות חרות קדש תאחזני עת
את שם הנכבד והנורא על שפתי אשא. — תהלתו אצ לצני' יודיע, חכמתו
דור לדור יציע. —

השנה אשר נולד בה רבנו.

לדעת הרב צעל ט"הק היה רצנו רש"י ז"ל צמלרים והתעלם עם רצנו,
וזאת א"א כי ידענו שרש"י ז"ל עלה לשמים תתק"ה לפ"ק כאשר כ'
מה"דשל צתשו' קיי"כ"ט והרי הגאון חיד"א כ' דרצנו קרא למהר"י צן
מייגאש ז"ל רצו עיי' פ"ה מה' שאלה ופקדון ה' ויו, ובהקדמתו לזרעים
הפליג צצצחו*) והר"י צן מייגאש ישצ על כסא רצו רצ אלפס תתק"ג
ודאה על לחיי נלח תתק"א ואז הי' רצנו כצו שצע כאשר כ' מכתיצת יד
רצנו דוד הנגיד ז"ל * וכצו העיד הגאון חיד"א שאלא כ' שאמרו צסס
רצנו שלא זכה למה שזכה אלל צאותו נטיקה שנטק לו רצו ערם נספר
מעליו ומצרכתו שהאליל עליו מחכמתו, וא"כ איך יתעלם עם רש"י שהי'
זמן רצ קודם לכן? וכן תמה החכם לוכן צתולדות רש"י הנעתקות לל"הק
ע"י החכם ר"ש צלאך ע"ה? ² ודע אחי הקורא מה טכ' צפי' רש"י חגיגה
ר"פ א"ד דלא כמו שפי' המורה צוודאי אין הכוונה על ספר מ"נ
כי רש"י לא ראה את ספר מ"נ. וראיתי כי החכם ר"ש צלאך ע"ה צתולדות

(* וגם הראב"ד הפליג צצצח מייגאש דאפי' צדורו של משה לא אשתבס כוותי'
דאלו צדורו של משה נבונים לא אשתבס והוא הי' חכם ונבון!

אזרח רענן

רש"י כ' רז"ל ג' צאונת מלאנו אשר המוסף תוספות צרש"י יכנה את רש"י
 צטס נורה צוטשנת א"ד ודברי התוס' טס צפי' רש"י הם דברי תוס' טס ע"ט!
 חונס הקיימו חדשים גם ישנים דרצנו כולד ערצ פסח שחל להיות צטצת
 טעה אחת וטליט אחר חלי היום ר' ד' אלפים תתל"ה שהוא למוספרס ז"פ
 30 מאר"ץ 1135. ה' צעיר קורדצא, קורדצא! צך כולד צמיר אלהים
 אבי כל תופש דת אמת למורטה, קורדצא! אשר צמדיונות ספרד הרתה
 אותן, מלרים גדלה טעשוטינו, אוי נא אמרה צת ישראל כי אצדנו כל כלי
 חמדה, אשריך ישראל כי לכס משה מורטה, אשרי האיש אשר הלך
 בעלתו כאשר יעץ לנו צספריו, הן להקת עם ועס דור ודורטיו לו יענו
 צמחולות, סיר המעלות — ונקרא טמו צישראל משה צ"ר מיימון צ"ר יוסף
 צ"ר ילחק צ"ר יוסף צ"ר עוצדי צ"ר שלמה צ"ר עוצדי י' ספר יוחסין מזרע
 דצנו הקדוש י' מגזע דור המלך ע"ה ואל תתמה על הספך דגס האחרון
 צזמן האצרבנאל ז"ל מתיחס צספרו אחרי מלך ישראל וידענו עור דרצנו
 טרירא גאון מתיחס אחרי מלך ישראל וחקיקת אריה על הסותס אות על
 יחוס טצטו, והי חצר לאצן רש"ד ולאצן לאיג אצן להר י"א ויכרתו צרית
 וכל חפלט להטות יחד האמונה והפילוסופי"ב וזה טמו צלטון ערצי אשר
 קראו לו אצא—אמראן, צ' מאימון אצאיד אלללה י"ב ומטרת חפלו כל
 הימים להיות עץ הדעת ועץ החיים מתואמים. אציו היה ת"ח מופלב
 צתורה וחיצר ספר צלטון הגרי צדיקי תפלה ומועד (*) י"ב וחיצר פי'
 לאלפרגאני והוא על מהלך הגלגלים ט"ו והעתיק אלפרגאני מן ר' יעקב
 צר אצא מרי ט"ו והעתיק ר' יעקב צר אצא מרי אנטולי כמלא ציר החכס
 אלמנלי י"ו ועיי' בהקדמת הרמב"ם טכ' קבלתי כל אשר צא לידי מפרושי א"א
 ז"ל ע"ט ועיי' פי"א מה' שחיטה ה' יוד, ואס מכל דברי איש גדול מופת הזמן
 אנו למדין דיין צפרטו מ"ט צספרו הקצוע להלפה ולמעשה יש מכאן פליאה
 על ט"ז י"ד סי' ר"ת שלא להזכיר טס האצ אס צנו חולק עליו וכן תמה
 הגאון מו"ה הרש חיות ז"ל צספרו תפארת למשה (**). אמו היתה צת קלצ
 ויהי צהקטומה צלדתה ומלא נפשה, ולפי דעת קלת זאת היתה הקיצה

(*) ועיי' מ"ג פ"א עדיות הלל אומר הין מלא מים שאובין, פי' לנו רצנו צטס
 אציו שקבל מפי רבו, ורבו מפי רבו ז"ל שמעי' ואצטליון היו גרים ולא יכלו לאמר
 הין, ואמרו אין, וזה חייב אדם לאמר צלטון רבו, ושמעתי צטס הגאון מו"ה אל"י
 ווילנא ז"ל, כי הסי' מוכרת, היות אס אמר אדם סתם הין מים ידענו שהוא מלא,
 וא"כ למה צריך לאמר מלא, ע"כ פי' שקייב אדם לאמר צלטון רבו, והס היו גרים
 ואמרו אין, ויכול לטעות ולאמר אין מים שאובים פוסלין ע"כ אמרו מלא אין שאובין,
 ולא יכול לטעות, ודפח"ח.
 (***) וליושב דברי ט"ז אשר דבריו מיוסדים על אדני מו' אומר אני צישוב לפי
 מ"ט צכתבי זקני הגאון מו"ה ליב טעלב אב"ד ור"מ ד"ק גאלאנדע ז"ל צישוב קושי'
 פוס' סנהדרין דף ג' ע"ב ד"ה דיני אשר לבאורה תרולס טס משולל הכנה?
 ואמר מ"ו הגאון ז"ל צבוונס, לפי מה שצ' הצי"ח צישוב קושי' המרדכי ז"ל איך

Ersch Hannon

שעזב ארץ מולדתו כי הי' קטה הצנה מאוד, ונעט רלון בלמוד, ואציו מכהו
 עד כי כואש ממנו וקרא לו בן הקלצ וילך אל מהר"י מיגאש והפליג בחכמה
 י"י עד שהי' שמו נודע בשער אס כי הי' רך בשנים, ופלא על הרב
 שצילג עולם דהוכיח דאציו מיימון הי' תלמיד מיגאש מפני המטנה קפ"ו
 דשבעות שכ' רצנו וכן ראיתי אצא מרי ז"ל נשציע כמו טראה לרצו רצנו
 יוסף הלוי, אצל רצנו לא הי' תלמיד מיגאש י"י, הכי לא ראינו אצ וצנו שאצו
 מוצר אחד מי תצונה? ומדוע נאמר בהכרח שרצנו לא למד בקטנותו אלל
 מיגאש, הרי כ' לרצו רצנו יוסף הלוי? אחרי כן לחלוהו פגעי הזמן לצרוח
 מאדלו, הוא ואציו ואחיו ר' דוד² ואחותו, וסיבת צריחתם כי נגנז האולר
 מצית תפלתם אשר עי"כ נהרגו רבים מצני ישראל ונהרסו ארבעים צתי
 כנקיות והנשארים קלת צרחו וקלתם המירו צעו"הר ומן הצורחים הי' הוא

לך בדיינים אחרי רבים להטות * הא הדיין הוה קבוע וכמחלה על מחלה דמי,
 ומי המרדכי דדיבר הוה פירש, והב"ח תי' דענין קבוע לא שייך רק אס יש כאן
 מעוט המתנגד לרוב והמעוט הוה קבוע אמרינן טוב כמחלה על מחלה דמי משא"כ
 אס איב מעוט המתנגד לרוב מה יהי' קבוע? ומעתה בדיינים הרי אף על הדיין
 המתנגד מונחת אזהרת התורה אחרי רבים להטות ולריך לבטל דעתו ולילך אחרי
 הרוב ולא שייך טוב אקבע, כי לא נשאר שום מעוט, וז"ב. ומעתה הרי כבר העלה
 הגאון בעל החומים דמ"ה א"ה בממון אחרי הרוב משום סמוך מעוט לחזקה, ואחרע
 לי רובא וכ"ז היכא דאיב מעוט אצל בדיינים דא"כ מעוט כלל טוב אמרינן רובא
 וחזקה רובא עדיף ואפיר ילפינן ד"מ בק"ו מד"ו דו"ק ודפ"ח וש"י — ומעתה לחומר
 הנושא י"ל דוודאי אס הדבר עדין בספק י"א וי"מ ותלוי בשקול הדעת, דין של הט"ו
 יליב פתגם שלא להזכיר שם האב אס בנו חולק, משא"כ אס רבו החולקין עד שגם
 אס האב לפנינו קיים לריך לבטל דעתו בזה מותר לבן להזכיר שם האב, אס הוא
 הבן חולק עליו, וכיוצא בזה התנא לבנו, חזור בך וק"ל.

ויש לעורר בדברי מהרי"ק שורש מ"ד שכתב דאינו חייב בכבוד אבי אביו, ורמ"א
 חולק עליו בזה, והקשו בספר בית הלל מרש"י מכות דף י"ב שכ' מ"ה נעשה גואל
 הדם לוקנו מפני שאינו מזהר לכבדו ומצוהר במהרי"ק וי"ע. אמנם נראה לתרץ דהב"ח
 הקש' אס מחויב בכבוד אשת אב משום כבוד אב מדוע יגרע זקנו מפני כבוד אביו?
 ומעתה קוש' אחת מתורלת בחברתה דמבואר בש"ע י"ד סי' רמ"א דוקא בקיי האב
 מחייב בכבוד אשתו אצל לא לאחר מותו ע"ש, א"כ יש לאמר דמחויב ג"כ בכבוד
 זקנו כל זמן שבו הוא אביו קיים אצל לא לאחר מותו א"כ מיושבים דברי רמ"א,
 דכש"י מיירי בזקנו הרג את אביו א"כ כבר מת האב ואינו מחויב לכבד זקנו
 מ"ה נעשה גואל הדם וק"ל (ואח"כ מלאתי בס' חוט המשולש פ' ויגש שכ' בן ושמתיו)
 ומיושב דברי מהרי"ק דמיירי שיאמר הנכד קדיש בעד זקנו דאביו כבר מת דאל"כ למה
 יאמר הנכד קדיש ואס כבר מת שפיר אינו מחויב לכבדו ועיי' א"ר בשם תשו' רמ"א
 דכבד על זקנו ויתום בעד המגדלו ולדעת לכה"ס בשם מג"א תלמיד בעד רבו יאמר
 קדיש וק"ל:

* ובעיקר קוש' המרדכי אמרתי, בוודאי לא שייך קבוע רק אס א"זה מעורבים
 ואסור קבוע, הוה כמע"מ, משא"כ היכא דלא שייך להתערב. ועיי' בפ"ט מ"ה דתרומה
 ברבנו שמשון ובתו"ט שם דביטול ל"ש כ"א בתלוש שראוין להתערב משא"כ קרקע ויש
 להתיישב בדבר ולעיי' בפ"ח סי' ק"י ס"ק י"ג מ"ש בשם הר"ן מקינין וק"ל:

אזרח רענן

ואציו וכל אשר לו שצדחו מספרד למלרים כ"א והוא הי' לדעתי צין
תתקכ"א — לכ"ג, כי בשנת תתקכ"ג לאלף החמישי כבר הי' צמלרים, דהרי
צסוף עוקלין כ' רצנו שהתחיל לחצר פירוש המטנה כשהי' כ"ג שנים
והשלימו צמלרים כשהי' צן שלשים שנה והרי החלטנו ההלירה הי' תתל"ה
א"כ התחלת פי' המטנה הי' צספרד תתקי"ח ואח"כ צדח כאשר כ' צעלמו
עם להתללות שכ' צספינות צים המלח ואם תחשוב זאת אז תצין מגידי
חדשות טפלו עליו דברים לא כן זיהע לייטוג דעס יודענטהואס 41 יפהר-
גמג ג' 20 העתיק דברי החכם גייגער שכ' ענדליך חיק יפהרע 1165 גע-
למג חיהגען (כב) דיח חיבערפֿהרטה לוערסט נאך פֿאָעסטינא, דמן נאך
עגיפטען, חין דער נאָט חויל דען זָונטאָג דען 18 פֿפּריל דעס גענאָנטען
יפהרעס 4. חיייר 4925 בעשטיעגען זיח דמן טיין, נאך 28 טאָגער דורך
חייגען טטורק געפֿהרפֿאָנער פֿההרט קאמען זיח חין דער נאָט חויל
דען זָונטאָג 16. אחי ג' סיון חין פֿקקהח (עכו) זון. אך לא כן הדבר, כ"ג
כבר יש צד צמלרים. וצ"כ וצ"כ עתידין ליתן הדיון.

ובעכו

התחבר עם הרב רבי יפת צן הרב רבי אלי' אשר הי' עמו אח"כ
באחזה והרילו זל"ז אגרת שלומים כ"ג, ומסס הלך לירושלים*)
וטס נוח לדעת קלת חכמים אציו הרב רבי מיימון, ומסס הלך לדמשק,
אלכסנדרי' נוא אמון, וכצוא לסס פרכס עלמו צמסחר וקנין אצני יקר
ומטבעות, הוא יש צ ולמד ואחיו רבי דוד סחר הארץ כאשר כ' לר' יפת וז"ל
והוא האח (ר' דוד) נושא וכותן צסוק ומרויח ואני יושב לצטט כ"ד ורבי דוד
הלך עד איכדיען, ומה טוב הי' שצת אחיס גם יחד, אך ה' לוח ונפל רבי דוד
ליס עם כל רכושם כאשר כ' לר' יפת עד היום כמו שמונה שנה אני מתחבל
ונשאר לי אלמנה וצת יחידי מומונו לפרכס כ"ה וצימים לא כציר נחמנה לריש
אסי' ויועץ המלך ע"י סר לצא של גאליטען כ"ו וע"י השתדלותו נפקד אלל
המלך אצדארהאס אצן אל צאסינא. ואלל סאלהעדרין יאזעף צן עיוצ
והי' כי ארכו לו סס הימים ויקח לו אשה צארץ מלרים, שמה צל נודע לנו
רק זאת ידענו כי התחתן סתים צמשפחה מפוארה, וגיכו לקח לו אחותו
לאשה כ"ו, ולדעת קלת זאת הימה אשתו זוג שניה כי כבר ממה לו אשה
כ"ה וצכ"ט מספרו מורה צבוכים מרמוז רצנו לדת מחמד המכונה אל קאראן
כט ומגדולי תלמידיו הר"ר קלונימוס מחצר ספר משרת משה, והרב צעל
כו"פ עיי' רצ"ז ח"א סי' למ"ד, וצס' קורא הדורות דף כ"ג חולק ע"ז וי"א
כי גם הרב ר"י צי רצ נקמך על פיו, אמנס זאת ח"א כי ר"י צ"י רצ הי' רצו
דרצו של מרן? וחכמי עיר הקדש הרילו אליו אגרותיהם, ושאלו לו כאשר
תראה צתשובותיו, ורצנו אליקוס צר יוסף והראצ"ן, הסכימו לר"א ושאלו
את פיו והסכים עמוס כ"כ צשה"ק, וחכמי לוניל טרס האס כשלהצת צערה

*) עיי' תוי"ט פ"ט מ"ח צ"מ, דרו"ף ורמב"ם לא היו דרים בארץ ישראל, אבל
רצנו הי' סס באשר כ' צפי' המטנה פ"ה ממס' בכורות ובכר ראיתי בא"י אנשים נקראי'
צבוכים וזה הי' טרס צואו לאלכסנדריא.

צס — פי' המשנה התחיל לכ"ג שנים ונשלם ללמ"ד לחייו עיי' סוף פה"מ, ועשה בו ז' שנים, ובעשר שנים חזרו היד. פי' המשנה קרא פי' שנתש דברי זולתו, ומשנה תור' קרא ח צ ר כ כי הוא חצור כולל הלכו' ועיי' צסה"ג ח"צ אות פ' שחולק בזה על קורא הדורות אך הגאון ר"ה חיות הצדיל נכונה ככ"ל בצפר תפארת לנשה, וספר מ"נ צשנת כ' לחייו, ואגרת תה"מ ה' שנים אח"כ עיי' שה"ק דף ל"ב ע"ב, וקרוצ לכ' שנים נפתחו לנו ל שיערי בינה וזן כל עולם וטובו וצקולר הזמן כתרצו העתקו. וכתפרקמו לרוצ כי העם התאוה תאוה ואכל ומי לעולם.

מספר הספרים אשר חבר!

מספר הספרים אשר חבר רצנו רצו כמו רצו כי הי' אולר בלום, ונהם אשר כצר ילאו לאור דרפום, ונהם אשר עדן נמלאו צעקד ספרים צדומי צארמון וואטיקאן, וניכעטן צעקד ספרים של המלך, ושם ראה אותם החכם ליליענטהאל ומזכירם צעלי העתים ל"א וציתר ציבליאטעקטן, ואלו הן מספרם (א) ספר חשבון העבור לב' (ב) פי' המשנה (ג) יד החזקה (ד) ספר מ"נ (ה) ספר תחיית המתים (ו) אגרת תיוון (ז) אגרת לחכמי לוניל (ח) אגרת לחכמי מרזיילע (ט) ספר הישות (י) ספר מלות הגיון (יא) ספר רפואות (יב) ספר הויכוח (יג) אגרת השמר (יד) ספר החלומות (טו) ספר הידיעות (טז) ספר הסיבות (יז) ספר הנמלא (יח) ספר הנפש (יט) ספר שער השמים (כ) ספר הרפואות (כא) שער משה (כב) שו"ת הרמז"ס (כג) אגרת לר' אליהו הדיין (כד) ספר השלמה (כה) פי' לירושלמי (כו) פי' על וס' עדיות (כז) צחלק מרמז ל"ג עקרי' וקדרם החכם מו"ה דניאל (כח) שמונה פרקים ופיוטים, (כט) (ל) כעת נדפס ספר חמדה גנוזה וטעם זקנים, ואולי אחת לשתיים יחשב.

תכונת ספריו!

ועתה אחי הקורא בוא עמי הלצתיך ואעזיר כל טובו על פניך, וקראתי צס, פי' המשנה בלשון הגרי ועיי' התאמלות של הרש"א נעתק ללשה"ק עיי' אבי המעתיקים ר"י אצן תצון, ור' יוסף צר ילחק אלופאהלק, ר' יעקב צר משה עכסאי והוא חי צשנת ה' אלף כ"ח עיי' שה"ק דף מ"ו ונקרא הצדרט מצרללוני, הוא צחצרת ר' חיים צר שלמה רופא, ר' שלמה צר יוסף, ר' נתנאל הרופא צר יוסף אלמאעלי. רצנו כ' פי' זה צשנת כ"ג לחייו וקרא אותו היקראג הוא מאור וההעתק החל צשנת ה' אלף כ"ח לב' והראצ"ד לא ראה פי' המשנה אע"פ שחצר אותו רצנו קודם ספרו היד, ומהרש"ל צתשו', וצים של שלמה פ"ק דקמא סי' מ"א כ' דהרצ תרומת הדטן לא הי' צידו פי' המשנה להרמז"ס ל"ד וגם הר"ש לא ראה פי'

המשנה עיי' תוי"ט פ"ה מי"א מכשירין, וחזר בחצורו היר' ממה שפי' במשנה
עיי' פ"ג דדרי' משנה א' ומלמדין עיי' תוי"ט שם ונסתר ממה שהשיג
תוי"ט על כ"מ פ' כ"ג ת"ר כלים, וכדבר לקמן אי"ה בדרכיו ופסקיו מזה,
ואגב באכה גרר'א שפיר קדמי להחויא מ"ש מרן צ"י צ"י רל"ד דד"ה ומ"ש
שנוהגת שאין לקמוך על פי' המשנה נגד ספר היר' וכ"כ הרדב"א ח"א סי'
תק"פ ורצנו ונחס עזרי' כ' קסי' קי"ז דצרי' הרצה מו"ש צפה"מ דקטנותא
כינהו ולא מקשינן מנייהו וכ"כ בצפר קורא הדורות דף י"ג ועיי' שה"ג
ח"צ מ"פ ועיי' כו"צ"י מה"ת חלק אהע"ז קי"ה שכ' כעין זה על פי' ר"ע
מצרטנורא שחבר ספרו לפרש ולא לפסק ולכן אין לתמוה שלא דקדק
כ"כ ע"ש.

ספר משנה תורה! הנקרא יד כי נחלק לי"ד חלקים, צעש שנים חצר
ספר הגדול הלזה ואלולי ה' צעזרו לא היה יכול
לעשות כמתכונתו צעט שנים, וספר המדע נעתק ללשון לאטיין ע"י
געארגינוס, ועל אודת סגנון הלשון בספר היר' כ' בהקדמתו לספר המלו'
ראיתי שלא אחצרהו בלשון התלמוד לפי שלא יצינהו מאנשי אומנתו כ"א
יחידים אבל אחצרהו בלשון המשנה כדי שיקל לרוב וכו' (*).

ספר מ"ג בטת כ' לחייו עיי' צמגדל עוז פ"א מה' יס"ה סכ' דד"ה
והדרך ולפיכך חיבר בלשון הגרי מפני שהלשון הגרי מקובל
יותר לחקירת פילוסופי' מלשון עברי' וכבר כ' חכם מחכמי זמנינו כי ר'
שמואל אצן תצון ותלמיד חביב מרצנו הנקרא ר' יוסף המה העתיקו וזרו
דברים כצושים על פני חולות והוקע אותם לה' נגד השמש ולא ידעו כי
מרה תהי' באחרונה י"ה ומה נעימים דברי האי גאון צמוסר השכל.

אם תדע בסוד רע וחבר
יהי לך בטנך מטמון וקבר

עיי' כ"ח ח"ג לד קפ"ח.
ור' יעקב מאנטינו חכם ורופא העתיקו ללשון לאטיין, וגם נדפס כעת
תשובה מרצנו זרחי' הלוי לר' הלל אודת ספר מ"כ והוא נגד רצנו הרמב"ן
לו לו. ואגרת מר' שמואל בר' אברהם אל רצני לרפת על דבר ספר המדע

(* כל מעשיך יהי' לש"ש רצנו קרא ספרו מ"ת וכמעט נשכח שם זה ונקרא בפי כל
ספר יד החזקה. הרב אלשיך קרא ספרו על התורה, תורת משה, נשחבת שם זה וזה
שמו אשר קראו לו אלשיך. וכד הוינא טלי' שמעתי מפי הגאון מ"ו מו"ה משה סופר
זללה"ה, "הרב מנן אברהם קרא ספרו מבלי להזכיר שמו בר' ישראל ונקרא בפי כל
מג"א, הרב ט"ז כוון להקרא ספרו מנן דוד ונקרא בפי כל טורי זהב" וכלאזר אמרתי
דבר זה להחכם המפורסם איש כולנאי מ"ה שאל הכהן קאלנעללענזאהן, אמר לי
רצנו רש"י כוון לפרש והרב' מדבריו ותכמתו עדן נעלם מאחורו (ולמשל ברכות דף ד'
אביא לקמן), הרב ראבי"ע כוון לכסות כל דבריו בסוד, ובל סודותיו גלויים לסניו
וידועים הם.

והמורה וצעין יעקב סוף צרכות העתיק את אגרת הלזה ר' יעקב צן
 חציב וכדפס שיר אורת המורה ל"ה וצקוף ספר מנחת קנאות כדפס מנחת
 על אורת ספר המ"נ*) והגאון ר' יעב"ץ החליט בצפה עץ אצות וצמטפתח
 ספרים דף ג' וכ"ד דרצנו לא חצר את ספר מ"כ ל"ט ולא ידענו דהרי
 צטנת ד"א תתקל"צ ערן לא עברו למ"ד שנה מפטירת רצנו וכצר החליטו
 היות רצנו לצדן המחצר עיי' אגרת הרמז"ס ב' ומה גם שיצח באגרתו
 את העתק של מ"כ וכ' על הונעתיק ה"לר את אצותיו ידעו אז אמרו היא
 מעלת האצ, לצן נוסעת" כאשר אמר בעל שיר הקדמוני; וכצר ב"ה ראיתי
 כי ההעתק הי' צטנת תתקס"ה, א"כ הי' ההעתק כמעט צטנה ששקעה
 שמשו של הרצ ז"ל, ואף הציא באולר נחמד אגרת לחכמי לונגיל וכ' ושלחנו
 לכס ח"ג מן מ"ג בלשון ערבי ובאגרת הכדפס צוילנא כ' צנו של רצנו וכ'
 אלי שליח מתלמיד רצנו אשר בעצורו חצר ספר מ"כ וזה ד' יוסף הנקרא
 מערבי מפני שצא מלרפת וכל חכם מחכמים הנזכרי' אין גם אחד אשר לא
 יחליט כי רצנו הרה גם את ספר המ"כ, וצמינכען באולר הספרים נמלאים
 פרושים על מ"כ צכ"י מר חסדאי רצו של אלצו, ופי' רוח חן ומשרת משה
 פרושים ישנים המזכירים את הרמז"ס ז"ל צטס מחצר הספר, ומי יספק
 דצד כי מנצטן רצנו ילאו הדצרים? ודע כי גם העמים יקרו דצדיו צספר
 הזה והעתיקוהו ללשון רומי וכי"צ ללשונותם, ורצנו צנה חומה עלומה
 סציב התורה, ואמת כי היה לתחומת אש סציב, לצל יורו המורים אליה,
 ומי יוכל לעשות כזאת אם לא רוח אלהין בי'.

אגרת תחיית המתים ושם כ' רצנו כי החושד אותו לאינו מאמין
 באמונת תה"מ עתיד ליתן הדין, אגרת תימן
 העתיקו ר' נחום ז"ל וגקרא פתח תקוה ורבי יש"ר מקנדי' צספרו צחינת
 הדת תיקן צו כמה דצרים, אגרת לחכמי לונגיל ב"ב, אגרת לחכמי מרזיילא
 העתיקו ר' יוחנן ילחק הלוי (סה"ד) ב"ב מלות הגיון פירשוהו חדשים וגם
 ישנים וצדורנו החכם רמז"מ, ויש פי' ישן עשה ר' מרדכי צנטינו ב"ד, ספר
 לרפואה צענין מנזנות נמלא צכ"י הזכירוהו החכם לונץ צתולדות
 רש"י, ספר הוויכוח הזכירוהו צסה"ד וכתצ שהוא וויכוח צין הרופאים
 לפני המלך, אגרת השמר ב"ה עיי' ריב"ש סי' י"א, ורצנו שס נפשו צכפר
 להתווכח לעין העדה להעמיד הדת היקר לנו על תילה ב"ו, ספר הסיצות
 נמלא צעוואטיקאן, ספר הנמלא כולל דצרי מוסר וחכמת הטבע והרפואה
 והרכבת האדם וכדפס צשאלוניק שנת ויש"ס מדצרה כערן, ומחוצר אליו
 אמרות טהורות להרצ מר"ה אצרהס חיוון ופי' איכה לנה"ו שמואל
 ווידאש אשר צשיטה מקובלת צ"מ כדפס ממוכו חדושים, וצכרס חמד מחצרת

(* וכו' ג"כ נגד הדוברים עתק נגד רצנו חרס מר"ג (ודע כי על המקומות הקצ"י
 צמ"נ חיבר פירוש ר' מנחם אחיו של רבי אביגדור קרא המחבר סליחה את כל התלחה,
 ופומון אל נקמות ה' ועוד שני סליחות עיי' ספר גל עד דף א':)

שמינית מולד כ"ג ומעלה עורר החכם שניאור זקס ספקות בהתייחסות ס' הנמלא להרמז"ס ואמר כי לא דרכי הרמז"ס דרכי הספר הזה מ"ו — ספר הכ"ס עיי' בתשו' הרמז"ס א' במכתב המליץ ס' תי"ז מזכירו, ובתשו' חכם לבי ס' ע"ז והצדדתי צפ' ט"ו יסוד על דברי זה הספר כ"כ מו"ה משה קוניטץ בספר העיון, ויש עוד ספר בשם שער השמים והוא לקוטים מס' הנפש נדפס בווינילאה שנת ט"ז ונזכר בפרי חדש י"ד ס' מ"ז ס"ק י"ג וס' ס"ו סק"ט והמחבר הי' חתנו של הרמז"ן בשמו רצנו גרסון בר' שלמה אביו של הרמז"ג עיי' סה"ד דף קע"ח, ספר הרפואות מועתק ללשון לאטיין וראוהו עמים ויחזקוהו, איפוקראט אפוריסקו, גם זה על עניני הרפואה עם פי' הרמז"ס ציד לולאטו מ"ח שער משה ובערבי צא"צ מוס"י כולל שמה פרקים והקדמה לקדר זרעים ללשון ערבי ולאטיין, ולדעת קלת א"ז ממו"ב. ושו"ת הרמז"ס נדפס בוויניליא, רוח חן, אינע אבהאנדלונג איצר פפיזיק ופרקי משה על אפאריסקטן ראה ליליענטהאל שם לד' מ"ח, ונ"צ, ואגרת לר' אלי' הדיין שם לד' ס'. אף חיצר פי' לירושלמי ונאצר מאתנו עיי' בתשו' רמז"ס א' תקס"ג ולהשערת צעל שה"ג הן הנה הלכות שחיצר רצנו מתלמוד של ירושלמי כאשר עשה רצו דרשו הרי"ף מוצלי ואחת דיצר ושתיים זו שמענו, וצפ"ה דתמיד מרמז רצנו להלכות שכ' על ירושלמי, ובענין י"ג עקרים שצאו בהקדמת פ' חלק ראוי להעיר ב' שר' דוד וויטאל הרופא בכ' שלמה חצר ספר מכתם לדוד על י"ג עקרים דפוס וויניליא נ"א וכזר שאלו לרד"ז על איזה עקרים הוא קומוך על הרמז"ס או על חקדאי או על אלצו? והשיב אין דעתי לשום לתורה שום עיקר מפי הגבורה ואמרו ז"ל כל האומר כל התורה כולה משמים חוץ מפסוק אחד, ודע אם שלשת החכמים הנזכרי' לעיל השרישו עקרים צלצ כנסת ישראל, הנה ר"י הלור"י הקדוש ותלמידיו התקוממו נגד זה ועיי' צ"ע צפ' יתרו, וצשו"ת חתם סופר חי"ד בקוף הספר כ' אנו"ה הגאון מהרמ"ס זללה"ה דברי טעם ואמת בענין זה. ויש רמז אשר בו ירומז עקרי אמונה דברי חז"ל באמנם צא חזקוק והעמידן על אחת לדיק באמונתו יחי'. והמשתדל ברוב דברים כ' כי הוא המלאה חדשה וישן כחדש יוליא עיי' מ"ס בתפארת לנשה פ"ד ושם הביא בשם מ"ע כ"י של רצנו בענין יסוד הי"ג שהוא תחית המתים דברים יקרים מאוד ע"ס דף י"ז ע"א.

הרבה פיוטים נמלאו במחזור הספרדים והרמז"ן במגן אבות מעיד שיש שני פיוטים ממונו וכפי מה שנזכר באולר נחמד ב"ב והוסיק שם באולר נחמד שאין ספק היות הפיוט אנו מזכיר היום מרמז"ס ואף כי צא שם שני פיוטים מיינון צלא וי"ו וחרוזים לא יונעם לחכו כאשר כתב החכם גראעטץ מ"ס לד' 314 דיכטונג וויר חיהק פֿערהפססט, ויין נאך דער דפאפליגען פֿונטויאונג „דפּוּ בעסטע דפּרפּן דפּוּ ערפּאָגענע זייח“ — *

(* ואמר החכם „תפארת המליכה ההפלגה ותפארת השיר הכיבוד.“

וגם על הפייטן הנכבד בעלמו חוצרו שני פיוטים ומשורר ספרדי בשמו
ר' אברהם ז"ל.

עוד ראוי להעיר צענין שמנה פרקים שהם הקדמה לפרקי אבות כי
נמלאו העתקות טובות וצמח האחרון עשה להם פירוש יקר מאוד
בשם חקד לאברהם חצרו הגאון מו"ה אברהם הורוויץ ז"ל אביו של שלי"ה
הקדוש ז"ל ואף יש מהם העתקה אשכנזית עם הערות מושכלות מאוד מן
הדרטן קאלאמאן).

ודע כי רצנו ז"ל כ' חרושים על ש"ס כסדרן ומהר"ם אלשקר ראה חרושיו
סנהדרין כפי מ"ש הגאון אזולאי והוא גם הוא ראה על מק' ר"ה
וכללי התלמוד לרמב"ם ראה הרב צעל שיטה מקובלת עיי' ספרו כתובות
דף ק"ט נזכר בתפארת למושה פ"א, ומספרו מדע חקרו שני פרקים והם
באור מלות קטות וראה אותם הגאון אזולאי וצעל טזילי עולם לעק על
זה מר מדוע נזכר ממונו פרי חכמת ראש חכמינו (ר"ל שלא הדפיס) וה'
הטוב יקלח לו ג"ה אף גם זאת ראוי לנו לזכור לכבוד רצנו ז"ל, כי ברב
הימים הוסיף תקונים לספריו כפי יכלתו, ושם פעם אחר פעם את עין
בחינתו על כל ספריו ללרוף כבוד קיגיהם ולהקר צדליהם, וכ"כ צנו
רצנו אברהם לתלמידיו נזכר בכ"מ פ"י מה' לולב ה"ז תקנו ספרים שלכם
טכנר חזר (הרמב"ם) ותקן ספר שלו, וכ' ואם הוסיף או גרע לא פקול
וכ"כ הר"אש ועיי' כפות תמדים, וגם על פי' המושנה עשה רצנו מהדורא
אחרונה והיתה ציד הגאון צעל תוי"ט וקרא אותה בשם כוסח א"י כי מן
הארץ הקדושה אנה ה' לידו ע"י איש מצודין (הנקרא כעת אובן יטן) עיי'
הקדמתו ורוח הנוסחא היא מרחפת על פני כל חצורו של תוי"ט, אם
אמנם בנוסח א"י ג"כ שלטה ידי זרים עיי' פ"ב מו"ה כלים תוי"ט ובספר
מעשה רקח הציא בשם רלב"ח מה שכ' הרמב"ם מי שאכל מלה צערב פסח
מכין אותו ליתא בספרי' שלפנינו ובאמת הנהו לפניך פ"ז מה' חו"מ, אך
העיקר כי רצנו עשה כמה העתקות עד שנמצאנו ונתלצנו באר הטיב עיי'
סה"ד בשם מגדל עוז ואותן ספרים נתפשטו ועיי' נמלאו כמה נסחאות
בלתי ג' נכונות עיי' מ"ש הר"ע ברטנורא מ"א פ' צמה טומנין שגם בגמ'
נשתנו הנוסחאות הרבה ע"י העתקות ועיי' נוב"י מה"ת חלק ח"מ תשו'
מ"ג, ועיי' שה"ג מערכת גמרא. ובתולד' רש"י הנעתק על ידי מהר"ם זלאך
דף ל"ז ג' וידים רבות חלו בספרינו ושינו אותם עד חרוש הדפוס באייראפא
בשנת חמשת אלפים ומאתים לצ"ע, ולמ"ד שנה אחר כך נדפס פעם
ראשון ספר עברי וצאגרת יש"ר דף ל"ד כ' רש"י על התורה הנדפס פ"ד
בשנת רל"ה הוא ראשית בכורי הדפוס באומתנו.

(* דע כי מורנו הפלא"ה ובל ביתו אחריו קותמים עלמס איש הורוויץ, ושמעתי
כי הם מתחמקים, כי הגאון מו"ה אברהם הורוויץ, וצנו הגאון המסיד מו"ה ישעיה
צעל שלי"ה הקדוש, ואמריהם צנו הגאון מו"ה שעפטל ר"ת איש הורוויץ ז"ע
ומגזע היחוס אלו הגאון מו"ה אלעזר איש הורוויץ אב"ד דק"ק וויטן יע"א: —

ודע שגם לפני הראש"ד היו ספרי רצנו לפעמים בלתי מוגהים היעצ ועל ידי זה השיג על רצנו ואלו הי' לפניו ספר מוגה לא הי' לו מנה להשיג עיי' פ"ו מהלכות יסודי התורה הלכה ד' כו' כ' הראש"ד בהשגות כמעט לשון רצנו והכ"מ לחץ ליישב דברי הראש"ד, ועיקר לפענ"ד כי הי' לפני ראש"ד ספר שאינו מוגה והגיה על הגליון, וראיתי באולר נחמד מ"צ דף ק"כ שהציא* דברי רש"י שבועות ד"ה קטיף שהכניסו מ"ש על הגליון לפניו והציא שם ביאור דברי רצנו ה' יסה"ת פ"ט ה"ד בשם החכם ר' רפאל שכ' דברי הפורענות שהציא אומר כגון שיאמר פלוני ימות או שנה פלונית רעב או מלחמה או כיוצא בדברי אלו אם לא עמדו דבריו אין בזה הכחשה לכזואתו ואין אומרים הנה דבר ולא צא שהקצ"ה א"א ורצ חסד ונחם על הרעה ואפשר שעשו תשובה ונקלח להם כאנשי כינוה, או שתלה להם כחזקי', אבל אם הצטיח להם על הרעה ואמר שיהי' כ"כ ולא צא הטובה, בידוע שהוא נציא שקר, שכל דבר שיגזור האל, ואפי' על תנאי אינו חוזר, ולא מלינו שחזר בטוב אלא בחורבן בית ראשון כשהצטיח ללדיקים שלא ימותו עם הרשעים וחזר בדבר, וזה מפורש צומ' טבת, הא למדת שדברי טובה בלבד יבחן הנציא וכו' עכ"ל. ועתה הדברים אלו ואל מלינו קומרים דברי רצנו כי אם מלינו שחזר בחורבן בית ראשון איך כוליא זה למיתה לתת מוחנק נפשו אולי חזר גם עתה הפעם ע"כ ברור שדברי המשגי בגליון כתערבו וצאו בתוך הדברים, ופקח עיניך וראה שדברי המשגי עוד חתומים בחותמו שכ' וזה מפורש צומ' טבת, ואין דרכו של רצנו להציא בחבור זה ראוי לדבריו מדברי גמ' פלונית? ורק***) זה דרכו של המשגי לעשות כן ורצנו משה כך הי' שונה דברי הפורענות שהנציא אומר וכו' אבל אם הצטיח לטובה ולא צאה בידוע שהוא נציא שקר וכו' עד אינו חוזר והמשגי השיג שמלינו שחזר לטוב בחורבן ב"ר ועל זה מציא ראוי לדבריו מן מוס' טבת ע"ש צם' אולר נחמד אפס יש לעיי' בל"מ שם שמתרץ דברי רצנו תכלי לורך להגהה. וגם צומ"כ ח"ג פ' ארבעים נפל טעות שכ' שאתה תמלא ערכי אדם שמרובה בהן ששים שקלים והרי מבוואר בתורה בפירוש שאין בערך אדם יותר מחמשים שקל — ובאמת גם בראש"ן מאמר השכל כ"צ ע"כ כ' כן ע"כ קשה להטיל מוס בקדשי שניהם, מזה תראה אחי כי אם אמנם אנו וצנינו נגר רצנו כנגד חרדל לפני עולם מלא ואנו יודעים שאין דוגמתו ציהוד' ובישראל, החכמה והמדע אסף בחפניו וכוללם יחד ומי כמותו

(* ועיי' רמ"ק דבילה הציא מוס' כמעט לשון רש"י. ונסתרו בזה דברי הגאון ר"ה חיות ז"ל בתפארת למשה פ"א דף ה', ועיי' סוף מג"א בכללי פוסקים מבעל כנסת הגדולה ס' ע"ט בשם מעשה חייא ז"ל דרמב"ם אחר שהציא הקין ויש בו מעשה בנמ' מביא; ודע דדברי רבינו ל"ע בפ"י מה' יסה"ת שמה שהצטיח הקב"ה ע"י נביא לעולם אינו חזר האריכו הנאונים הרא"ם וגור אר"י פ' ושלח מנרכות דף ד' מכאן אמרו חכמים ראויים הי' ישראל וכו' ועיי' לל"ת שמיאנ ועיי' זרע יעקב שם דף ד'.

ומורה צדעת צדח וצדיק, בכ"ז רק עיני צער לו ואין שלם אלא אחד וכבודו
 של רצנו צמקומו מונח ויהי' בשלום סוכו ומנוחתו כלל אל.
 וצ"י כ"מ פ"ג מה' מע"ק הלכה ה' שהציא צמס מהר"י קורקוס והמדפיס
 הטעהו שהדפיס מתכיתא על פסקא דצרייתא ולא משנה היא כמ"ט
 תו"ט פ"ז דסקלים משנה ר' וכ"כ תו"ט פ"ז מ"ז סנהדרין שלא מלא
 הנוסחא בת"כ כפי מה שרשם בכ"מ וצתענית דף י"א ע"ג ד"ה לך הציא
 תוס' א"ת העור אורה חיים וצוראוי הוא הוספה מאיזה אחרון והמדפי'
 הכניסו לפניו וצפי' המשנה מצאך הירושלמי פ"א ה"ב דסקלים והרצ
 הגאון צטיח קרצן כ' כי לא ילאו דצדים אלו מתחת ידי קולמסו של רצנו

וקראתי עם המשורר,

במעתיקים לא מצאו מנוח
 אלה ישנו ספר ומעמו
 אלה הפכו מורב נאמו
 יעלה חוח

ספר היד נדפס כפי אשר רשם החכם יאסע צמפרו הקלר ח"ב ראשונה
 ר"מ ואח"כ צמנת ר"כ וכפי ההשערה זה הוא הנמלא צטריעסט
 ציד ר' אורי חי סאראוואל כפי הכרשם צמ"ח ח"א לך ע"צ ושלישית צמנת
 רס"ט, ואח"כ עם השגות צווייליאה רפ"ד ואח"כ עם פרושים שס ע"י
 וזאת אשר הוליאה לאור צדפוס מהר"ם פאדאווא עיי' צשה ג"מ ג' אות מ"ס
 סי' כ"ו ועיי' צתשו רמ"א סי' יוד וצמ"מ כ' הרצ המגיה וכוונתו על הגהת
 מהר"ם פאדאווא*) ועליהן יסוצו הרצצ"ז, וצמנת של"ד עד של"ו עם כ"מ
 שס ואח"כ צמנת תס"צ עוד הפעם, וציעסקיטץ תל"ט ועוד אח"כ צפיורדא,
 ובלצוצ, ומחדש צוויען, והרמז"ס כ"י נמלא ציד חכס כולרי נ"ט ועוד בתצ
 ידו ממש צצאדלייאניטע ציצליאטעק אשר ראה החכם עדעלמאן כאשר כ'
 צפתח עינים הערה נ"ו. ועתה אחי הקורא, אם עד פה ילאו דצדים אשר
 לא כן ידינני לכך זכות כי מי יאמר אשר לא ינמלא אדם אחריו מואמה והאיט
 אשר קנאתו צו להתמורמר על מחצרתו ויגר אך שמריה וכל חלצה יסיר,
 לאסור איסר השנאה רצלה צקרצו, ה' הטוצ יסלח לו.

עוד דצר אחד על אודת הס' מ"ג דע החכם ר' מענדיל לעפיין ז"ל עשה
 העתקה חדשה של מ"ג והחכם יש"ר כ' כי לא נמלא שינוי עלמי טיהי

*) ומהר"ם מפאדוואה סמן מהר"א בן מהר"י מינן אשר עלה לשמים רס"ח
 ואחר ה' ימים נקבר אללו דון אברנבאל ס"א ומהר"ם הנ"ל הי' חברו של הגאון מו"ה
 שלום שנוא רבו של רמ"א (ואפשר שהי' ג"כ חמו עיי' ק"י סק"ז צרמ"א) ושניהם
 תלמידי מו"ה יעקב פאללאק ראש המריסים בעלי החלוקים עיי' ש"הג מ"ג 25 ושם
 מ"ס מערכת כ"ו שראה כ"י מקפר היד שנכתב בצרנווא ה' אלפים מ"ב.

ראוי בעצורו לעזוז ההעמקה הקדמונית אשר עשה צן תצון, כי אין הפרש
צין זו לזו רק בצגנון המלילה שהראשונה היתה כתוצה בלשון פילוסופיאה
הנהוגה אז ואחרונה בלשון הנהוגה לחז"ל בתלמוד ובמדרש, עוד נדפס
מחדש פי' מורה המורה לרש"ט צן ר' יוסף פלקיירה, ובמינכען באולר
הספרים כמלא פי' למ"כ מר' יוסף צן יעקב קאספיאה סב, והחכם ר' משה
קוניצקספר המלרף דף מ"ה כ' על תוי"ט ברכות פ"ה מ"ג דרמי דברי רמב"ם
אהדדי מהלכותיו עם דבריו צספר שפעל כזורק חץ לים הגדול כי צספר
היד ופי' המשנ' הכוללים האמונ' והקצלה אין לו לתור אחרי עעמי החקים
וכו' אבל צספרו המור' עש' לנו מטעמי' בלפיחי' דצט על כל חוקי קודש למען
המתיקם לחכי חולי האמונה ולהכניסם באזני חרשי הקצלה והשמע:

והנה כאשר שאלתי כמה דברי' להרצ הגאון מו"ה יוסף ווייסע אצ"ד דק"ק
ע"ח כי שאלתי אליו לצאר לי ג"כ דברי רצו הרמב"ם צמ"כ ח"א כ"ח
צטס תרגום אנקלוס על פסוק כי יד על כס יה מן קדם אהא דשכינתי על
כורסי' וככל נוסחאות שלפנינו כתב מן קדם דחילא, ומדוע החליף
דחילא באלהא? או שמה נוסחא אחרת כמלא ציד רצו ואיזה ילדק?

ובאגרתו אלה הדברים אשר השיב לי, בענין מ"ש הרמב"ם צמ"כ ח"א פ'
כ"ח מן קדם אלהא תחת מן קדם דחילא שצנוסחאות תרגום
אונקלוס שלפנינו יראה שמוליאי ת"א ומעתיקיו שינו הנוסח לאמר דחילא
תחת אלהא להרחיק הגשמה עוד יותר כי זאת השתדלות אונקלוס כמו
שבאר הרמב"ם סס צפכ"ז הקודם וצאמת צתרגום המיוחס ליונתן העתיק
מיומרא דה' עכ"ל. בענין ההגשמה נדבר לקמן אי"ה אך מ"ש מתרגום המיוחס
ליונתן שלפנינו כבר עורר אייכהארן צמצוא שלו שהוא מזויף כי ראינו צו
שמות וענינים אשר נתחדשו אחרי זמנו של יונתן צן ערזיאל החי אחרי
שנת ג"א ת"ש כי צתרגום שמות ע' פרשה כ"ו מציא שיתא קדרי מתניתא
שנתחדשו אחרי שנת ג"א תת"ק, צמדצר כ"ד י"ט העיר קונסטנטינא והעיר
הזאת נקראה עד אחרי שנת ד' אלפים צטס צילאנץ ולא צטס קונסטנטיני
ועוד כדומה. וצתרגום יונתן עמוס ו' א' הוי השאנכים נקוצי ראשית הגוים
תרגם מקיימין סס צניהון כטס עומיא? א"כ יש מכאן רא' למ"ש המצי"ט
צח"א סי' דע"ו, ועיי' שה"ג מ"א 34 שהאריך צזה דלא כחכם אחד צכ"ח
ח"א. ופליאה על הגאון בעל תוי"ט פ"ט מגל' ד"ה והרלתי שכ' שצדגו' יונתן
על משלי אינו מערזיאל, והוא תרגם רק את התור' וגם צזה האריך הגאון

חיד"א צשה"ג מ"ס מ"ת 96 ע"ס:

[Faint handwritten text at the bottom of the page, likely a library or archival stamp.]

נושאי כליו

הם המתברים פרושים על ספריו.

רבונו מנוח מנרצוכא צן גדול בתורה ותלמיד לרצנו מאיר ורצנו ראובן וכדפסו מנוח חדושים שה"ג מ"ג מ' 46 רפי' על ח"א מקפד היד ומציא מרן צ"י פרושו ולפי דעת שה"ג אפשר שהוא הר"ר מנוח אשר הזכירו תוס' בחולין כ"ד ע"א וציקט לחצר פרק צקוף ה' צרכות צקדר ובלשון הרמז"ס אך יראת הרמז"ס עמד על פניו וכמעט מזה לקיים אל תוקף ועיי' כ"מ פ"ד ה' יוד מזכירו.

הריטבי"א רצנו י"ט צ"ר אברהם צן אשצילי חצר ספר הזכרון להליל ולהליץ צעד הרמז"ס מהשגות שהשיג עליו הרמז"ן צפי' התורה כמ"ס מהרינו"ט צדרשותיו לפנת פענח דף ק"ח שה"ג, ויש מיחסי אליו ספר מגדל עוז על הרמז"ס וכ' צשה"ג שא"ז אמת כ"א הוא לרש"ט המחבר כתר ש"ט, עיי' שלשלת הקצלה דפוס זאלקאווא דף מ"ה ע"צ כתב שהרש"ט"א והרמז"ן היו רבותיו.

מגיד משנה חצרו רצנו וידאל די טולושא (טולוס) ומרן בהקדמת כ"מ העיד שהי' חצרו של הר"ן ונפטר קודם הר"ן כמו שהוכיח צקורא הדורות ומזכירו בצמוקי יוסף לרי"ף מס' מ"ק והוא צנוסמאות שלפנינו נקרא על שם הר"ן ואינו ממנו כמו שצירר צס' שה"ג צסס ק' יד מלאכי וחי צשנת ה"א קל"ה סג.

מ"ה יצחק די ליואן צן הרב אליעזר צן לור ספרדי מן אנקונה חצר מן מהר"י אצוהצ מחצר מגל' אסתר להליל מהשג' רמז"ן

צס' המלות ומרן קורא לו רצנו הגדול עיי' שה"ג מ"ג 333. מהר"י קורקום מיולאיגרוס ספרד מלצד חצורו שחיבר על הרמז"ס חיבר על לשונות וקלחן הדפים הגאון חיד"א צקונטרס חיים שאל ח"צ ומרן מזכירו באצקת רוכל סי' ק"א וסי' ר' והרדצ"ז קורא לו חצרו ושקיל וטרי בהדיה צתשובה סי' ש"ס וגם הרב המצי"ט שקיל וטרי עם מהר"י קורקוס צתשובותיו ח"א סי' ר"ץ שה"ג מ"ג 169.

כסף משנה עיי' שה"ג מ"ק 50 י"א שחיבר אחר צ"י י"א שחיבר חצרו צ"י מקור' ועיי' תוי"ט פ"ו משכ' צ' צרכו' משמע שחיבר צ"י

קודם כ"מ וחזר שם ממה שכ' צ"י ושלחו להרמ"ט מפאנו שיסתדל להדפיסו אשר מזכיר מרן צ"י אך טרם כלה מלאכתו ויאסף יוסף אל עמו כי שם ציתו, והשלים מרן חצרו שנת י"ט, ושנת הי"ט עשה מהדורא צתרא, ואעפ"כ לא ראה ספר שלטני גבורי' הנדפס שנה אחת קוד' לכן ס"ר וראיתי כ"ח מ"ה לד קל"ד שכ' כי אדומים הזיל מכספו למען ילא לאור צקיועת ר' מנחם עזרי' מפאנו ור' משה פרוינבלאו ע"ש. ולדעתי כמעט א"א הדבר, דהרי טרם דאה על לחיי נלח החרים מרן את ספר מאור עינים וע"פ שנים עדיס יקום

דבר, ר' אלישע גאליקו ומר"ם אלטך המה ועידיהם ע"ז ואחר כ"ד שנים עמד
הגאון רבנו ליווא בר זללאל המחבר ספר גור ארי' רבו של הגאון תוי"ט
ומחרימו פ"ט עיי' כ"ח מ"ה ל"ד קמ"ב, ובכ"ז לא חס הגאון תוי"ט ומזכירו בשם
חכם במנחו' פ' יוד משנה ג' בענין ציתוסין והרצ בעל מג"א ה' שבת דפ"ד
סק"ז עכ"פ קשה להאמין דר' עזרי' יטלח כספו מנגד להדפיס ספר מן איש
המחרימו (*). ועיי' ל"ד דפוס לעומצערג ס"ר דף כ"ג סוף ע"ב ואף חיבר
מנו ספר הכללות על הליכו' עולם עיי' תוי"ט צ"מ פ"ד מ"ה ד"ה כל שהקף

הרשב"ץ מו"ה שמעון בר צמח הנקר' צפי הריצ"ס הרב דוראן והי"
איש ריצו, בקי בכל חכמו רופא בערי
אדום ומפני הלרות צרח, הפליג בזקנה והגיע לגבורות צ"ק אלגזייר היא
אלגיר רצף תחת מטא דבר ה', והי' תלמיד רבנו אפרים תלמיד הר"ן, חיבר
אוהב משפט זהר הרקיע חצור כפלא להליץ בעד רבנו רמז"ס צמנין המלות
משצ"ץ ג' חלקים, יצין שמוע', מאמר חנוך, וכח כפשוטו שנת ר"ד רבנו רכ"ז וסימן
"ל זכר עולם יהי' לדי יק", עיי' מג"א רכ"ג ס"ק ל"א, שה"ג מ"ג ע"ט 169
ועיי' שה"ג מ"ק 29.

הגהת מיימוניות חיזרם רבנו מאיר הכהן, תלמיד מהר"ם בר
צרוך ותלמידו משצ"ץ עיי' שה"ק דפוס זאלקאווא דף
מ"ח והי' תלמיד מהר"ם מרוטנבורק שה"ג מ"ס מערכת ה'
מהר"ם פאדובה, המדפיס ספרי רמז"ס ועשה הגהות ועלה לשמים שנת
שבה כאשר כתבנו כבר לעיל. עיי' שה"ג מ"ס מערכת ה'
לחם משנה חצרו גאון מהר"א רי צווען, והתחיל לחבר ספרו קודם
שראה כסף משנה, ונדפס ספר משנה לחם השקיל וערי על
דברי לחם משנה, שה"ג מ"ס, אבל רק כמה הלכות כתב קודם שידע מכתב
משנה עיי' פ"ו ה"ז מ"א זל"מ ודר"ק.

משנה למלך גאון עזרו תלמיד מן מהר"ם הלוי חתן עוהר"א רוזאכיס
ובשה"ג מ"ג בשם פרי תואר צסי' פ"ד ס"ק י"ג הביא שלא
רלה להדפיס ספרו צחי"ו, לבל יעמד חי ויטעה בכונת דבריו ויחשוב
שהשיג עליו ולדעתו מרוב ענוה עשה כן, באמר מה יתן זה לפוס רבנו
וקדרם תלמיד המחכים רבותיו מוהר"י כולי, ויאסף הרב מ"ל אל עמו בחג
הפקח תפ"ג לפ"ק. שם ספרו משנה למלך מגיד, לחם משנה, בקף משכ"י
אף חיבר ספר פרשת דרכים.

(* רבנו ליווא מת שנת שס"ט למספרם 1609 ובני אדר שני עמד לפני המלך
רוזולוסוס השני ע"י השר טובא דע בראהע, ואנכי זכיתי להתפלל על קברו זבוחו וכן
לי ולכל בני, ואודות המרס על מ"ע, הגאון מו"ה יעקב עמדין כ', לא תתעב אדומי
כי אחיד הוא" דפ"ח ושפתים יושק. ודע כי נכדו הגאון מו"ה נפתלי כ"ץ כ' עליו מורי
וקני מו"ה ליווא מסראג אשר שמש ברופ הקדש עיי' ספר גל עפר לר"י וי"ו: ז"ל א"א ש"ח

פרי חדש חזר ס' מים חיים על לשונות הרמז"ס וקל"ג כ' צפון
על א"ח ה' פסק והוא הרב הגאון מו"ה חזקיה די סילווא,
עיר מולדתו ליווארני, פרי קדש הלולים, ועמדו חכמי זמנו כנגדו עד
שרכני מלרים גזרו שלא ללמוד ספריו, בכל זאת מיד אחרי דור ההוא הי'
תלמידו אב"ד במלרים ונהג על פי הוראותיו, וכל חכמי ישראל שותים בלמא
דבריו, שה"ג מ"ג, עד שגם הרב פרי חואר (כאשר כ' מגאון אחד שהעיר
שהי' עמו) הלך על קבר פ"ח לבקש מחיל'.

הלכה למשה על הרמז"ס מן
דבר משה ויד משה.
מגן שאול טו"ת על הרמז"ס
מגיבור של פ"ח.
פרי אדמה, מהרב מוצהק אב"ד
בעיר הקדש ת"ו.
שער המלך חבור מפואר, עם
הגהת טעם למלך, מטעמים אלו
עשה חכ' מחכמי פראג ושם בהסכמ'
הגאון אור חדש ראה כי ג' דורות
מאחרונים מה שהשיגו השיג אחד
מן הראשונים.
לרור החיים, חזרם חזר של
שער המלך מו"ה חיים ז"ל.
מחכה אפרים על לשונות
הרמז"ס.
צכי אהובה על ח"צ של רמז"ס,
מן מוריכו הגאון מו"ה יהונתן
אייבענשיטץ, ומ"ז הגאון כתגדל על
צרכי הגאון מו"ה זרח איידליץ והוא
גם הוא ספר לנו צטס רבו מגודל
קדושת הגאון מוהר"י ויקוים צו כל
כלי וכו'. זאת נחל' עצדי ה'. ועיי'
צספר לוחות עדות.
מרכבת המטכה על ג' חלקי
רמז"ס מלאים חריפות.
עמק המלך, מגאון סי סמוך
לזמניו במדינתו.
מרגניתא טבא על ספר המלות
להליל רבנו מן השג' הרמז"ן.

צארות מים על לשונות הרמז"ס
ושו"ת.
לצטת להליל רבנו מחילי השגות
אשר השליך עליו הרמז"ן.
צכי דוד חדושים מקודרים מן
הרב מו"ה פלקון על לשונות.
צכי יהודה על לשונות.
דת ואש צאור לה' כלאים.
לור תעודה חזרם מהר"ם
מרזוק על השלוחין.
קהלת יעקב מן מוהר"י אבעלי
ז"ל.
קול יעקב מן מוהר"י שאול אב"ד
באיזמיר.
קנאת קופרים מן ר' חכני קקים
על שרשי מלות.
מעשה רקס מן מו"ה מקעוד חי
רקס נדפס סנת ובו חסייתי, והרב
חוס' חדשים מזכירו בע"ז פ"ג מטנ'
צ' ובו תמל' חדושי' מרבו הרמז"ס.
סיירי קרבן, על הרמז"ס מן
מו"ה יעקב דוד הוא דוד בעל
קרבן עדה.
קרית מלך רב מהגאון שער
אפרים.
קרית ספר, מוצר דברי דאוריית'
ודרבנן ברבנו הרמז"ס.
ראשון לליון מהרב ר' חיים צן
עטר שיטות על קלת מס' לברר
דעת רבנו.
רוח אלי על לשונות הרמז"ס.

<p>הגהת מוהר"א שטרן בסוף ספר בני יעקב הלכה למשה מן מהר"ם מחבר דברי משה. פירוש דוד מן הרב הגאון מו"ה דוד. סדר משנה מן הגאון מו"ה וואלק באסקאוויץ חזר על כל חלקי רמב"ם וכדפסק חלק ראשון. יד המלך אשר חזר הגאון מו"ה אלעזר לאנדוי בן החכם ר' ישראל, בן הגאון מו"ה יחזקאל פ"ת וסדר ישראל אבד"ק פראג.</p>	<p>עץ החיים, מן הגאון מו"ה חיים אבולעפיה ז"ל. לבוש אור יקרות על המור וקה"ח מהגאון לבוש. פרי אדמה, וספר צורות מים מן מוהר"י שאנגי. משנה להם כדפסק בזאלקורא שתקי"א. על לסוכותיו מן מו"ה בנימין אקפנוזי המפרש דברי הראש"ע. בני יהודה, מן הרב מוה"ר די עוש ורת אש שו"ת ובאר ה'כלאי'.</p>
--	---

הגאון ר' הרש חיות בספריו אשר גם לי להאיר עינים בחבורי זה.
 "ועל קה"ח חיצו"ר"ע ז"כ דוד ז"כ עובדי"ז לוציטה קה"ח כ' שש כחה
 של תורה זיניהם עד שעמד להן גואל הרב הגאון הגדול התחממו
 כה המערבי קנהדרא רבא, בולינא דנהורא, המאיר בחכמתו לבני גולה,
 וגם מהר"ם מטראכי הנקרא המצי"ע בר פלוגתא דמרן חזר קדיש
 ספר צק' הרמב"ם ז"ל.

ואף חיצו"ר על קה"ח החכ' ר' לוי בן חזי' אשר הלך מלאמארא לעיר
 קאלניק, האעב, דמשק, לפת, ירוסלי, ושם הי' רב בר פלוגתי' מן מהר"י
 זי רב, והעיד כי כמעט מנכא אלי' מזרחי חתם על דבריו בלי שיראה אותם
 שה"ג מ"ג מ"ל 3. סה

והגאון בעל תוי"ט חיצו"ר ספר הנקרא פרשת החדש על ה' קה"ח
 עיי' תוי"ט פ"א סנהדרין משנה ז' * ולא זכינו לדאמו ס'. שיכל
 את ידיו אשר פרו יתן בעטו עט סופר מהיר, קולו כנהר שאינו פוסק
 בנועם שיח ומלילה יפה, והסכים על ש"ך י"ד שנת צק"דט, ושנת שע"ז בן
 ל"ח שנה הדפיק ספרו תוי"ט ומדברי הגאון אליה רבה א"ח סי' תק"סו
 נראה שחי ערן תי"ב שה"ג מ"ג תוי"ט 92.

יתעדנו הקדושים כלל לח, עד זיאת דאן ומורה, אלה הספרים אשר יטנו
 פה ואשר איננו פה, אולי לפניך הקורא גלויס וידועים, מי יגלה
 עפר מעיניך רבנו משה איש אלהים וראית המון ספרים אשר חזרו גדולי
 הזמן, ובכל עיר ועיר כמעט לזכר דברך, אחרי עלותך השנימ'אז גם אתה

* ומספר פרשת החדש לא ידע בספר גל עד מאומה, ותמה אני על הגאון
 שיר אשר עיניו משועמות על כל הספר שס. אף כי כולד בניארן והוא שקר
 עיי' בפתח עינים.

חדע, כי איש כגבורתו יעיד על עלמו כיכרים דברי אמת ושקר אין לו רגלים, וספרך יעיד על גאוך, ואתה ודברך חי וקים לעולם.

ספרים אשר היו לפני רבנו

סדור אשר התפלל מתוכו רצו הוא אשר יקר ר' עמרם גאון ושם כי כד חזי אינש גוי מצרך ורצו חולק ופוקק צין ראה או לא ראה מצרך כ"כ צנו רצו אברהם בלקוטים הנדפסים אלל מעשי רוקח, וקדור הלזה הי' לפני כל רבותינו ונשארו על שפתם עיי' רש"י גיטין כ"ט ע"ג וצרכו דף מ"ט ועיי' מאור עינים פכ"ג ו' ומזה יש להחליט כי לא לצד נוסחת התפלה אף גם הדין הי' נקודר מד' עמרם ז"ל, והוא הגאון אשר שלח נוסחת התפלה ונקוריא שנת תר"י לאלף החמישי אשר נתונה שם לריש גלותא וח"י שנים חי צמלכותו שם עד תרכ"ח, ואז הלך לשפאניען או אספניא, ולפי עדות הגאון רצו בעל חמש קופר חלק א"ח תשו' ע"ז ר' עמרם נקצר בעמאגנלא והוא ראה שם קצרו, ושני יקום פורקן מה שאכן אומרים הם מסדור ר' עמרם. — *

נוסחת התפלה אשר התפלל רצו הוא תפלת

ספרך ועיי' ה' תפלה, וה' מ"ע פ"ו ה"ג הביא נוסח מסדור כאלו הוא נקרא מלא ועיי' מ"ש הרב הכותב תולדות דרשי, אכן על רצו הטור לא יאות הדרך הזה דהרי רצו הטור י"ד קימן רמ"ז הביא ג"כ הפסוק שועת עניים אתה תשמע ועליו א"א לאמר שהי' טבור צפיו נוסחת התפלה, דהטור הי' אשכנזי וצלי ספק לא החליף נוסחת תפלת אשכנזי צספרדית ועיי' מ"ש צספר כגיד ומלוה די"צ שערים כנגד י"צ שצטים וכל אחד עולה דרך שער אחד (**), וצמקום אחד כתבתי דונה"ט כתבו הפוסקים לעשות י"צ חלוקה צצהכ"כ ועיי' מ"ש רצו צתשו' פאר הדור קי' קמ"ה ויש שם קלת דברים תמוהים ע"כ העיקר כמ"ש מו"ה ליב חנולם כי כוונתם על פסוק ל"ד ב"ה איוב, עד כה רצנו מסדור שהי' לפני רצנו (***) ועתה נראה מיתר ספריו. צהקדמותו לקסר היד כ' רצו כי משני גמרות ומן התוספות ומספרא ומספרי ומן התוספתות מכולם יתברר האסור והמותר, וכבר העיר בלדק הגאון

(*) ועיי' מג"א ר"ס ק"ח הביא ירושלמי אע"פ שאלחנו לבס סדר תפלות, והוא ל"ע כי לפי נוסחא שלפנינו כתיב סדר מועדים והיינו שלא לזלזל צייט שני ועיי' שהרגיש בזה חד מאחרונים. (***) ועיי' צצ"ת סדר לאברהם א"ח תשו' ט' שמונת לשונות מנוסחת אשכנזי לספרך, הדר הוא לכל חסידיו. (***) ובאמת הנחת פסוקים צציווקלת הי' אללם דבר הרגיל עיי' טור י"ד רס"י ע"ד להנדיל בין צהמה טמאה לטהורה ובי' סרן צצ"י תימא דלא אשכחן בקרא אלל צהאי ליטא להנדיל בין הטמא ובין הטהור? ועיי' רש"י ויקרא כ"ו פ"ו מנאן שהשלוס שקול כנגד הכל וכן אמר ישע"י מ"ח עושה שלום ובורא את הכל, ובאמת כתיב ובורא רע, רק מסדרי תפלה קצרו ובורא הכל, ובאולר נאמד מ"ש ל"ד ל"ג הביא

ר' הרש חיות? והגאון שי"ר השיב לו הפי" מן התוספות מה שהוקיפו
 רבנן קצוראי בש"ס במקומות הרבה כמו כל הסוגי' הקדושין שאלו הי' שני
 מיני תוספות לא היו נשכחים מירושלמי ומדרש ובה"ג עיי' אולר נחמד
 ח"א לד"כ ח. ירושלמי, ואף על קדר קדשים שכ' יש לנו ה' קדרים וחסר
 לנו עהרות, כמו שכראה בהקדמתו. ואף לפני הראש"ד הי' ירושלמי קדשים
 ולפעמי' הי' לפניו נוסחא אחרת זירושלמי עיי' כ"מ ותוי"ע פ"ה מ"א
 כלאים ד"ה ונטועות, והגאון בעל קרצן כתנאל כ' כי גם מאשר יש לפנינו
 היום נחסר מאשר הי' לפניו כאשר הביא הגאון ר' הרש חיות בספרו
 בשמו וראה בתוס' קדושין סוף פ"ק דף ל"ט ד"ה מחשבה הוא ענין מפורש
 זירושלמי, ורבותינו בעלי תוס' לא הזכירוהו ועיי' שה"ג מ"ס מ"י. —
 ה' ציצית מרצ הא י ג א ר ון כתוב לפניו בלשון ערבי כאשר כ'
 בתשובתו סי' כ"א ומהר"ם אלשקר סי' י"ז עדן ראה אותם.
 מכלתא דר' יטעאל שחיבר מאלה שמות עד סוף התורה ועיי'
 תוי"ט פ"ד מנחות, ולדעת הגאון ר"ה חיות באגרת בקורת דף ה' הנה
 ספרי זוטא, ובשלשלת הקבלה דפוס זאלקאווא דף כ' ע"ב מזכיר מכלתא
 של צ"ע משמות עד סוף כל התורה. מדרש על תהילים ועיי' רב
 המגיד ה"ת הי"צ. ילקוט שמעוני עיי' פ"ג מה"ח הי"צ ועיי' חות
 יאיר סי' קמ"ו. —

מכלתא דר"ע, וכבר ראיתי שכתבו מעולם לא כמלא מכלתא מר"ע,
 ואפש' אותו של צ"ע הוא שה"ג מ"ס. מכלתא דר'
 כהנא ומזכיר רבנו מנוח בה' לולב. מדרש שוחר טוב עיי' רב
 המגיד פ"ג מה' חנוכה ה' י"ב ועיי' אגרת בקורת שהוא ירושלמי וא"כ
 אפשר שגון ירושלמי שאב זאת רבנו.

גמר' כתובה מה' מאות שנה לפני זמנו על הגויל עיי'
 אולר נחמד מחברת א' לד' 158, זיהע גאטטעסדי ענטטוינע פאָרע
 טראָגע מהחכם לונץ בשם ספר לדה לדרך לד' מ"ז. מדרש פסיקתא
 הוא ספר לקח טוב אשר מוצא בראש"ע על התורה וברש"ס פ'
 מקץ, ובה' דעות למדה תורה דרך ארץ הוא לשון פסיקתא דר' טובי' פ'
 תבא, ור' טובי' הי' אשכנזי ומזכיר בספרו פ' אמור, ואני כותב זאת
 לזכרון מה שעשו קהל מאגעכלא עיי' אולר נחמד מ"א לד קכ"ט דר' טובי'
 בר' אליעזר שמו וטובי' עלה למרום והניח אחריו בן כמותו התשצ"ט
 אשר לעת זקנתו לקח בת הראש"ן בן כראה לי אם לא שגייתי — ואח"כ
 ראיתי בשה"ג מ"ג מ"ט ששמו רבנו טובי' בר' אליעזר בזמן הרי"ף וא"כ

רש"ס דברים ל"ב כדכתיב וכו' והוא פיוט לריה ליום ב', והחכם יש"ר הביא בשם
 זוהר פ' שמיני פי' על פסוק ויכון נחמד כסאו, נחמד ולא בדינא? ובפסוק כתיב
 בלדק, ואח"כ ראיתי כי בעל לשון חכמים העיר מה שאנו אומרים ערה, מלכי
 ואלהי סלח נא לעון, והיכן מצינו בכל התורה הנוסחא מלכי ואלהי? ונודאי דלא
 קפדי ע"ז וק"ל. —

Batsch Hannon

הרי ידענו כי צקוף ימי דש"י הי' גזיר' תתנ"ו א"כ ע"כ האריך ימים רבים.
 וצביליאטעק של דוכס צפלארענץ ראה קלת מספרו הגאון חיד"א ע"ש
 כנלפע"ד. ואם שגייתי הגאונים צרצ עוצם יסלחו לפטע הלעיר צאלפי
 ישראל, אמנם עדן פני חמרמרו מפני דשע עריץ כי מתערה באזרח רענן
 לאמר פה צהרת, אליו אני אומר, הרפו ממנו הרפו, ואתה הגדת היום
 את אשר עשיתה עמדי טובה את אשר סגרתי ה' צידך, רבים סגרו ורבים
 יסגרו, ואם על מרן כ' תוי"ט פ' י"א מ"ח כי ניים וטכצ, פ"ו מ"א דתמיד
 כ' על דשצ"א תי' חלוט, תמורה א' משנה ה' כ' תוי"ט שאצדה הצקיאיות
 מן רבותינו צעלי תוס' — אנוט אנוט קרוץ מחומר מה נענו אצתייהו —
 עוד זאת אגיד לך כי הי' "לפני" רצנו ירושלמי עדיות ומזכירו פי'
 המשנה פ"ו דעדיות, וספר הנקרא חגי אור תגי עיי' תוי"ט פ"ז
 מ"ה סוטה ועיי' שה"ג שיש צו סודות — ואף הלכות גדולות הי' לפניו
 כתוב צלשון עברי וערבי עיי' בהקדמה לפי' המשנה ואם לפניו חקרים
 לפניו היו גלוי' וידועי', והרי הגאון אזולאי מנה לצד משאר ספרים רק ל"ו
 מדרשי' הנאצרו ע"י טלטולי' ויקוים צנו וימלא הארץ דעה כמי' לים מכסי'.
 ועתה אלהים! הן לגלות מציון גאון ישראל נפשי שוקקה, רברי צר
 מיימון צקרצ לצבי חוקקה, כל הראני אור צהיר וחשכת עשתנותי
 צנרך תאיר לתען לא אצוש כי ידצרו צשער — ולא אוכל להצליג עטי
 נגד חכמים צעיניהם ומדצרים דצרים מרים כלענה נגד קרוטי עליון
 שהציאו מאמנם צסס חז"ל ואחר חפוש צתלמוד וצמדדש לא נמלאו רק
 צפי המון? כמו הכל תלוי צמזל אפי' ס"ת צצהיכל, גם הגאון מהר"ם
 סיק שהציא מאמר זה עיי' כ"ח ח"ג דף ק', ואנכי אשאל להם מי צס
 מאמנם כאלה צפי המון? אם לא באיזה מדרש הי' אשר נאצד מאמנו,
 ומאמר כזה הוא אור מולל מאש — והנה לצבי ישראל אם אין נציאים
 צני נציאים הם — והגאון מו"ה ישעי' צרלין תמה עמ"ס רצנו צפ"א מה'
 צרכות, כיון שנתמנה אדם פרוס למטה נעשה רשע מלמעלה (*), מאין לקח
 רצנו זאת? וצאמת קרה זאת לכמה מדרשים כמו למה נקרא שמו חזיר,
 ורצ"ז ח"צ ססי' תתכ"ח והאריך צזה צמלרף ס"ח וצמ"כ צפ' ס"א לראשון
 ופ' כ"צ לשני ומזכיר רצנו פרכי דר"א ודר"ק.

ועתה נראה מי המה מתנגדיו ומדוע הלחמו כנגדו?

הראב"ד הוא האיש אשר חילי שדי עמו וצידו קסת גבורים, ראצ"ד
 שתן הראצ"ד, תלמיד רצנו משה הדרטן ורצנו משולם, חיבר
 חדושים על ש"ס והסגות על הרי"ף, ושו"ת, ופי' תורת כהנים. והרצות
 יאיר סי' ק"ה כ' שאינו מצעל הסגו"ת אמנם הגאון חיד"א כ' שצפ' צ'
 (* ובאמת מלינו להיפך מוסלן לו כל עונותיו? ואפשר הפי' למטה, ע"י תחבולה,
 כמו שהי' בנה"ג צבית שני וק"ל.

אזרח רענן

דכלים כ' הראצ"ד שעשה פי' תורת כהנים וכן צפרושו לעדיות קוף פ"ג
 וחצר ספר באקור והתר וקראו אקור נשהו, ולמד יחד עם צעל המארר
 ועיי' בתמים דעים קי' רמ"ה ועלה לשמים תתקנ"ח או כ"ט לאלק החמישי
 וא"כ עשה השגו' צקוף ימיו ויש שכתבו בזה שאמר עליו רצנו אם התחיל לא
 יקיי', וגם ראצ"ד אמר על רצנו שהוא נער ואנחנו ישישי', ועל קה"ח לא עשה
 השגו' ועיי' פ"ז מה' קה"ח כ' שלא ירד לדקדק אחריו כי ירד לתכלית ועיי'
 שה"ג מ"ג מ"א. ולפעמים לפרש ולא להשיג בא עיי' פ"ז מה' עבדים שם צכ"מ,
 ולפעמי' הפליג דברי רצנו פ"א הי"ד מה' י"ט והודעת ב"ד כמאה עדים.
 הי' ראש לחכמי לוניל. והחכם יאסט צטס החכם קארמאלי כ' בחצורו
 החדש הנקרא: דמו יודענטהויג מונד זיינע סעקטען דעיר מולדת הראצ"ד
 הוא פאסקווירא ואת ספר מ"כ לדעת יד מלאכי כללי הרמז"ס קי' מ"ג
 צטס מו"ה חכמי קזיז לא דאה. ולדעת מנחם עזרי' קסי' ק"ח שכ' הראצ"ה
 לא כוון למעט צכצוד רצנו רק חשף זרועו לזען שלא ליסרכו כולי
 עלמא בתריה צספר מ"כ א"כ משמע שהי' לפניו ספר מ"כ אך לפי
 חשבון הזמנים נראה יותר דברי מו"ה חכמי קזיז, וכאשר השלים העתקתו
 מהשגותיו, מיד העתיקו זה בחקר וזה ציתר וכן צאו צדפוס ע"כ לפני
 מן חקרו איזה השגות אשר לא השיצ עליהן ועיי' תוי"ט כליס פרק כ"ד
 ועיי' תולדות רש"י דף מ"ו צטס טו"ת מהר"ם אלסקר קי' מ"ו ורק על דרך
 זה הנחלן אולרות הראשונים וסגולות הקדמונים באשר העתיקו רבים
 לזען לדור אחרון על עפה יקום.*

רמ"ך הו"א משה כהן לאל עליון בזמן הראצ"ד, ונתחילה נשלחו אליו
 השגותיו צטס חכמי לוניל כי בדצי"טא יטאו מנכוראח"ס חפץ להתדמו'
 לראצ"ד והסיר מוקה הצושה מעל פניו ודרך קסתו כלד ומזכירו מן עיי'
 ריב"ש קי' ק"י ולדעת שה"ג מ"ג מ"מ, נראה ששנים היו צקוראי שום רמ"ך.
 רבנו יהונתן הכהן, המפורסם מחכמי לוניל שפי' כונה הלכות
 מתרי"ף עיי' שה"ג מ"ג צטס הראצ"ץ ח"א קי' קכ"ט שמזכיר
 מדושו לשבועות. ובתמים דעים מזכיר מדושו סנהדרין ועיי' של"הק צטס
 יוחסין דף ל"ט ע"צ דפוס זאלקאורא דרמז"ס השיצ להשגתו ולהשגת רמ"ך.
 הרמ"ה הו"א רצנו מאיר צ"ר עוררוס הלוי חצר מן רמז"ן
 בתשו' רשצ"א קי' תתקט"ו ומזכירו צטס ר' מאיר אבואלעפיא,
 אבי אמו הוא רצנו חיים, וחיבר פרטי פרטיין***) ופרטיו להוריות חצר
 באייר וסיון שנת ד' אלפים תתקס"ו וחצר ספר לפני ולפנים ע"ד האמת,
 והי' תלמיד מרצנו ילחק מוויען צעל אור זרוע והוא השיג לפני רצנו

(* ואחר נשיקת עכמות מוכינו הגאון מו"ה דוד דייטש ז"ל נעלם דבר זה ממנו בשו"ת
 שיבת ליון תשו' ק"ה כיג' ראצ"ד היו? אך מה שכי' שם צטס לל"ח כי אחד שמו בן דיאור טעות
 דפוס מזדמן לו ונחלק לו ר' בדי דיאוד, והוא בערבי אברהם בן דוד עיי' שה"ג מ"ג מ"א 9. וק"ל.
 (** אף חצר ספר גינת ביתן על ספר בראשית קבלה כ"י. (סדר הדורות דפוס
 זאלקאווי דף מ"ט) —

אחדן הכהן מלונל וצ"ד עיי' פ"ה מה' תשובה ועיי' תוי"ט פ"ז דסקהדרין
וצטה"ג מ"ג כ' שעלה לשמים שנת חמשת אלפים וארבע, אמנם על אצן
זכרון שהעתיק החכם לולאטו נראה צעין שנת ג' בשנת חג הנלות ה'
אלף כ"ז לילירה ומלאו אללו ג' בניו ושני כדיו ועל מלצת ד"ש בנו
כתיב, פרח מטה לוי ולמרתו, לילת לצי תפארתו'.

ס"מ"ג ה"ה הוא איש רב גדול אשר מורו פיו ימות רשע ותמוס כעש
חמורו אם לדיק אם רשע — זה יוסף אומץ בלרקו וזה יעזוב
דרכו דרך רשע ורפא לו כאשר כ' על עלמו בשנת תתקל"ו כאשר הייתי
בספרד להוכיחם איוץ הקצ"ה זרועי בחלומות של יהודים וערלים בתמונת
דחזיונת מוכזבים ויע עלי חסדו ועשו תשובה גדולה וקבלו אלפים
ורצות מלות תפילין מזוזות ולילית. (ראה נא אחי הקורא דאה! והלדק
הדין! בשנת תתקל"ו כזר הי באספתיא כמה אלפים שלא קיימו מלות
תפילין, למען תדע כי אין בה' אלהינו ע"כ הפיץ אותם כאשר אמר וקאה,
עד בי ישוב ה' ורחם עמו וסצו זכים לגבולם.) וצ"ח העשין ס"ז כ' פרשתי
לחמתי ספרד פי' של מקרא דע את אלהיך ועזדיהו שכמו שהוא סגון
ורחום ועושה חסד ונושפט ולדקה בארץ כן תעשה אמה ע"ש — *)
דבעשה ע"ד כזר דרשתי לגלות ירושלים אשר בסקפרד ולשאג גלות כי עתה
שהאריך הגלות יותר מראי יש לישראל להבדיל מהצלי עולם ולאחור
בחומות של הקצ"ה שהוא אמת וטלא לשקר לא לישראל ולא לגוים לא
להטעותם צטום ענין ולקדש עלונם אף צמותר להם שנאמר שארית ישראל
לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימלא צפייהם לשון תרמית וכשיצוא
הקצ"ה להושיעם יאמרו הגוים צדין עשה כי הם אגשי אמת ותורת אמת
צפייהם אבל לא יתנהגו עם הגוים צמאות ויאמרו דאו מה צמד הקצ"ה
ע"ש דפס"ח ושפתים יושק (**).

ה"א"ש רצנו אשר צן רצנו יחיאל אציו של רצנו יעקב צעל
העוררים תלמוד רמ"ה עיי' רצ"ז סי' תל"ח ועשה חבורו

(*) ונדרוש בארנו הפסוק אך בללם ימהלך איש בי צנר באר הרב מוסקאטו מ"ש כללמו
היות בי אדם לריך להתדמות לצורא עולם מה הוא רמוס אף אמה, והנה בודאי
הדבר במעט א"א בי ה' כל יכול ואדם אנוש אנוש, קרון מחומר, ע"כ נאמר, אם
אליו להתדמות א"א עב"ם כמו הכל יעשה התנועה מה שעשה האדם אעפ"כ האדם
הוא האדם, והכל לל בן אך בללם יתה לך איש גגד הקצ"ה וק"ל. ודרך כלל הדבק
במדותיו של הקצ"ה וע"ז נאמר מי אל כמוד? מי שהוא ג"כ "גושא עון וכו', ועובר
וכו" הוא כמוד.

(**) ועיי' מ"ש רצנו ה' גניבה פ"ו ה"מ אסד העושה והנותן עם ישראל או עם
עכו"ם אם מדד או שקל בחסר עובר על לא תעשה וכן אסוד להטעות עכו"ם במצנן
אלא ידקדק עמו שנאמר ומשע עם קוניהו אע"פ שהוא כבוש תחת ידך ק"ו לעכו"ם
שאינו כבוש תחת ידך ועיי' פ' יוד ה' י"ב מה' מלכים ועיי' תשי' הגאונים דפוס
סאלאניק שער א' דגול גוי אסוד אפילו במקום שאין חלול ה'. ועיי' תוס' ב"ק דף
ק"ג. פיו מלל רבובין ותורת חסד על לשונו.

אזרח הענין

ע"ג לחלק הששי עיי' תוי"ט פ"ט מ"צ כלאים וכפי מה שנתסם על מלכתו
 נראה כי דאה על לחיי עד ה' חלק פ"ח האבן הראשה משואת חן
 חן לה במלת הראשה שם הנפטר וזמלת חן לה הפרט כ"כ החכם
 לולאטו, והי' ערב צעד רבו מהר"ם רוטענבורג ורווח לו הזמן צקוהר,
 וכתוך זמן נפטר מהר"ם ולא ניתן לקצורה ועי"ז צרח הרא"ש כי ראה כי
 כלתה אליו הרע', וראה פנים לפנים עם רש"א שהי' זקן וכתשו' הרש"א
 ס' תרפ"ט כ' שמתתי מא' מגדולי הרבנים שהעיד משם הרצ"ר מאיר
 מרוטענבורג, ולדעת הגאון חיד"א מ"ג מערכת ש' זה הגדול הי' הרא"ש
 כי גם כתשו' הרא"ש כלל צ' סימן י"ו נראה שזהו הרש"א ש' צקפרד כ' לו
 הרש"א, והוא וזניו נקצרו בטאלעדא ג' צשמאל ושנים צימין, וצנו ר' יהודה
 אחי וחתן של רצנו הטור ואשתו וחמותו אשת הטור הרבו עלמם צעד
 קדוש השם צטוליעולא. והנה מלצד ספרים אשר חצר על הש"ס והרי"ף,
 חצור ג"כ על התורה עיי' שה"ג מ"ג מ"א, וכ"כ שר לצא ה' ונשיא נשיאי
 ישראל ויהוד' הרא"ש להחכם ר' ישראל טולטולא על למוד הפילוסופיאה
 ,, צריך רחמנא די שצן מנה כי צאה האות והמופת להקיר לצ' לומדיה
 מיראת שמים" מדצרים אלו נראה צרור שדרך רצנו לא הי' כפי דעתו
 כי דרך הפילוסופיאה והחקירה שנוא לפניו, ואעפ"כ הי' מודה על אמת
 ושצח דבר רצנו ועיי' תוי"ט פ"ה מקואות כי המה כאים, וידעכו כי כמה
 חכמים גדולים אשר הלדיקו צזה דרך רצנו, צפרט אדונינו הרמ"א
 צתשובתו, ואשים דצריהם לצכרון צהיכל ה' ליראי ה' ולחושצי שמו.
 מהרש"ל מו"ה שלמה לורי א בהקדמתו לי"ש"ס למס' חולין דבר קשות
 על רצנו. גאון וחסיד ועלה לשמי' עם שארו רצנו הרמ"א צשנה
 אחת שנת של"ג ומקוראות חייו ומרוב חצורים אשר חצר עיי' שה"ג מ"ק 46,
 יחוקו עד ר' יוחנן הסנדלר, חצר ים של שלמה צילה, יצמות, קדושין, קמא,
 חולין, שו"ת צאורים על קמ"ג, שערי דורא על הרי"ף והרא"ש והטור,
 מהרש"ל הגהות וחדושי' על ש"ס, פי' על רש"י על התורה, ופי' על הרא"ש ע'
 ויש צו השגות עליו, וכס כעשה לו שלא הי' לו להדליק כ"א נר קטן לשעור
 שעה והי' לומד ומשכי' שמתתא ונרו יאיר ומשיך נהודיה עידן ועידנין
 ועיי' שה"ג מ"ג 76 מה שקרה למהרש"ל עם ר' אצרהס מוכר ירקות שגר
 על חנות של ר"א, ומהרש"ל למד צקוגי' עמוקה, וחשיצ כי ר"א עם
 הארץ, אך צלילה שמע שר"א גרס גרסתו צעומק ומושכל ושלח מהרש"ל
 אחריו וגזר צחרם עליו ופתח פיו והאיר עיני מהרש"ל צאותו קוגי' וכאשר
 כתבקט מהרש"ל לישיבה של מעלה ליוה לקהלתו שיקצלו את ר' אצרהס
 מוכר ירקות אחריו לצ"ד וכן כעשה — ומפי מו"ה הגאון מו"ה יחזקאל
 פנעט שמתתי כי הרצ מו"ה שכתב שלום *) אשר הי' רצו של הרמ"א, והי'
 * ודע דהגאון מו"ה ישראל צהגאון מו"ה שלום שנתו חסם עכמו צויו ונקוד
 חיבת שלו"ם ומיבת שכניו ורומז לכתוב צויו שהוא צמטרו' שלום, וכשלמד הגאון צגמי'
 וצ"ל א"י דת"ק וצ"ל א"י דת"ק וצ"ל א"י דת"ק

אצ"ד דמדינה ותחת לילו בקהל אחת הי' המהרש"ל אצ"ד וע"י ענין גזר על
 מהרש"ל לצוא במקלו ובתרימולו ליו — ושם הי' איש אחד קלין ומנהיג וירא
 ה' אצל הי' חסוכי בניס ויהי במלון ויפגש במהרש"ל ושאל מדוע רבי כאורח
 צדגלו? ויסקר לו המהרש"ל המעשה — ויאמר שצ אדוני בעגלה וכי
 נצוא אל הרב דמדינ' אדבר משפטי עמו וכאשר צואס אמר לו מו"ה שכנא,
 ידענו כי אתה המנהיג כוונתך רלויה לכבוד רב גדול מהרש"ל אך צכודי
 פגעתה — דעלך איש מות אתה ולא תמלא שנתך — אך אשתך תמלט
 זכר והילד יהי' גדול בתורה, וכן הי' והתינוק הוא מהר"ם מלוזלין ע"כ
 הי' קלין. ובמערכ' ספרי' מ"ר כ' בעל שה"ג שקבל דהגאון מהרש"ל צצתו על
 כסא ההורא' לרב ואצ"ד ליוה להמוכיח שיצוא בכל זום טעה אחת ויוכיחו
 ויזהירו כאלו הוא אחד מהמון וכי כך רלונו והרשות נתונה לו וצעת צא
 המוכיח כתעטף מהרש"ל ויש צ לשמוע תוכחות מוסר ציראה וצרעד לפני
 ה'. ורק כגד רצנו הרמז"ס הפריז, אשרי מי שחטאיו ספורים.

עד עתה דברנו ממתנגדיו וכעת נדבר משונאיו.

ר' שלמה תמונטפלייך ושכי תלמידיו ר' יונה ור' דוד!
 הם אנשים אשר אכלי קורלא לשרוף ספריו, אכן אמת מאש
 תלומה ולדק משמים נסקף; ר' שלמה מונטפלייך הוא ר' שלמה אשר נזכר
 צנמוקי יוסף, כ' ספי' הרמז"ן והר"ר יונה תלמידו ולדעת שה"ג מ"ג מ"ת
 הי' תלמיד רמז"ן ג"כ והרש"א תלמיד ר' יונה הנ"ל, אמנם עיקר למוד
 ר' יונה הי' אלל מהר"ם הנ"ל וצתשו' הרש"א הציא צ"י עור א"ח ס"י תקט"ו
 דהשואל שם אמר דר' שלמה מונטפלייך כצר התיך, וכ' הרש"א מי יצוא
 אחרי המלך את אשר כצר עשה וכצר הור' זקן אצל לדין יש תשובה —
 ונקרא ג"כ ר' שלמה מההר, ואחרית של ר' שלמה ור' דוד הי' מרה כי
 נהפך לצצ אדונים כגדם וילו להכרית לשונם ודצר גדול דצר הגאון תוי"ט
 צסם רצו הגאון גור ארי' פ"י מ"ג נדרים דלכך קראו צסם מקור, אף שלדעתו
 הוא הפועל ומוקר אחרים אצל קראוהו ומוקר כי יצוא יומו ולא יאמר
 והרי הוא נמוקר דפח"ה. ומריציו של רצנו כחגבים הגציהו עוף וחצבו
 להקדיר בקלולי כנפיהם את השמש הגדול צעלם עוהרה, וכ' עליהם רצנו
 אצרהם, יכרת ה' שפתי חלקות לשון מדצרת גדולות שמו צשמים פיהם
 ולשוכ' תהלך בארץ" וכצר התמנער הרד"ק צאגרתו ע"ז שהלכו לערכאות
 שלהם וכה אמר אל אלפכר מה כאמר עוד לאדוני והנה אמת נעשתה

דחלק צסמו של משיח, אמר "אלו הייתי שם הייתי אומר שכו שמו שנאמר לשכנו
 מדרשו, ככ"ז מסיק מהרש"ל לכתוב שכו באל"ף וע"י ברכת המים" וצמן רצנו כצר
 הי' לרצנו מתנגד צסמו רבי זכרי' וכפי הענין שכו רצנו לתלמידו ר' יוסף נראה שהי'
 גדול בתורה ע"י צייטונג דעם יודענטהווס 4. יפהקמנג לך קי"ג שם.

צו
 צן
 ס
 ד,
 כי
 א'
 יר
 ש"
 לו
 יה
 גד
 ,ק,
 אי
 זה
 יה
 תו
 מת
 מה
 ג"א
 מו.
 וות
 ונה
 ,40
 גא,
 ור,
 צ"ע
 שור
 דיין
 סגר
 עס
 ש"ל
 אשר
 יהם
 קאל
 והי'
 נקוד
 כגמ'
 י"ד

התועבה הזאת אשרתי ה' כקרת דמעה את מוצח ה' כי נתחלל עם שמים
 צפרהקיא ונתיקר עם ע"ז לפני גוים, ועבודתיכו נכרי' כהגלות כגלות
 יקודי ספרים האלה בערכאות שלהם ומי ראה לעשות ככה, עיי' אולר
 נחמד מ"ש לר קע"א, ונדבר לקמן מרד"ק, ור' יונה אשר הי' קרובו של
 רמב"ן כמ"ס צממקי יוסף דפוס ליווארני, אמנם עיי' שה"ג מ"ג מערכת
 י' 98 דכלתו של הרמב"ן אשת ר' שלמה בנו היתה בת רבנו יונה ור' יונה
 נתבקש לישיבה של מעלה, ונתן המליטה זכר וקרא הרמב"ן שמו יונה ע"ד
 וזרח השמש, וע"כ לפי דעתי ע"י התאמלות הרמב"ן שבק ר' יונה שנאתו
 וחזר, והדבר אשר יניעוני לכך דהרי הרא"ש זה' תפילין כ' מלאכו תי' לדבר
 היינו ר' יונה למד כך מרמב"ם פ"ד מה תפילין עיי' סי' כ"א, וזאת השנית
 כי על ר' שלמה כתבו הקדוש וכן על ר' דוד ולא על רבנו יונה, ומזה
 נראה כי רק להם נכרת הלשון, ובאגרת הנדפס בעווילנא התמרמר רבנו
 אברהם דק על הר"ר שלמה ותלמידו ר' דוד ועל ר' יונה לא דבר
 מאומה — ולא ידענו מדוע החוקר זכרם חמד לך ה' אשר כל רז לא חניק
 לי והתעורר על כל הכ"ל מאן בדבר הלזה, וצלי ספק כאשר ראה רבנו
 יונה כי זאת הדבר לידי נלחון, וע"י הרמב"ן הקיב לצבו ומס עם
 תמימים . . .

והיבר רבנו יונה ספר היראה וס' שערי תשובה, ובאור להלכות הרי"ף
 ונדפס מס' זכרות ויש אתנו חידושו על צתרא ופנהדרין כ"י
 שה"ג עם הרצ צקפר הקידים, כי ראינו שהעתיק יוד פעמים דברי
 רמב"ם פ"א ופ"ב מה' תשובה, ובעל ראשית חכמה ג' פעמים מצלי
 להזכיר שמו (ובראשית חכמה דפוס פיורדא בשער הקדושה פ' י"ב דף
 קפ"ח כ' ורבנו משה זה' דעות) וקורא אני עליהן דברי ר"ש בר רבי מי הם
 הללו שמיניהם אנו שותים ושמותם אין אנו מזכירין עיי' הוריות דף י"ד*)
 ועיי' כתובו דף כ"ה אמרת לן מילי דבר נפחא ולא אמרת לן משמיה ועיי'
 יצמות דף ל"ז דקפיד ר"י על ר"א דלא אמר משמיה ועיי' מעשה דוקח
 שיזכיר אדם שמו על ספריו עכ"פ את מאמר אסתר אינם עושים?
אפס ראו ראיתי שהציאו חכמי זמנינו שר' אברהם ציצאגי הי' לעינים
 לצעל עקידה ואינו מזכיר שמו ואח"כ קם אברהםאל ולא מנע מלקחת

(* מכאן יש לי תשו' על מ"ש בלחמ דוד הנדפס מחדש בפולין בשם הר"ש מקיוון
 כי אחרים שנמלא בגמ' ר"מ שאמר תורתו בשם אחר — אחרים אחר — אומר והרי
 מנאור דקנסו יען ר"מ מכני בניו של נירון קיסר עיי' החקין ונתמנה עם ר"ש לראש
 ישיבה ופשוט ידו ליטול הנשיאות ועיי' בספר תו"א, ובאמת בגיטין ספ"ק הוא אבני'
 דלא אפשטי אס רש"ג הי' נשיא, ועיי' רנה פ"ג פ"א מזכיר ר"מ ואח"כ אחרים אומרים
 ועיי' ע"ז ס"ד ע"ב בתוס' שם מנאור להדי' דיש שנקרא אחרים מבלעדי ר"מ ול"ע.
 ואח"כ ראיתי פלפול גדול בסדר הדורות והגאון ז"ל האריך שם בבקיות רב ע"ש
 והביא בשם מ"ע סימן גר"מ מ"ן אפ"ס יולא ר"ב ר"ת מאיר והלכה כר"מ
 בזרותו ועיי' תו"ט ספ"ב דנדריס.

מנחה ומספריו של צעל עקידה. וכן העיר הגאון אזולאי שראה כ"י מצן של עראמה שקוצל בזה על אצרכנאל ועיי' בהקדמת צ"ע הכרפס מחדש צפרעסקבורג מ"ש סס החכם הגדול מו"ה חיים יוסף פאללאק, אשר הביא מזה ומזה בתוכי' דצריהם, וזכרם חמד מ"ח לד כ"ג שפך החכם פראנקל מררתו מדוע לא מזכיר רצנו את סס רצנו בחיי' ? וללאת מן המלך מלאתי מ"ש הגאון חיד"א מ"ס מ"ז בשם מוריכו צעל פנים מאירות בח"א בהקדמה, דהא שאמרו שפתותיו דוצצות בקצר אינו מחויב שאומר הלכה נשמו, דקמי שמיא גליא את היולדת והמחזיקה, ועיי"ז שפתותיו דוצצות בקצר, דעיקר קפדה לאמר בשם אומרו דאס גדול האומרה השומע יקבלו ע"ש ומעתה הרי רצנו כותב שקצן כל הפרושים וקמי שמי' גלי' ואס לקבלו ממי שאמרה אס מרצנו לא יקבלו ממי יקבלו! ועיי' סנהדרין דף ל"ג סע"ב. והחכם ד' משה קוניץ ב' "תורת חכמים חקוקה כלה וזכר שמותם להג צטר" וכתוב דעתי בזה להלדיק את רצנו וכל החכמים והאל אשר סס שמות בארץ יאדיר שמנו.

ומעתה נראה מדוע הלחמו כנגדו.

בראשון כי אריסטו מדבר מתוך גרונו של משה! קורא בגרון והגד לעמי כי גם נגד המקובל אלהי רצנו משה בר' נחמן טענו שחפס שיטת הפלטוניס צענין היולי! ואס אמנם אמת הדבר נכרי שהדליק הכר משתמש לאורו ישראל, וגם צנר של אריסטו משתמש רצנו, מ"מ מה בכך דהרי מכל ספר ומכל אדם לריך לקבל הטוב עיי' צ"ב דף ל"ח ואמרו ז"ל ר"מ שאני מצורר אוכל מתוך הפקולת, ואיזה חכם הלומד מכל אדם! וצענין הכרעת *) דעת חכמי א"ה דעתו צמ"ח צ"פ צ"כ ענינים עיונים ידבר בהם כל מי שידבר ולזה יאמן מה שיתאמת המופת ע"א ועיי' מ"ש הרמ"א בפרק תורת העולה ח"א פ"ב וצעל עקידה פנ"א שער לו'!

ובפ' י"ז מה' קדוש החודש ב' מאחר שכל הדברים אלו בראיות צורות הם שאין בהם דופי וא"א לאדם להרהר אחריהן אין אנו חוששין למחצר צין שחצרו אותם נציאים צין שחצרו אותם גויס שכל דבר שנתגלה טעמו ונודעה אמתתו בראיות שאין בהם דופי אנו קומכין על זה האיש שאמרו ועל הראיה שנתגלה והטעם שנודע ע"ש. וכבר העתיקו דברי רצנו אצרהם שם במלחמת ה' דף ו' וז"ל ואלו הטפשים עניי הדעת חסרי לב לא די להם חקרונ דעתם ורצ סכלותם שכאמר בדוגמתם ישראל לא ידע וכו' עד כי העלו בלצם שכל מי שעוסק בחכמה הוא מין וכפר בתורה ח"ו, והתשצ"ץ ח"א דף כ"ו ע"ב כ' צילדי נכרים נשפיק באלו הענינים וחכמי יון חקרו יפה בזה החכמה מחקיר נסקים לקבלתינו כאשר העתיק דבריו החכם יש"ר צפרו התורה והפילוסופי' לד מ"ה, והריצ"ש בתשו' קיומן מ"ה כ' וכדי להשיב את אפקורם לקתור המופתים והראיות שהביא

(*) ולא נעלם ממני דברי שיטה מקובלת דף י"ג בשם ר"ת נלחו בטענות. אבל האמת נחמתי ישראל.

מתורתיו הקדושה, והמחצב הציא ראיותיו ומשליו מן דתו ואמונתו —
 ודברי החכם זכרם חמד לה כ"ט לדקו צוה שכ' מה עשה? העמיק בסקרי
 אריסטו וצמופתיו על שלילת הגשמי והכניס חכמת תולדותיו וקצרותיו
 צענין הזה בחכמת דתנו ויגע לצאר הפסקוקים באופן שלא יתנגדו למה
 שמוכרז צמופת חותך ומעפר אחר ילמחו נטעי כאמנים והיא שלילת
 הגשמי ועיי' כ"מ פ"ג מה' תשובה, וצמטו' הרשצ"א באגרת התללות
 וצימיו כזר נעקר ומספחת אותה האמונה הרעה, ועיי' רמז"ן על התורה
 פ' ויגש, והראצ"ד כתב על המאמינים בגשמות גדולים וטובים, ראה
 צפרדק רמונים למהר"ם קורדוויירו, ובספר עקרים מ"א פ"ב נוסחא אחרת
 צראצ"ד כאשר הציא החכם הנ"ל שם לד ע"י*) ובאמת מלצר זאת הלא לנו
 הוא כי כזר כ' רצנו מורה ח"א פ' ע"א כי חכמה הי' צראשונה צישראל,
 אך צשליע האומות עלינו צאה לידם ואנחנו צלמדנו דבר מהם נראה
 היות ראשיתו מהם ותהי להיפך עיי' סה"ד דף ל"ח ועיי' שה"ק פ"ג ע"ב
 שראה כ' צשם צצילי אמונה כאשר אלכסנדר הלך לירושלים השליע אדקטו
 רצו על ספרי שלמה והעתיק משם הפילוסופי וקרא על שמו א"כ רצנו
 צחר העוב ונתן לנו משלנו והמותר אשר אריסטו משלו הוסף יחרם
 ושצק לפניו! (**)

ומה שטענו כנגדו שפי' ספורי תורה ע"פ משל כמו פי האתון וכהנ' ע"ש
 ואכזי אשאל אם יש מענה צפיהם דהרי גם צמדרש הכעלם הוצא
 צצית אהרן פ' וירא דף כ"ה אנה ר' יהודה מ"ד ותהריכה שתי צנות לוט

(*) ונגד המגשמים עלה משה למרום והוריד אמונה ועיי' חו"ה שער יקוד והרד"ק
 כי לאלפכר את אשר שמי שמים לא יכללוהו, צחדרי חדרים הסגרוהו, ושמו לו דמות
 ותמונה הסך מה שאמרה תורה נאמנה כי לא האיתם כל תמונה ועיי' מ"ש רצנו
 פ' נ"א מת"ג ועיי' מ"ש הלכו' תשובה פ"ח ה"ד חכמים קראו צדרך משל לעונה זו
 המזומנת לנדיקים סעודה וכ' הראצ"ד אם זה סעודה א"כ כוס של צרכה וטובה
 היתה לו השתיקה עכ"ל — וכ' צספר העיון דף ק"ד שפטו נא חכמי לב מי החכים
 אם שם יד לפה וישתוק, ועיי' תשו' ח"ב צסי' קל"ח שלמד מדברים כפשוטים שהכוס
 צרוך להיות ציד המצרך, ורצנו הרמב"ן כי אתם חופשים על ס' המדע צאמרו שאין
 למעלה צורה ותצנית ולמה רבותינו תפשתם עליו צדבר הזה, והחכם יש"ר צספרו
 התורה והפילוסופי' צד ס"ו העתיק אגרת מרצנו אצרהס בן של רצנו וקורא אני על
 רצנו משה כל כלי יוכר וכו' וכל לשון תקום אתך למשפט וכו'. קרני ראס קרנך
 צהס תנגח כל הקמים נגד האמת.

(**) ונסתר צזה מה שטענו כנגדו והמה דברי מאורן של ישראל צספה מונח
 קנאות צד נ"ב דוד המלך התפלל ארובות וקלרות, להיות דבריו צצתי כנסיות נוכרות,
 ובלא תפלה ותחנה זכו ארסטו ופלטון, להיות מלא מספריהם כל חדר וקישון? לא
 דברי אריסטו, רק דברי קהלת הציא רצנו — ורצנו הוליא הלרי מראש פתנים ועשה
 לנו מטעמים, עכ"ס נראה כי שקר הקול כי אריסטו נתיחד צסוף ימיו ועיי' שה"ק
 דפוס זאלקאווס דף ל"ט כי אלולי בן לא הי' הרשצ"א כותב עליו בן כי בלי ספק
 הי' הדבר ידוע לפניו וק"ל —

המה שני כוחות שונהגים את האדם השכל והחכמה ע"ש ועיי' זוהר פ'
ויקהל דף קל"ט המשיל ספור יונה לנשמה בגוף ועיי' ר"ח שעב היראה דף
ל"ט פ' י"ג דפוס פירדא וכהנה כמה וכמה מדרשים, האם יש מענה
צפיהם ישיצו ויאמרו!!?

וראה אחי! לאיזה צד קראו טענה עיי' מ"כ בח"פ ד' ופי"ג כי יש כח
מיוחד הנקרא שכל הפועל ומשכנו למועל לעולם התחתון והוא
כעין מליץ צין מה שלמעלה ממוכו, וכן בח"ג פ' כ"ז כי רק לפי ערך הדבוק
בשכל הפועל יגיעו קיום הכלחיות, וכן בח"ג פ' י"ג ופי"ד כי לצד השמים
לא לתכלית האדם נבראו וממעין ארסטו ויריצו עליה ועיי' צ"ע פסוק
כ"ד יקח להם משפט ראשונה וכו' ותצל וצניה תחי' בנותר, ועיי' מ"ש
הגאון יעצ"ץ בקדר תפלה שלו הנקרא בית אל ט"ז ע"ג, וחלקי תהי' עם
הצד רשי וכחלק היולא ללחום עמו — והרצ צ"ע קרא לצד הריא
דחוצות ועיי' מ"ש הרצ יחי' המחבר קוראות חייו, מי לא ידע מ"ש רצו
צענין הגלגלים הנה מעוררים האדם להכיר את צוראם, לקוח מן המדרש
וכעין שאמרו ז"ל הליץ עליו בעל הציר' ואמר אחי בעל הציר' ועיי' בת"כ
פט"ז מח"ג ואין זאת ראוי' להוריד עדי איש אלהים ועיי' מ"ש בספר חזות
קשות בשער השני, ואין ספק שכל השרידים אשר היו בדורות הראשונים
פילוסופים, כי הוא כח השכל השתול על תלמי לצ לבקש גרעת מה זה ועל
מה זה, אמנם א"א ע"ה גבר בכח פילוסופתו על בולס בהגעת האמתיות
נודעה לו מעלה יתירה ובעולם הקירתו על כל חכמי דורו עכ"ל — ועיי'
חשק שלמה דף כ' וכן פי' לנו בעל עקידה צענין מרגליות טובה תלוי'
בלוארו של א"א ע"ה, כשנת תלאו בגלגל החמה, היינו מה שא"א ע"ה עד
הנה הי' מפרקס מלות ומליאת הצורא י"ש אח"כ הכירו ע"י גלגל החמה.
ומה נעימים דברי איש לפוני משוכני ארץ ברענלאנד, בהתהלך עם אשכנזי
עלי קפאון וקרח, הצקר אור וזקי השמש מפיקים כוונה עלי הדי קרח ויקרא
הצע לזהר היום יתחדש לבקרים, מה יפה הא"ח! הדרת הכצרא,
ומה נהדר הצורא; ואפשר זה הכוונה אז ידבר יהושע, כשיהושע
דיבר ולמד דעת לעם השמש בגבעון דוס ולא לריך לגלגל החמה וכבר
האריך צ"ע וגבעת המורה כי א"א טרם שזרחה עליו שמש הנצואה הכיר
את צורא עולם ע"י רת הטבעיות, ואך טרא שפתותיהם של אנשי חינה כי
דת טבעיות מחלצת נוקר אמונתם, ונעימים דברי הגאון בעל פנים
מאירות דף מ"ה שאלה ל"ט וז"ל ואשר ציקס מכ"ת ממני להודיע טעמי למה
אנו אומרים אלהי אברהם אלהי ילחק אלהי יעקב, ולא אומרים אלהי
אברהם, ילחק ויעקב? הייתי אומר אברהם הי' חוקר ראשון שחקר אלהותו,
אבל ילחק ויעקב סמכו עליו ועל מנהגיו לכך אנו אומרים אלהי בכל פעם
ופעם כדי להודיע שכל אחד עמד על המחקר ומלאו שאין אחד אלא אלהי
עול' והוא חזק אמונתנו עכ"ל הטהור. ועל הקומכין בלי עיון כבר האריך

נגדם רצנו צעל חוצת הלצנות וכאשר שר המעורה צנטעי קדם על אדמת לפון.

א

אוילי עם גם צבא שמים שבחו
ולכול עץ סגדו ולמסכה השתחוו
אחר ההבל רדפו ויהבלו —
כן חשכו העתים עוד כל העין
דרכי חכמה אבלות כל דורש אין
שח גבהות אדם לעפר שפלו

ב

עד הבקע כשחר אור בן תרח
שמש אברהם יצא עלי חבל זרח
הפיץ ענן מחשכים האיר פני עבר
אם לא כצהרים אורו הופיע
הן בנגה בקר קדרות הסיע
כנשר החל עוף הגביה אבר

בכל זאת ראינו לדיק אזור צגצורה לטעת עט סופר לכבוד התורה
צפי"ד ט"ו ט"ז להקהות שיניו של אריסטו, ומי הוא זה אשר מלאך
לאמר כי רק לאריסטו נפשו תערב, ומה נעימים צנטל לאיש אשר הלך עם
אשתו למדינת הים דרך אניה צלצ ים ונטצר האניה, והגיע לאיי אחת
מאיי הים צלתי מיושבת וילדה שמה האשה צן ומתה מיד והאצ גדל את
הצן, ואחר סגודל על צרכו ספר לו אציו לאמר איך הי' סגור צצטן אדם
נקצה ט' חדשים וימאן הצן להאמין צאמר שלא יוכל ללייה דצר שהסכל
והחוש מתנגדו שהרי אדם יצלע לפור חי צקרצו וכו' צכ"ז ידענו כי האמת
אלל האצ! וכן הדצר עם ראיות אריסטו, שהציא רא' לקתור חדש מנטצע
המליאות השלם צפועל וצאמת לא ידמה דצר אחר הווייתו למה שהי' עליו
צעת התפורותו מכ"ש אחר העדר הגמור, דפח"ה, וצזה יש להשיצ מה שהשיג
המשיג צפ"ה מה' תשובה א"א לא נהג המחצר הזה מנהג המחצרים שאין
אדם מתחיל צדצר ולא ידע להשלימו, והוא החל קושיות והניח צקושי'
והחזירו לאמונה כך כוונתו ע"ס? ועיי' מ"ש הרצ צעל מנגדול עוז, ואכי
אומר תשובה כולחת השיצ רצנו צמה שאמר כי לא מחצצתי מחצצותיכם,
וכצר אמר החוקר אלו ידעתיו הייתיו, ושכל אנוש קרוץ מחומר איך יהין
להצין את זאת. —

וגם כגד גאליכוס ערך מערכת כאשר העיד צספר מ"ע פ"ה, ולעאן
העצמי הלדיק דעת רצנו כגד ההגמון ע"ס, רצנו אמת ותורתו אמת,
וקיצל האמת מוני שאמתו ולא ידעתיו מדוע לא שמו יד לפה ולא עלה ספר

אזרח רענן

המורה על ראשם שכ' ככון לדעת תחילה דרכי קבלה ואח"כ יתבאר לו המופת בשכלו והוא הדבר כאשר אנחנו, ועתה צונו ונחזיק בעץ החיים אשר גזעו לא יחליף.

ומה שטענו כנגדו כי עיי"כ נשכח כל למוד, כי רלונו שילמדו רק מתוך חבורו ועיי' מ"ש הרא"ש סי' ל"א המורים מתוך דבריו מצלי לעיי' בספר ואינם בקיאים בתלמוד טועים להתיר האקור, ועיי' סמ"ע בהקדמתו היפה על ח"מ? בראשון ידענו להיפך זימי רצנו נשכח למוד הצבלי בארלות המזרח אשר מימות רב האי גאון חדל ואפס שם צמדינתו ורק כילוף מצעיר אלל ר"ש אצן תצון עדן כיכר שהי' ראש ישיבה וכ"כ הגאון סי"ר, ורצנו כ' לר' פנחס הדיין כי לא חיבר זאת רק בפני קולר רוח שאין יכול לירד לעומק התלמוד, ומ"ש רצנו כנראה מהקדמתו שלא לריכין טוב לשום חבור זולת חיבור היר, היינו דוקא לחבר פסקי הלכות כאשר העיר בלדק הגאון ר' הרש חיות בספרו תפאר' למשה, עוד זאת אשאל להם אם כוונת רצנו לצטל הלמוד מתלמוד צבלי ומן ירושלמי מדוע חיבר פי' המשנה וכי לתוהו בראו? וא"ת שחיבר הפי' קודם שחי' ספר היד? למי ועל מה חיבר הלכו' מירושלמי? ולא לצד שלא רלה להשכיח את המשנה והתלמוד רק הטיל עלינו בדאיות לחוצה את למוד הגמ' פ"ד מה' יס"הת אע"פ שקראו חכמי' דבר קטן הוויית דאציי ורצא אעפ"כ ראוי להקדימם והוויית המה פלפול התורה וש"ס כמזכיר סוכה כ"ט שאמרו כן על ר' יוחנן ע"ש ברכ שני בספר תפאר' למשה. והלוא כה עלת רצנו ולא תתעסק כ"א בהלכו' הרב אלפסי ותערוך אותו עם החיבור הוא ספר היר ולא תצלה ותאצר זמנך בפרושים במשא ומתן של הגמ' עכ"ל — וכוונת רצנו היינו רק פלפול כ"ש אצל העיון הגמור להוליא לאור הלכה צוודאי גם זאת מפן המלך דהרי לווה לעיין צרי"ף ולערוך אותו עם החיבור ולהכריע ביניהם ואיך יהיין איש להכריע אם לא יסתכל בתלמוד לראות המקור, ועיי' מ"ש הגאון בעל תוי"ט בהקדמתו לקדר זרעים והסיבה זו בעלמה של רצנו, היא שגרמה לחכמי דורות האחרונים שאחר הגמ' לקדר הלכות הלכות, והוא היולא מתוך משא ומתן של הגמ' מפני מעוט הלצנות ורוב ערדות קביעות הגמ' לא יועיל לכל וראוי להוליא משפטיו ודיניו ולקדרם בלשון הלכה כמות שהיא לא על דרך משא ומתן וקיצת וטעם כל דין ודין כדרך חבור הנשר הגדול הרמז"ס והדומין, אצל כמו שרצנו קדוש שנה משנה זו, הגמ' שאין גדול' הימנה ע"ש דברי פיו טעם וסן. וכן אמר מ"ו הגאון מו"ה יחזקאל פנעט ז"ל לתלמידיו רק לעיי' בגמ' — ואת אחרונים יניחו למי שיוכל לאמר אני ראשון ואני אחרון, ויחזקאל מופת הדור, כל כרס שפירץ, בחכמתו גודר, שפתים יושק. גדולי ישראל קיימו וקבלו דברי רצנו כנאמתו למשה מסיני וכ"כ החכם ר' ישראל בתשובתו להרא"ש על דברי הרמז"ס הן הן הדברי' שנאמרו למשה מסיני עכ"ל וידענו כי הרב תוי"ט כ' פ"ה כלאים שכ' לא נאצה לו ולא

נשמע אליו? אומנם כבר הלדיקו אחרונים דברי רבנו, ותמה תמה אקרא!
 איך יהיו איש צומנינו לעורר את הנשכחות ומדנים לאמר נעשה לנו שם
 כאחד מן הגדולי' לאמר גם שאלו בנביאים המתנגדים כגד רבנו ולהשתדל
 בדברים של מה בכך? ראה מ"ש החכם הגדול צעל מקור חיים צפ' ממות
 (והחכם הלזה חי ה' אלפים דכ"ג) וז"ל הנה תצין מזאת הפרשה כי ליה
 הקצ"ה לתת חלק לשומרי תורה וליודעים אותה וצעו"הר אין ענין זה
 מלויה על השלמות זולת לא"ה אשר מתכבדי' ומפרכסי את חכמיהם הלא
 תראה שצן צורסקי פחות — אם הוא חכם הוא ארון על מלאכים ועפר
 רגליו ילחכו, ואמונתו חסרה כל אלה, ישאלו את החכמים וצודים עליהם
 שהם מינים ואפקורקים ווי שובין צספרי אלילים הרמז"ס והראצ"ע שהם
 כופרים בתורת הש"י — אדרבה הם כופרי' צלא ידיעה צמליאת האל
 ואחרותו ויודעים אותו על לך השמועה, והפילוסוף יודע אותו מלד מופת
 ואמת — וכעת גם החכמים המתעסקים בחכמות תכף כשיש להם רוח
 בחכמות חושצים צלצסם שהם פילוסופים גמורי' ויטחו דברים כלפי מעלה
 ונעשים שוכאים אל התורה וצשמוע המון עם דצריהם הרעים גוזרי' על
 החכמה שסם המות צתוכה והאיפך תמלא בחכמי השכל, מוגמתם צלמוד
 הפילוסופיאה הוא להעמיד אמונתם עכ"ל, וממולא דברים ראה אחי
 איכה מחוייבים אנו להתנהג כצוד לרבנו כי משה רבנו גלה קוד אחרות
 הצורא מפאת אחרותו, ורבנו משה מלד עלמותו כי הוא עלם פשוט,
 וצכוהו גלל האצן מעל פי הצאר אשר שמו חכמי יון עליה להשקות עדרי
 לאן יעקב, ומאז עד עתה לא אלמן ישראל, וגם צעת לעיף עלטה כסה
 פני צבל הי' אור צמוטצותינו וע"י אור התורה נעשו חיים צנו, ועל חכמי
 צמנינו אחי אומר כלום אשה מתקנא וכו' וידעתי קטון ערכי כגד אנשי שם
 אך קראתי עם מסורר:

שמך ה' הלא ליראיך פתוחות
 לא שמת בהם דלת גם לא בריח
 אם על שושנה תצהיר אור בהיר
 למה יגרע את האבטיח?

ומה שטענו עליו, מה שאמר, זאת אמר שלמה בחכמתו, כאלו אין רוח
 הקדש נוקסה בצרצו? עיי' פ"ט אצות העומאה, וצפי"ג מה' ת"ת
 וכן אמר שלמה התרפית ציום לרה והגאון צאר שצע הניח זאת צל"ע,
 והגאון ד' הרש חיות צספרו על הרמז"ס כ' כי גם לחכמינו ראינו
 שהשתמשו כן, צרכות דף ס"א קוטה מ"ד וסכהדרין ק"צ ע"צ, אומנם צאמת
 גם זאת יפלא מדוע אמרו כן? וצזה עדן לא יסתר השאלה, עד שגם על
 חכמינו יקש' קושי' זו? אומנם י"ל מלצד שהיא מלילה אשר הכתוב ישתמש
 צו, ויותר שהי' קהלת חכם" יש לאמר כי החכם יגיד העתיד על ידי
 העצם דיח פֿערגאנגעהייט רעפֿן עקטירט איהק דיח לוקונפֿט וכאשר אמר

אשכנזי, פירושה, דער זיך דיח פֿערגאנגענהייט ענטליהעט, ענטליהעט זיך חוץ דער געגענווארט כי תנוול אכחנו ל"כ הכניא יודע העתיד מצלי להתזונן בעבר, וזה החילוק בין חכם לכניא (חכמים יודעי העתים) וצלטמה צוודאי נוקסה רוח הקדש אעפ"כ ידע כמה דברים ע"י חכמתו כמו התרפית ציוס לרה ועד"ז כוונת רצנו — וצדושים הרחצנו בזה לבאר דבריהם ז"ל חכם עדיף מנכניא שנאמר וכניא לבב חכמה* (ואכ"מ בזה).

ומה נעימים דברי רצנו הגדול הפותח לנו שערי אמת ומאיר לעולם כולו, בענין אגדת המסתירים בפתח לל כנפיהם ענין נשגב אשר חכמינו העלימו מצלי להליג להמון ערום ועדיה, בכוונתם המיוחדת, אשר ז"ל צמ"כ פל"ג בראשון "אין המשל אללי אלא כמי שיזין הנער היונק בלחם וחתה ובשר ושתיית היין שהוא ח"ו ימיתהו בלי ספק לא שאלו המזונ' רעים בלתי טבעיים לאדם, אצל לחולשת לוקחם לעכלם עד שיגיע לקבל התועלת, כן אלו דעות האמתיות לא העלימו, ודברו בהם צדויות ולא עשה תחבולה ללמדם בלתי צורך מפני היות בהם דברים רעים וקותרים ח"ו ליסודות התורה כמו שחשבו הפתאים אשר חשבו שהשיגו למדרגות העיון, אצל העלימו בתחלה לקבלם וקבלו בהם שילמדם השלם ע"ס" — והוא דרך השלם ללצן וללרף כל דבר שראה עד שיגיע לתכלית המכוון ולראות היקבל דבר ואם יתאחד עם האמת כאשר ספרו לנו מאריקטיפוס תלמיד קאקראטוס, שהשיב לאשר אמר לו בדרך חוכף כי ראה הרצ' ספרים עם גיבט וייטע דיח פיעל עסמען אונד זיך סטטרקע בעוועגונג אפֿען; זינד זיא חֿבער דעסוועגען געווינדער, דיח אפֿסיג עסמען אונד אפֿסיג זיך בעוועגען? וועניג לענען אונד איבער דאז געלענענע פיעל נחֿד ענקען — והחכם סענעקא אמר! וואן דיח נפֿהרונגסאיטטען דיח וויר געניעמען דורך דיח פֿערדוואונג זיך פֿערוואנדעלט החֿבען, געבען זיח ערסט זאפט אונד באוט, זא איסמען וויר עם אית דעק וואס אונער פֿער-סטאנד נפֿהרט, אפֿען; וויר איסמען עם פֿערדויען" וכאשר עשה רצנו עם דברי רבותינו התלמודים להלדיק דבריהם בכל מה דאפשר כן אתה עשה עם דבריהם ועם דברי רצנו, וכל דבר המוקשה בהשקפה ראשונה לאחר התבוננת בדבריו תמלא כי אמת יהגה חכו — ומ"ש נגד רצנו צמ"ס בענין קרבנות, אם כי העיד כי לא מלא בסקרי הללצא לחֿבעאיסאום שטערנדיענסט קבה לכל מעשה קרבנות, זקן ביתו של רצנו

(* ודע במלת אספקלרי' דעת רש"י הוא מה שאנו קוראין שפירגל, ודעת רצנו הוא מה שאנו קוראין ברילל עיי' חו"ט פרק למ"ד משנה ב' כלים, אפס מן המדרש, משה ראה באספקלרי' מאירה משא"כ שאר נביאים, נראה עם כי עיניו נשר לשניהם מ"מ מסך מבדיל בין עיני משה לישי' זאת מאירה חלם אינה מאירה נראה דעת רצנו וק"ל.

הנרצונא ותמורתו נגד הנוקטים ועיי' עקידה שער טבעה וחמשים שחולק
עליו בזה, ובדרושים אשר חנכי ה"י עשיתי סמוכין לדבריו להראות כי גם
חכמינו ז"ל הסתירו במלילתם רעיון הלזה ואכ"מ — **ובמלת**
הגיון שער ז' כ' רצנו כי מלות אין כל הקיף חלקי והרי בכל
תנ"ך הוא שולל כללי כמו ונפשינו יצטה אין כל? אין כל חדש תחת
השמש? וכבר התעוררו בזה החכמים ד' ליב ייטלט, והחכם ז"ל בתל"ע,
וגם החכם סטריעליסקיר בצכ"ע מתק"ץ לפ"ק. וגם חנכי כתבתי דבר על
זה אך כעת ראיתי כי כנים דברי החכם, ואך בדבריו דרך אמת עוזב, אם
תמהו על רצנו שהתל בהמגיד כי ימלא במחוז הודו אילן הנוסך על
עשרת אלפים איש ארכו כקומת איש והרי לא ראינו אינו ראוי
כי באמת הוא בהודו מזרחית? רצנו שחק על אומרים ארכו כקומת
איש (ש"ע חלק אפדיקא) ומה שתמהו על רצנו ושמעוהו כאלו חולק על
דברי חכמי תלמוד למשל פרק ט' לראשון שכ' מי יתן ויהי כל
המאמרים כמותו ע"ש דבריו? — וכן לקחו למטרה דברי רצנו פ' למ"ד
שכ' על דברי ר' קמאון שזה מגונה מאד! כוונת רצנו לקחת דברים אלן
כפשוטן הוא מגונה כי זאת יסתרו האמונ' שעולם נברא כאשר כבר כתוב
במפארת למטה פ"ו, ולא שח"ו רצנו חולק על מאמר חז"ל.
ובכתובים הנדפסים אלל מעשה רוקח כ' שם רצנו אברהם וז"ל
ונתפרקם התיקון בכל ארץ מלרים מן המוכסולים ולא חלק
אחד מחכמי דורו בזה ולא יחסו אותו לחלוק על בעלי תלמוד שלא הי'
צנייהם קטעור ולא הי' מי שיקשו על המורים מקולר הידיעה ובעלי
דמיונו' כמו שקרה בזמנינו על החולקי' על מה שקדמו ונתחוללת הגדולה
ע"ש — וראה זה חידוש הוא דלתי לידי כמה פעמים דברי רצנו כמעט
נשתוים בקגון ולשון לרצני זוהר, ואם ידענו דרצנו לא שאבז מק' הזהר*)
דהרי הזהר בזוזו הספרדים שנת ש"פ צעיר היידעלצערב, בעאקאדעמי
עם כמה אלפים ספרים וציניהם ספרי קדש כתוצים על קלף וספר הזהר
משא כ"ד קובלי עול על כתפס ישאו, ועיי' מ"ש החכם יש"ר באגרתו צטס
מלרף לחכמה דרפי הספר קכ"ז!

אפס ראינו כי יש דמיון רב ביניהם למשל דברי רצנו ב"ח"ג פ"כ אשר
העתיק לנו מורינו הרמ"א בריש א"ח — והמה מכוונים לדברי
זהר פ' בלק ד"ה החכם עיניו בראשו. ובכרם חמד מ"ה לד כ"ד כ' שם
החוקר כי כמאה שנים אחרי מות אדונינו נראה פתאום ספר הזהר,
ובענין אחר ספר הזהר עיי' ספר המעריך להגאון ר"ם די ליזאני ועיי'
חולדות הערוך הערה כ' ור' ש"ט צט"ט ר"י בקפדר, ומת שנת ק"ץ עיי'

*) ורק בספר מלרף דף מ"ג כ' שרמז"ס קיבל מרבותיו לשון הזהר.
Esrach Raanon.

אזרח רענן

שלשלת הקבלה דפוס זאלקאווי דף מ"ט הוא הי' הראשון אשר לחם כנגד
 רצנו בכח הזהר עיי' כרס חמד לד' 24 מחברת ה' והעידו כי צניו של
 רש"ט עזרו דרך אציהם והלכו בדרך הרמז"ס אשר לא יאחד לעולם
 ועיי' שה"ק שס כי חזרו פי' לאריסטו, ועליו ועל כיוולא אמר החסיד,
 תשז באחיד מדבר צנן אמך מתן דופי, אם היום מדבר באחיד שהוא רעיד
 נעבענאענט. ומי יודע מה יולד יום אז גם צניך או אחיד שהוא צן אמך
 ילכו ג"כ בדרך רעיד, אז עליהם טפכת ברו וקלון — אח"כ העיר ה' עיני
 וראיתי כי הגאון מטפחת הספרים הביא זאת לראי' על אחר ספר הזהר,
 שכראה לעין מדבריו נלקחים מקפרי ספרדים, פילוסופים וטבעיים, מקפר
 כוזרי ומן מצוא התלמוד לר"ש הכניד ומן משנה תורה לרצנו ומקפרי
 הפוקקים צפרט מלילות ודעות אשר המליא אותם הנחקר בזמנים
 מאוחרים לא עלו על לב חכמי משנה והתלמוד כגון טבע ארבע מדות נפש
 המתארה, נפש הבהמות, ארבע יקודות, וזולת אלה רבות. ומתה"ס אלסקר
 בתשו' קי"ז כ' שהביא דברי חכוך והוא כולו פילוסופיאה קדומה עיי'
 מטפחת ספרים ח"צ פ' ב' ורסי' ל"ב דף ל"ז ע"א. בזוהר דפוס אונטרדס
 פ' תלא רפ"ג מזכיר קבורת מוחמד, בגליון הנקרא דרך אמת, ומחמד הי'
 צימי גאונים שע"ד לאלף חמישי והוא יותר ממאה שנה אחר חתימת
 התלמוד כאשר השיג החכם יש"ר ועיי' מ"ש הגאון מו"ה אלעזר פלעקליס
 רבד"ק פראג ז"ל ונדפס בס' מלרף קי' י"א וז"ל ולא ידעתי אם אומר אם
 לא אומר, אם לא אומר שהוקיפו על ספר הזהר כ"א כולהו רש"י עם
 כולהו תכאי וכלהי אמוראי, הא אמרה יעקב הגאון מו"ה יעקב עמודן,
 אם אומר בני הזהר נס' הזהר שאחרונים הוקיפו מה שלצם חפץ, הא
 אמרי משה (החכם מו"ה משה קוניץ) רישא וסיפא רש"י וכל הזהר כעלם
 שמים לטהר, לכן אני אומר שס המחבר צחשאי — כי הוא פלאי ולא
 כולהו רש"י והרבה עשו כרש"י ולא עלתה צידם, דרך כלל אני אומר
 אין הכל כאמנים על הלקט כ"א מה שהעתיקו הישרים האר"י ור' משה
 קורדוירו ור"מ מפאנו וכמוהם עכ"ל דפח"ח ור"י וכדבר לקמן עוד
 מזה אי"ה.

נפש רבנו מישרים אותה!

אם כי אחי שומדים על חומות ספרי רצנו, מורים בקשת לא יצוא זה
 פגול, כי המקום אדמת קודש, בכל זאת זרים שגו, אלה צגיאיה
 ואלה בלדיה, הוקיפו וגדעו כאשר הארכתי לעיל. אם כי סקל הדרך
 לבאים אחריו באשר אקף משני התלמודים ומכל ברייתות ותוספתות,
 ומדרש כל פסק ההלכה, עם כל זה הלטער רצנו על כי לא הראה בכל
 דין ודין המקור עד שלפעמים הוא בעלמו לשעה מועטת שכח איה מקורו!
 כאשר כ' רצנו באגרתו וכן אני תמיד בלער זה שיצוא השואל ושאל היכן

כאמרו דברים אלו? וחייך לא אזכור מקורו עד אשר אחפש אחייהו
 והרי אני הנחצר ויתעלם מונני המקור מה יעשו שאר בני אדם
 וזדעתי אם אזכור ה"י אעשנו אע"פ שיש בו מהטורח עכ"ל.
ובתשובתו כ' רצנו לר' פנחס הדיין מאלכסנדרי ז"ל, כחמתי שלא עשיתי
 עם זה הענין שאני אומר לך וזדעתי אי"ה לעשותו אם יגזור
 ה' בחיים אע"פ שיש בו טורח הרבה, שכל הלכה מהלכות שבת שהוא
 צדדים או צפסחים אודיע מקומו, והגאון ר"ה חיות הציא זאת לראי'
 שלא היתה ח"ו כוונתו שתתכחח תלמוד בבלי מישראל דאל"כ מה לי אם
 אדע המקור, אם לא אדע מהתלמוד כלל וכלל? וכבר דברנו מזה לעיל.
אזהר! כי לא זכינו לאורו, והרי גם על רבי אומר ר' חיי' כי קאי רבי
 בהאי מקכת לא תשייליה במס' אחריתי, ועיי' תוי"ט דרבי טעם
 פ"ה מ"ג מעשר שני ועתיקים דרבי תנאי חלה, העומד בלילה, ולין הקדש
 על מלח, מה שראו עיני ומה ששמעו ידי שכחתי וכ"כ למה כדי לזרז את
 התלמידים.

מי יעלם עין בראות דברים אלו בסקרו יולאים מפרי עטו של רצנו ולא
 יודה בעלמו, במקום גדולתו עם אמה מולא ענותנותו ולא היתה
 הכוונ' ח"ו לשכח התור' כ"א להגדיל ולהאדיר, ולא כיושב ודורש כמס' מפי
 הגבורה, ומי יודע אם לא הכללים על ש"ס שחיבר רצנו בשם קדר עולם
 יפילו אור על ספרו היד להראות מאין מולא כל דין מצבלי! ולא אוכל
 לשפוט על הדבר כי כבר מונני, והראש"ד הראה לנו כי ילוד אשה גם הוא
 באשר עבר עליו רוח טאה וקאה —

אע"פ שהחליט בסקרו בהקדמה שלא להזכיר שמות תנאים ואמוראים רק
 לכתוב הדברים להלכה בכ"ז לא נמלט מלהזכירם כמו צפ"ג מה'
 דעות ה"ד אמרו על רב תלמיד רצנו הקדוש שלא הלך ד' אמות בלא
 תפילין. פ"ד מה' תפילין הכ"ד הציא הלל הזקן אומר אלו תפילין מאבי
 אבא הס. פ"ג מה' תפילין הי"א בימי ר"ג רבו המינים, ותקנו ברכת
 המינים. ונכילתין דר"ע.

חזר בזכותו ממה שכ' זילדותו עיי' פאר הרור ס"ט ועיי' רש"י פ"ג ס"י י"א
 אם מצרכין בסקר תורה פסול, ורש"י פ"ג הציא תשו' חתום
 עליה משה — ונתן בריש ה' שופר הציא הכל בו תיקן ספרו מספרי
 כ"י של רצנו וכן הוא באמות ה' שביתת עשור פ"ג ה"ז לפנינו ועיי' ברכס
 חמד נ"ט לך קס"ה,*) וזקני ת"ח כל זמן שהם מזקינין דעתן ומתישצ' אחרון

*) ועיי' פ"ב מה' ש"ע כי משפטי תורה דחמים ושלום וכו' ובאשר הספדתי
 לאמ"י הגאון מו"ה יחזקאל פנעט זללה"ה, בארתי מאמרם פסחים דף פ"ה אמר ר'
 יוחנן גדול יום קבון גליות כיום שנבראו בו שמים וארץ שנאמר ונקבנו בני יהודי
 ובני ישראל ימיו ושמו להם ראש אחד וכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד, וכלל
 מאמרם יסחירו הרעיון מ"ש רצנו שם, כי לא נתן התורה כ"א ללכף הנריות ולאחדם,

הגאונים בזמן וראשם בחשיבות, רוח אפינו מאור עינינו רצנו ז"ל מגודל
חכמתו וידיעת חכמת לשונות העמים כודע לכל קורא בקפדיו הנעימים
אשר אין על עפר משלם, כי עד אז לא היתה זאת בישראל — ונה
נעימים רצדיו, ואיך יצדיקו כלולי מוסר מדצדיו, וככ"ז אין השלם אלא
אחר ששמו שלום ור"י אמר לתלמידיו צירושלמי צואו וכפשט בהלכות
שלא יהי מעלה חלודה וכבר פי' בזה הרב מאירי וכן הרלב"ג יש מפזר
וכוסף כמ"ס ומתלמידי יותר מכולם וחשך מיישר תחבר ואלו הגיעו ימי
רצנו כימי משומלח מי לא יורה כי ישלם סקו ונפשו אותה ויעש —

ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם

במצרים חשך כסה פני ארץ, וערפל לאומים, ופתאום הופיע אור
ליטרים כי נשא טובן שחקים באהבתו ובחמלתו את לאלאי
יעקב, את רצנו משה ומספרד למלרים שם נתן נתון להם משה חק ומשפט
ע"פ ה', ושם הנחילם צד מיימון כלי חמדה לא יקולה בכתם אופיר ספר
היד — אבל הלטער רצנו על כי גר במלרים וכבר הביא בעל שבילי עולם
בשם כפתור ופרח*) שכ' ששמע בהיותו במלרים מפי ר' שמואל, מבני
בניו של רצנו שחומם עלמון העובר בכל יום ג' לאווין ואומר לו דרך נחמה
שנא הי' מוכרח שהי' רופא המלך, ותי' זה אינו ומספיק עבור צנו ובני
בניו כאשר העיר בלדק החכם הנ"ל אמנם העיקר כמ"ס נר"א דלא אסרה
תורה רק מא"י ועיי' קמ"ג רכ"ז בשם נר"א ממיץ ועיי' מרדכי ס"פ הערל,
ומובא בד"מ אהע"ז סי' ד' והאריך הרב החכם בעל ש"ע והביא בשם הגאון
ח"ל ז"ל בקפר מעין חכמה כי הוליא להם מקרא, והשיבך ד' מלרים
באניות בדרך אשר אמרתי לא תוקף עוד לראותה ועיי' ריעב"א יומא דף
ל"ז ועיי' רש"ז בקפר זהר הדקיע ל"ת קפ"ו ע"פ ירושלמי סנהדרין לשיבה
אי אתה חוזר אבל אתה חוזר לפרקמטיא וכיון שהותר לכנס לפרקמטיא

ויען כי כמעט א"א שיהי' כולם באהבה, כי דעותיהם ומחשבותיהם שונות, וכבר
אמר החוקר המדינעלז "רייכטהוף חונר מראוטה, דיענען חונר העררטען חייט דמי
אונגינסטיגסטע דער פריינדטשאפט" ע"כ לזה הקב"ה למח עליהם מלך, וכו' יתאחדו
כולם, עד חום דער ברעננסונקט, ויין ווי יזח זיך קהלענטרירען, וע"כ נאמר שופטים
כ"א כ"ה בימים ההם אין מלך בישראל (אע"פ שהי' להם שופטים) יען איש הישר
בעיניו יעשה. וכבר כתבו מבארי תורה מש"ה בתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד
ולא ראשון? כי ראשון יש לו שני, משא"כ אחד אין שני עמו, ע"כ בא במבשר כי
יהי כ"כ השלום ואחדות עד שנקבנו בני יהוד' ובני ישראל יחדיו, ושמו ראש אחד
ולא ראשון כי יתאחדו בו. ע"כ אמרו במתק כיום שנברא בו שמים וארץ שנאמר
ויהי וגו' יום אחד (ובנהב"נ של ר' ירוחם ז"ל בהספד הארכנו, וה' יתן כל טוב)
כולפע"ד נכון.
(* ואולי אכלל בני בניו ראה בעל כפתור ופרח כ"י של רצנו עיי' חו"ע
שביעית פ"ו מאנה א').

אם אח"כ נשתקע שם שרצ לא עשה מעשה איסור שהרי זהיתר נכנס
 ע"ש — ואנוכי צדק עיון נחני ה' צדק אמת טרם שראיתי דברי אלה
 בם' כפתור ופרח — כתבתי לעלמי בתשו' כשהייתי גדולא ושרצ, ורנתי
 בזה ג"כ לפני אדוני הגאון כאשר סמך ראשו ורצו עלי מו"ה שלמה
 קוועטש ז"ל כאשר הי' עדין צ"ק לייפניק רז"ל עיי' זה' מלכי פ"ה ה"ח
 מותר לחזור לארץ מלרים ולקחור ואינו אסור להשתקע שם ואין לוקין
 על לאו זה מפני שעת הכניסה מותר ואם יחשב להשתקע שם אין צו
 מעשה ע"ש. ומבאר מדעתו דבלאו זה לא משכחת צו כלל מלקות כיון
 דצעת הכניסה מותר ודבר זה ל"ע. עיי' זה' סנהדרין שלא מנה לאו
 דכניסה לארץ מלרים בכלל הלאוין שלוקין עליהן ע"ש. ובפ"ג מה'
 מקדש כ' דאם נכנס למקדש ונעמו' שם ושהה כדי השתחויה לוקה? ואמרת
 ע"פ מ"ש בחדושי למס' מכות ע"פ דברי ריטב"א דף כ"א הי' לבוש כלאים
 כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תלבוש וכו' אמר רב אשי אפילו
 שהה כדי לפשוט וללבוש חייב על כל אחת ואחת, והקט' הריטב"א בשם
 ר"י איך לוקה לרב אשי הא הוה לאו שאצ"מ, ותי' כיון שיכול לפשוט ואינו
 פושט חשבינן כאלו עושה כעת וכלוצטו עתה מחדש יען שתחלתו הי' ע"י
 מעשה זה תולית דבריו, ומעשה בנעמו' בעזרה ושהה שם דאם נחשב
 אותו ע"י שהי' כנכנס עתה מחדש א"כ שפיר אף שא"צ מעשה מ"מ אף שהי'
 יחשב כאלו נכנס כעתה מחדש, הלא על הכניסה אינו חייב — ובחדושי
 תרלתי דברי בית יעקב סי' פ"ח ומקול שאגת ארי' לא אחת, ועיי' בתשו'
 מהגאון מו"ה שלמה קוועטש אשר ישנו תחת ידי ואם — חכני ה"י אוליאי'
 לאור לתועלת תלמידי חכמים הלומאים לדברי רצם מהר"ש קוועטש ז"ל
 ועיי' מרגניתא טבא בשורש ט' וק"ל — ועיי' מי צאר תשו' קכ"ה וקכ"ו
 עם הגאון מו"ה צרוך פרענקל צרוחצ עיונו ופולפולו האריך מורי דודי ז"ל.

לוחמי מלחמתו.

בראשם צנו אשר חתם עלמו אברהם בן משה הספרדי*) מנת שנת ה'
 אלף ה' תשרי תל"ז ע"ב ועיי' באגרת הנדפס ממנו בכ"ח
 מ"ש אשר נולד באולר הספרים מן הגאון הגדול הרב רבי דוד (**)
 אפפענהיים אבד"ק פראג רז"ל דברתם עליו כדבר על בני עולה, על
 עמוד הימיני פטיש מפולץ אשר קם אחרי רב אשי בתורה ובגדולה רצנו
 משה צר' ניימון הדיין מתלמידיו של הלל, חסיד ועניו, וספריו מורים על

(*) ומהר"ם אלשקאר סי' ל"ז מביא לשון אחד מספרו הנקרא צעוני —
 אל — כפאיה עיי' שה"ג מ"ג אות א' 73.
 (** נולד בעיר ווארמס, ונתגדל בק' נ"ש ונתקבל לאב"ד בק' בריסק ומשם לק"ק
 נ"ש, ומשם לק"ק פראג, ודאה על לחיי עד ז' תשרי ה"ת ל"ו שהוא 1737 למספרם.
 ומקבר ספר יד דוד. בית דוד. נשאל דוד. עד דוד. ויקן דוד. ז"ע.

עוצ שכלו ועיניו, וחמדת מדותיו, ושם לך יו"ד כ' צנו הנ"ל ואם עליו
 להקשות כה נושפט כל ספר אשר יחוצר ידקדקו הצאים אחריו פעם
 לקנאה ופעם לשגיאת המדקדק, ופעם משגיאת המחבר כי לא ילול
 משגיאתו והלא על הרצ מאור עיני גולה רש"י ז"ל רצו המדקדקים על
 פרושיו להראות בהם מקומות הסתירה ובספר מלחמת דן י' ע"ג מלחמת
 ה' ואילו עורי לב לא ידעו חכמה וסקול הדעת, ומי שישיב להם תשובה
 משקול הדעת ומאזני החכמה ודקדוק בינה ישיב להם שלא יצין אותה.
 הרמב"ן באגרת התללות, הוא גאון וחסיד ופילוסוף ובעל מקובל אשה
 ידו ועטו קדש לה, התוכח לפניו מלך ספרד במלחמת חובה אשה
 כדפס בקונסטאנטינא עם הכומר פויל ע"פ פקודי המלך יאקאב ז"ל הוא
 הכומר פויל אשר ע"פ פקודי המלך לודוויג טרף התלמוד, ציוס חרון
 אפו — רצנו רמז"ן תלמיד מן רצנו עזרא הכביא כן יכנה אותו רבותינו
 בעלי תוס' שבעו' דף כ"ה ואנכי מלאמי עור שם זה בגיטין פ"ח*) וכך
 החליט בחולדות הערוך דלא כשה"ק שכ' שהי' תלמיד דקס ומת שנת ה'
 אלף כ"ח ע"י דרכו בקדש להליל העשוק מיד עושקו, ככה הליל רצנו מיד
 הקמים עליו, ככה עמד לחקות צעד הלכות גדולות, ודע אחי הקורא
 העלים הלזה אם יזכני ה"י להוליאם לאור כי הולאה על זה"ג אשר
 עליהן מקובצו השגת הרמז"ן הוא ספר המלות מן ר' אברהם בן חסדאי
 אבל יש הולאה שנית אשר נתן נכדו של רצנו להמפורסם ר' משה צר'
 שמואל אבן תבון, משם תראה כי נפלו לרוב השגת הרמז"ן כ"כ הרצ במגלת
 אסתר דף ל"ז וכ"כ החכם יאקט צסם עלי העמים הנקראים ישורן צסם
 חכם אחד מלעמזערג ור"ז חדש תחת השמש כי כבר הראתי לדעת שכ"כ
 במגלת אסתר, ורצנו נסים כ' על רצנו הרמז"ן תוכחה מגולה שהרצם
 מדי תקע עלמו בקבלה עיי' שו"ת הרי"צ ש"ס ק"ז. וזוה"ש
 הרד"ק הוא ר' דוד קנחי, אשר אמרו עליו אם אין קמח אין תורה, חיבר
 פרושו ד' אלפים תתק"ן והרמז"ן בפרושו מזכירו, אזר חיל כנגד
 הדוברים עתק על לדיק רצנו הרמז"ס ועברו דברי ריבות צינו וצין ר'
 יהודה אלפכר ועיי' אולר כחמד מחברת שני' לך קנ"ז תולדותיו והמון
 ספרים אשר חבר, ולדעת קלת חיבר ספר המעלות נגד קראים, ולדעת קלת
 נגד הנוכרים, למען אחינו בני ישראל יתאמלו ויחלפו כח צדת האמת —
 ומאזהבת הרד"ק לרצנו לא מנעו ימי זקנה ולא ירא מפני כוזב הדרך ויקל
 בעיניו העמל והטורח אשר סוצוהו ללכת לספרד כי יהי' למגן וסתרה
 לתפארת ארלם ויליד ביתם הוא רצנו הרמז"ס.

אך ר' יהודה החזיק עם לוחמו, ובגובה אפו לא נשא פני זקן וחכם
 פני הרד"ק ויכהו צטוט לשון, עד רצנו משולם צר' קלונימוס צר'

(* והרמז"ן הי' מנני צנו של ר' יצחק בר ראובן אלנרללנוי שה"ד דף מ"ס
 דפוס זאלקאווי.

טודרוס הוכיחו על זאת, אף כי הוא מצעלי אלפכר — וישמע יהודה לקולו, ויצטחהו כי לא יקל בכבוד הרד"ק, וצעננה יתירה השיב, וכה אמר בחין מליכתו; חי נפשו מורי רבי, אם אמר יאמר כתשבי, לעלור שמי מליכתי, ומתת רביצי, אם יהי השנים האלה על העברי וגם הערבי כי אם לפי דבריך, ולא יכנוף עוד מוריך, וגם על אנשי לא אכזיר אנפי ולא אעשה חרון אפי ואשיב חרבי אל כדנה ע"ש!

בעל בחינות עולם! בחשו' הרשב"א כ' אגרת התכללות ושם כ' כי על כבוד הרב הגדול הרמב"ם הם חושבים להלחם, ועל קדשת תורתו יונקרו אמונתם ותולדותם ונפשותם עוד נשמת רוח חיים באפס, וכן ילו את צניהם לדורותם ע"ש.

ובספר צ"ע קיים תאמין צנה שהאמין בר מיימון זללה"ה, אשר אין ערך אליו בכל חכמי ישראל אחר חתימת התלמוד אחרון הגאוני' בזמן וראשם צמשינות הרב הגדול רבנו משה, בזאת אני צוטח אשר בכל חדרי תורה והחכמה את ה' אלהיך תירא עכ"ל. קוראות ותולדות צעל צ"ע ורוב ספרים אשר חיבר עיי' קורא הנעים מ"ש הרב המפורא הכותב תולדותיו הנדפס אלל צעל צ"ע המתורגם ע"י החכם שטערן, אשרי מי שזכה לשמוע לקח מפי רבנו; אשרי מי שזכה להצין אמריו הלרופים הנותנים חיים לשומריהן, אשרי מי שלמד לערוך ספריו היקרים; די זהם זרע אמת להשריש כל צדון ולהלליח ולעשות פרי קדש.

והרשב"ש בן התשב"ץ, אשר הי' דור ששי להרמב"ן עיי' בתשובותיו רל"א כ' מיימות רבאשי לא קם כרבנו משה הגדול ולא הימה קריה אשר שגבה ממונו מי יתכני מלע תחתיו לעוה"ב, ואציו התשב"ץ כ' בהקדמה על הרמב"ם ורמב"ן אשרי מי שזכה לשמוע תורה מפיהם.

מהר"ם אלשקר צתשו' קי"ז דיין צמלרים ושקיל וטרי עם מהר"י צ"י רב ומתן מזכירו צכ"מ ה' יסה"ת וכעת נדפס צכרם חמר ח"ג לר קס"ט מכתב נשיא הגולה אשר צדמשק ושמו ישי צן חזקיהו הנשיא וחתימתו הוא לורת אריה שוכב ויד זקופה קמוך לראש וגזר כגד הדוצרים כגד רבנו או ספריו שמוץ צזיון חרם, והוא צחדש תמוז ה' אלף מ"ו לילירה, והי' עמוון צציליאטעק של הקיסר וכעתק ע"י החכם אויערצאך, ושם כ' כי הכותב כגדו או המפזר כתבים כאלו, המשתדל יהי' צאלה צחדם וצנידוי.

ראה מ"ש רבנו הרלב"ח, כגד מאורן של ישראל הסמ"ג, הסמ"ג לא חש לדברי רמב"ם צזה, אף כי לפי האמת הליכות עולם לו, אצל להרב הליכות והלכות ועליו ראוי' לקמוך ועיי' צקי' י"צ שכ' הרלב"ח, ואף אם יקשה לנו על דבריו מתוך שיעת התלמוד המפורסם אללינו ראוי' והגון לנו לתלות החקרן צמיעוט השגתינו וחייבים אנו לקבל דבריו מצלי

סנהדרה אחריו כי לכו כלל ארץ בהקפת התלמוד, צבלי, ירושלמי, תוספתא, ספרי, ספרא, ואגרו, וכל הסוגיו היו קדורו לפניו, ואנו בעו"ה נכתרה מעיננו למעוט הספרים ולקולר הנושיג, ואלו הי' לפנינו הי' פותח פתח רחב יותר ופתחו של אולם, וזו היא קבלה הגונה ואמיתית ופורשת אללינו מפי סופרים וספרים, ואולם הלשונות הקשים דדבריו הם כאשר יראה קשי' או סתירה בחבורו מדבריו אל דבריו ועיי' נ"ט הגאון יד מלאכי כלל כ"ו כאשר הביא בשמו בעל שצילי עולם, ובש"ת מהרש"ם ח"א סי' קל"ג כ' ידענו כי חכמת הרמז"ם ז"ל גדלה עד השמים וכל החכמות לו עשר ידות וגם חבור היד מעיד על מחברו שאין כמוהו ונשעה שנחתם התלמוד עד עתה, ובכונה נקומות מפרקיו מראים חסידותו וקדושתו —

ובצדק תמה החכם בעל ש"ע על בעל הנוקעות אשר הי' איש מנהיר לנאסע ומרבה לספר ומכבוד הראש"ד ור"י אבן תצון ומתקל"ג, ומדוע מהרמז"ם השליט במלריס אינו מזכיר, ע"כ גזר ואמר כי צדק דברי הלרפתי כי חסר הדב' מן הנוקעות, ומה שהעיר החכם שניאור זקס כי רצו לא נטה אחרי שרים וחורזים, וכי זה לא נפל במקרה כי אדם גדול כמו רצנו לא ילך קרי כי אם שם שם לו חוק ומשפט שם לו מקלות בלבבו ויהלוך נכוחו; וגם בזה נוכח ה' דרכו נוכח האמת שהוא השכל, כי רק בשכל ואמת רלה לעצור אלהיו שהוא מקור חיי השכל ואמת; ולא רלה לעבדיהו דמיון עכ"ל. כניס דבריו אם כי הפליג שם יותר מדי בדבר עד שכ' שם החרוז לפגול בנפשו, אמנם מ"ש רק פיוט אחד יש מהרמז"ם — אחד הוא יודע, ושנים אני יודע, וכבר כתבתי לעיל מזה.

ובאמת על דברי רש"ט ברש"ט כ' מהר"ם אלשקר כי הוא ציטל לגמרי כל דבריו עד שכ' עצודה! תמה אני איך עמדו הראשונים על הספר ולא גזרו לשרפו ביום הכפורים שחל להיות בשבת כאשר העתיק החכם יש"ר דבריו — ומי האמין לדבר כי בזמנינו יקומו אנשים לעורר הנשכחות ולילך על גחלי חרמים ושמותות וכבר הד' על קדקד של המשתדל, הגאון שי"ר והגאון ר' הרש חיות. ומה לך פה? ומי לך פה? המשתדל להקר עדי' ונעלינו לאמר הרק בנשה דיבר ה', ויהיז לו חכמה, הלא גם צנו דעת, לא כן עצד ה' נשה, בכל ציתו כאמון הוא בתורה וציראה ובחכמה. —

ר' יהודה בר' שלמה אלכריזי איש נוסע מליץ ומחבר התחכמוני כולד צנגב למדינת לרפת י"ד פרינקרייך, ומת בזמן אחד עם בעל בחינות עולם.

מרן מו"ה יוסף קארו אשר התחיל לחבר ספרו רפ"צ בעיר פרינקרייך פו"י, ונח נפשו של"ה, כאשר כתבנו למעלה, עולם גדולתו וקדושתו ומי יעיד על החרס כי יהל אורה! הי' לו ג' נשים,

חמיו הראשון ר' חיים אלבלג, השכי' ר' ילחק קצב, השלישי בקדש ר' זכרי'*) זכסן עיי' שה"ג מ"ג מ"ז 3 רצנו הנחמד רצנא שלמה קארו, מרצנן סמוכי דקונסטנדינה בזמן מוהר"י זאסאן עיי' שה"ג מ"ט 64 הן המה חבל הנביאים אשר התנבאו בסגן אחד כי משה ידבר דברי אמת ואלהים יענו ואת הקדוש והקריב אליו.

חכמי מערב ומזרח, ארס נהרים ופרס ותימן קבלו להתנהג על פי דרכו ועיי' מ"ט הרד"ז בתשו' ח"א סי' ק"ט, ומרן ז"ל ח"א סי' יוד דרש"י מפרש הוא ולא פסקן וכ"כ הרב בעל נוצ"י מה"ת חלק אה"ע סי' קי"ד על ברטנורא משא"כ הרי"ף והרמב"ם ושאר מחזירים דכתבי הלכה**) ולמעשה וצ"פ יש נוחלין מוצא דאמר ר' אסי לר' יוחנן לא תעזירו עד דאמינא לכו הלכה ולמעשה ע"ס, ועיי' מ"ט הרש"א וכתשו' מהרי"ל פ"א דף ל"ח הציאו, דרק כל ישנו ויעשו כמנהגם. והרב כה"ג צ"ס מהר"ט וויליסקי' כ' דזה דוקא בהיות רצנו בחיים, ולא עתה צדורו הללו לריד לנהוג כמותו, אמנם באמת אם תראה ברש"א ומהרי"ל, והרל"ח, ומהר"ם אלשקר והרד"ז, ומה גם צ"ס מ"ק מ"ב 59 הציאו שעל זה הסכימו קרוב למאתים רבנים צדורו של מרן, מזאת תראה כי קיימו וקבלו עליהם ועל הצאים אחריהם ולא יעזבו —

וכעת ראיתי בנצ"י מה"ת חלק אה"ע תשו' ע"ו שכ"י אף כי הרא"ש חולק צדין על רצנו אעפ"כ כשכתב לחכמי קירון, פוסק ברצנו כי הם קבלו עליהם לפסוק ברמב"ם ע"ס. ועיי' צ"ס הציאו צ"ס הגאון מו"ה ישראל, בן הגאון רצנו שכנא, היכא דצעלי תוס' מחולקין נגד רצנו הרב אלפסי הלכה כצעלי תוס' ע"ס ואפשר דכוונתו דתמיד קיימי לן הלכה כביתראי ואפילו בתלמיד במקום הרב ועיי' צ"י סי' של"ו צדין קטן שהגדיל תוך למ"ד למיתת אביו! — והיכא דרא"ש דרש"י צשיט' אחת קיימו נגד רצנו הלכה כרצנו, יען דרש"י מפרשן ולא פסקן, והוה חד לגבי חד והלכה כרצנו — ואין להאריך בזה יותר פה עד אצוא אל אדוני בכלליו ופסקיו ואני אחנהל לעמי לרגל אשר לפני —.

בא"ח סי' תרע"א הציאו לנו הרמ"א חידוש הספרדים נוהגים כרש"י ז"ל והאשכנזי' ברמב"ם ז"ל ובאמת אלן ואלו דברי אלהי חיים האשכנזי' יכירו גדולת משה רצנו, והספרדיים את גדולת רש"י ז"ל. ודע דהרב הגאון אליה זוטא סי' קס"ב סק"ד כ"דא"ז דרכו לימשך אחר רצו רש"י ז"ל ודבר זה לא יכולתי להולם דאור זרוע הוא רצנו ילחק מווינא הנקרא ריא"ז בזמן

*) ושאל בשאלת תלום אימתי יבוא משיח? והשיבו לו, מי — שאל ואל — לפן וסמרי. הנסמרות לה' אלהינו, והנגלות לנו ולבנינו לעשות את כל דברי התורה הזאת, היום, אם נקולו תשמעו יבוא גואל לדק צב"א. **) וכבר כתבתי לעיל מזה.

הרמז"ן בתחלת האלף הששי, רבו של מהר"ו ונרוטנבורק ועיי' שם"ג מ"ג
מ"י ע"כ הדבר אי אפשר ולא כיתן לכתוב, אם לא כי הי' תלמיד ומתלמידי
תלמידיו?

רבנו נשה אשה לישראל ירא ה' מרזים וראה דורו כי נכזבים המה ולא
כאמנו את אל רוחם, קנא קנא' ה' לצאו' עמד צפרץ רשם נכתב אמת,
ומתהלך בתומו לדיק ואיש אמונות רב צרכות וצכן לדיקים יראו אור התורה!
רבנו קרא תגר על אזהרת אין מקספר בהקדמת ספר המלואה, אם כי גדולים
וטובים היו המהצרים, רבנו אלי' הזקן גיקו של רב האי באון עיי'
תוס' יומא דף ח', ובזמן הרי"ף ר' ילחק בר דאובן, הנקרא ג"כ אלצרגלוגני
אשר הרי' אלחריזי מרצ' לקספר בשבחיו ובאולר כחמד מ"ש לר קפ"ח כדפס
ונונו קליחה ונלאה טעם והוא אחד מה' ר' ילחק המפורסמים בזמן הרי"ף
ועיי' בשה"ג מערכת ספרים 85.

גודל חכמת רבנו.

מגודל עולם ידיעתו בכל חכמו ומדע עד כל רז לא חניס ליי, אף הי' לו שם
בחכמו האמו' ועיי' מהר"ם אלשקר סי' קי"ז, וברמז במגדל עוז פ"ה
ונה' תשובה שראה כ"י אכי נשה בר מיימון כשירדתי לחדרי מרובה, ורצ
אחד ומדינת אונגארן אשר לא ארעם שמו צעלים האלה ורצונו כדפסו
צכרם חמד. המכחש, כחש. — ועיי' מ"ש אלצרבנאל ספ"ג, ומהר"ם אלשקר
בהשגותיו לרש"ט זכר מגלת אמת ומגלת סתרים לרבנו הרמז"ם שכ' זה
על שנות הקדושים, ובעל שומר אמונים ראה אותה, וגם ביד קנדי' היתה
מלויה ומגלה זאת, ואל תתמה אחי על החפץ! לדעת כי כבר בימי הרמז"ם
היו יודעים ומקבלה מעשיות, עיי' פסחים דף פ"ו ע"ב אמר ליי' ר"כ לר"ה
מ"ע קרית אל צ"ש אכי, והרמז"ן על התורה סוף בראשית כ' וז"ל וכי רבנו
שרירא באון שמסרו חכמים זה לזה הכרת פנים וסדרי שרועין, א"כ למה
יגרע רבנו אשר כל רז לא חניס ליי' מדוע לא ידע ומקבלה מעשיות? הוא משה
לדעת י"א אשר הליל את עלמו ע"י השצעה צעיר פאס, ומדוע נסוד מרצנו
ההוד ואדר זה, אין זה כי אם מרוע לב, וגם אככי ידעתי כי בכל ספריו
מכסה זאת ואינם מורים כי לחם סתרים ינעם לו, ושהי' לו יד ושם

אמנם ראה מ"ש הר"ם מקינון בעל ספר הכריתות שלמד סתרי הקבלה
ואמר שהוא מתפלל כתיבוק צן יומא, עיי' תשו' הריב"ש
קכ"ח, וגם רבנו כ' במ"כ בפירוש שמה שאמרו ז"ל אין מוסרין סתרי התורה
אלא ליועץ וחכם חרשים היא היתה הקיצה להפסיק השרשים העלומים
מן האומה ולא תמלא וזה רק הערות קטנות ורמיזות בלו בתלמוד
ובמדרשים והם גרגרי לב מעטים ועליהם קליפות רבות ועתה התעסקו
בני אדם כלם בקליפות ההם וחשבו שאין תחתיו לב צשום פנים עכ"ל,

ועיי' בספר הצרית ח"א שכ' כי דבר ה' יקר ציוני רצנו יען כי חזון הזהר לא נפרץ צימיו ע"כ לא ידע רצנו מקצלי מעשיות, לחוק עשה לנו האיש, הכי רצנו לא ידע יוסף וחכמתו, היינו חכמת ר' יוסף די ליאון המחבר ספר הזהר ולו יהי' כי כנים דבריו אשר גם אכני אומר כי רש"י המחבר (אם לא מלבד הנוסף בן) וכי מבלעדי ספר הזהר אשר הי' אז נכתב ונעלם ימים רבים עד שגם רש"י ור"י ור"ק ורצנו לא ידעו מוננו ויותר ציוני הגאונים לא הי' ראוי שיגלה ספר הזהר, והנכתב להם נגלה לנו ולצנינו? הכי גם שאר חכמי תלמוד לא באו בקור ה' *? ומדוע לא כאמין כי השתלשל הקבלה עד זמן רצנו דהרי חד ר' משה, יהי' מי שיהי' הליל עלמו בזמן רצנו עכ"פ ע"י השצעה וקבלה מעשיות צעיר פאס אף שלא נתגלה ספר הזהר? ואף חכמינו לא ספרו צמין אשר קפלו לפרדס את רש"י? וע"כ ישתכח הדבר דרצנו לא ידע מקבלה מעשיות — ודע דהזמן אשר הליל עלמו ר' משה צעיר פאס הוא לדעתי העכין עלמו אשר נזכר בשה"ק דף ל"א ע"ב רז"ל וכן הי' צימיו ההם צעיר פאס נולדי אחר ששאל לדקה מן יהודי והוא לא נתן לו אדרב' נתקוטט עמו והראה לו את הדלת, ונתקוטטו יחד, והוא טען על היהודים שקצרו מומר בקבר ישראל, ובאמת מאתמול הנכרים קצרוהו שם ודי להעליל עלילות דברים עליהם והיהודים לא ידעו מזה מאומה, וגזר המלך גלות הרג, עד שהלך גדול אחר ר"י צ"י אל המלך ויאמר לו קח נייר חלק, וישם המלך בחיקו ויאמר הוליא, ויוליא וכו' על נייר הלז כל המעשה ומי הרגוהו וקצרוהו שם ויילולו אח"כ ואפשר אז הליל רצנו עלמו, ובאמת בשה"ג מ"ג כ' ששמע על מעשה שהיה דן דין שמוננו היו ציזוי להם הי' רולים לשרוף את רצנו והוא ענין אחר.

המדקדק ככל דבריו ינאל כי רוח ה' נוסקה בקרצו לנשל ציקוד י"ב מפי' חלק כ' כי הגאולה תצוא לנו ע"י יולאי ירך שלמה דוקא — כאשר העיר בלדק החכם מו"ה שמעון בלאך בש"ע כי זה צאה לשלול יולא ירך נתן אשר הוא דעת חלונים עיי' אולר כחמד מ"א לר ל"ו וצעבור זאת חרץ משפטו והרהיז עוז למנותו צין יסודי הדת ועקרי הדת בג' מקומות ועיי' מג"א קי' כ"ג סק"ט ועיקר כל שהדת מצדיל לא שייך קורבא עיי' תי"ו ט דמאי פ"ו משנה יוד.

ידע כל ספר אשר נכתב בכל לשון, אמנ' לשון יוכי נשתקע צימיו** עיי' ה' תפילין פ"א הי"ט ועיי' ברטנורא מגלה פ"א מ"ח צענין מהלכי כוונ"ז,

(* ועיי' ע"ז י"ז ע"ב מרמו רש"י ז"ל על קבלה מעשיות, דורש במ"ב אומיות ועשה מה שלבו חפץ, וזה ההוגה את השם באומיותיו, ובאמת יש לעיי' קדושין דף ע"ז לא כתב רש"י בן והוא ל"ע לעת פנאי? ואחר זמן שמעתי כי נחשורר חכם אחד על זה אמנם לא ידעתי באיזה ספר. —

** ובפה"מ סוף סוטה כ' רצנו ומה שאנו קורין חכמת יונית המה הרמזים בלשונות אבל בודאי לשון וקמה מותרת והרי ריב"ט עבר בים דרך ארץ יוונים להמוכות,

ראה מ"ס חכמי גוים בהצליהם על כסוף ואין צו רק אחיזת עינים כמו
 שכ' באגרתו, ובאמת השואל בספר מלך כ' כי נראה דברי רבנו כמתנגדם,
 ורבנו כלחץ כלחץ ברלותו להרכיב ענפי אמונה עם עץ הדעת וצדק עם
 כל חיזון אשר השיב המהצב החכם מר"ה משה קוניץ ז"ל —
 הי' משיב לכל השואל מעמו מענה ולא הי' מאותן אשר עליהם רמזו ז"ל
 על הפסוק מונע צד, וגארוני זמנו הרילו אליו דצריהם ושאלו לו כאשר
 ישאל איש בדבר אלהים והודו לו, (טה"ק) (*). ודע כי צמחו סנדפסו
 באומטרדם שנת תקכ"ה מר מעדיא בן דאנאן מה שמזכיר עם ר' משה צד
 מיימון לדעת הגאון חיד"א א"ז רבנו צד מיימון עיי' טה"ג מ"ס 5 — ולדעתו
 דעת חכמים יש לו הוכחות רבות לזה. —

וגם חכמי לונל אשר לא ידעתי אם הוה מונעפ"ו צפ"ל לומר ינגען או
מ"ן צמדינת לרפת, גם הם כתבו אליו, ואף הראצ"ד אשר הי' גדול
הדור וכאשר ספר מרוב יקרו ר' בנימין בעל המסעות וגם רבנו הרמב"ן
כתב עליו גאון, והוא בעלמו פ"ח מה' לולב ופ"ו דצית הצחירה כ' רוח
הקדש הופיע בצית מדרשנו, אף דלא צמנים היא (ועיי' כפות תמרים
י"ב ומהריצ"ל ח"ג סי' קי"ו דרמב"ן חולק מטעם זה על הראצ"ד אף כי
אמר דרוח הקדש הופיע בצית מדרשו) וגם הוא בעל כרחו יענה אמן
ואמר בפ"ו מה' כלאים כי אלולי רבנו האיר לנו עד היום היינו מתאצבין
גאות עטן ופתיות מצלי להצין על צדיו עולם חכמת ומקור כל דין וכאשר
כ' זאת באריכות דברים יותר הגאון יו"ה הרש חיות בספר תפארת לנשה.
איש די רוח אלהין קדישן ביה.

האדם הגדול בענקים הלזה אשר יקר מעלותיו ומדותיו הטורתי ילהלו
כפנינים מתוך ספריו, כי שלמות הפעולה תעיד על הפועל והלורה
אל היולר ואיש כגבורתו יעיד על עלמו ורצו שפתיים אך למחקר —
ראשית חכמתו יראת אלהים! ידענו כי כ' לעלמו ספר תורה עיי' פ"ט
מה' ספר תורה, עיי' פ"ז ה"ג מה' טציתת עשור בספר עזרה ועיי'
צמ"ק י"ח ע"ב ואין מביהין אות אחד כ' רש"י ואני שמעתי צהא פי' ספר
מוגה הי' בעזרה שמונו מביהים כל ספרי גולה וכך הביא החכ' ר"ס
בלאך צסס ירשלמי עיי' ט"ע ח"א דף נו"ו ועיי' מ"ס המבאר את דברי

שמה, בכורות דף ט', ועיי' מגלה דף ט' יפת אלהים, ובגמ' נקט סנהדרין ידעו ע'
 לשון — אסס רבנו פ"ב מ"ס נקט רוב הלשונות?
 (* ושם הי' רבנו אליקים וראב"ן, ובענין הקשר לדעת ר"א שריך לקשור בכל
 יום, (ועיי' חולין דף ט' שם ברא"ש ובהגהת מרדכי חולין דעל קשר תפילין ודאי חייב
 בשנת דרמנא קרי קשר), אמנם באמת גם לר"א וכי כתיב מפורש בתורה לעשות קשר
 בכל יום אך כיון דלילה לאו זמן תפילין א"כ בטלה המטוה לעת ערב וחל בנזק
 קשירה מחדש ויש בזה אריכות דברים. —

היונים דפוס לאנדון, אונס במאור עינים בחלק ב' כ' שרצנו נסע לרפת
 כאשר נודעה לו שיש שם ספר מיומי עזרא הקופר, וכאשר ראה כי הוא
 נמסר לפתוחות וסתומות י"ח שלו קצב אותו יום טוב לעלמנו והספר
 במדינת בורגוד אשר בעת הוא פלך ממדינת לרפת ומני אז ישבו שם כל
 משרטי מלכי לרפת על כסאות למשפט, והיום אשר קצב ל"ט הוא כ"ח
 לירח זיו; ומדבר זה לנו למדן ראי' לתשובת מהר"ם אלסקר קי' מ"ט
 דעיר שקבלו לעשות פורים בנק חייצין לעשות דלא כפ"ח קי' תל"ו שדחה
 את דבריו וכ"כ הגאון מו"ה הרש חיות, ועיי' בזהר פ' ב' לקסר ביליא' מלרים
 דאיהו חוצא אל בר נש לאשתעי בהאי שצחא לעלמין והקצ"ה חדי בהאי
 ספורא דילי' דמשתעי בני וחדין צפורקא קמי קצ"ה ולפרסומי ניקא בכל
 איכון נקיס דעציד לי', וכ"כ צקפר קולת צלולה דקפור נק יחיד שיה לנק
 מלרים ומזה נתפשט המנהג לקצוע יום שמחה על הנק והמחבר הכ"ל
 שמה צפורים שלו ליל א' כ"ט ככליו שהליכ הקצ"ה אותו ואשתו וביתו
 כמעט שלא ע"פ טבע, וכן ראיתי אמו' הגאון חתם קופר שמה צשמת
 פורים של פפ"ד ועיי' ח"ס חיי"ד קי' רל"ג צענין פורים של פ"פ דמיינ
 וזאת לדעתי נתיקר צפ"פ על היטועה אשר באה על העיר בשנת 1346
 למספרם זיהע יאקט צחצורו הקלך לך של"ג, וכן חוגגים צעיר קאהיראה
 פורים וקוראים מגילה כ"ח אדר על הנק שנעשה להם בשנת 1524
 למספרם תחת קאליימאן הראשון — וכן פה עיר חדשה עדן חוגגים
 מצני צניו של הגאון צעל תוי"ט פדות נפשו. והרי רצנו הרמז"ס קצב
 ליום שמחה וי"ט היום שאלא צקפר עזרא שכוון להלכה צדורה, וכן היום
 שעלה מן הים, וכבר העיר צזה הגאון ר"ה חיות ז"ל, והר"י קדש קדשים
 ליוה לרס רומי קופר מוצהק שיכתוב לו ספר תורה על פי הרמז"ס ז"ל
 א"כ צוודאי הוא דבר גדול מכוון כקפר עזרא, ואל תתמה על החפץ
 לידע אז עוד מקפר כזה, דהרי גם כשהי' פלוגתא של רש"י ורמז"ס ז"ל
 צחד שיטא, ור"ת צשיטא אחרת יקופר לנו כי מלאו תפילין של יחזקאל
 ועיי' צ"י שחרוז על מעשה כזה צקי' ל"ד שנפלה הציו' מעל הקצר של
 יחזקאל, ועיי' צשלשלת הקצלה שהאריך צענין מעשה של תפילין, יהי'
 איך שיהי' ידעו אז היכן יחזקאל נקצר, ומלאו תפילין שלו, כן ידעו
 מקפר של עזרא ציוני רצנו!

אמנם צכ"ז ראינו כי הרמ"א צקי' רע"ה כ' צסס מהר"י מיינץ דאין לפקול
 ס"ת שלא כתוב כפי דעת רצנו כי כמה גדולים יש להם ספרות

(* עיי' מ"ג החכם צקפר מקעי ישראל לך 20 ספר מעזר' (דפוס ליק) (ובעיר
 תחפנתס (ירמי' מ"ג ז') הנקרא בעת מאהאללעט = על = קעביר נמלא ספר תורה
 צנהב"נ דסס, אשר היהודים מקיירא ואלכסנדריא לקדוש יאצנו, כי צה נחבא ירמי'
 צנרמו וספר תורה שם ממנו, ולא יבוא איש כנלע הקדש (כ"כ החכם פראנקל צספרו
 של"צ הנקרא ממלרים). ע"פ סגב דייקוס ס"פ יבנה ב"ש זכור וחסדו, שיה לרבו
 ויהי' ע"י ראשית ד"ם זכור וחסדו שיה צדוה יחזקאל אבינו

אחרות בזה ועיי' ש"ך דאם שינה מדעת רצונו במקום שאין שום חולק פשיטא
שפקול ועיי' לחם הפנים ועיי' מעשה רוקח, והרמב"ם דמוכסיר לקדוש
בכ"ת פקול, עיי' במהרי"ט דאין לסמוך להלטרף לכ"ס עיי' צק"ל ג' ח"ד
יש להאריך אמנם ראיתי כי הגאון מו"ד צקדור שלו רחם הדבר (*).

גודל פרישתו

איזה חכם הרואה עריפה לעלמו והחמיר לעלמו יותר מלזולתו ועיי'
צקפר מעשה רקח שאלא כ"י צטס רצונו אצרהם צן של רצונו, יש
שנזכיר אחר תשלום פ' זו וק"י עשר מכות דרוש לחז"ל, זכרו אותו במכלתא
וע"ז נאמר כל המרצ' לקפר הר"ז משוצח, ומנהג זה נהג אצא מרי ז"ל
והקודמין לו חכמי מערב, ועם היות שאצא מרי ז"ל לא זכרו צנוקס הגדה
ה' חו"מ לפי שהוא צלמי מפורקס ולא הכרחי ע"ש. למד זכות והלדיק
תמיד לזולתו, ידענו כי הלדיק את רס"ג אשר ערב לצנו לחשוב הקץ צקפרו
ספר אמונת נאמר ח' כגד אזהרת חז"ל סנהדרין דף ל"ז וכו' רצונו באיגרת
תינון, ואנו דנין את רס"ג לכ"ז ונאמר שמה מה שהציאו לענין זה אע"פ
שהי' יודע שחכמינו ז"ל אסרו, לפי שהי' בני דורו צעלי סצרות נשחמות
וכמעט אצדה תקוה ואמונה ואלולא הוא ע"ה לפי שהוא גלה מן התורה
מה שהי' נעלם, וראה מה שצדעתו לקצץ המון עם ע"ד חשבון הקץ כדי
לאנוץ אותם ולהוקף על תוחלתם והוא התכוון בכל מעשיו לשם שמים —

עכ"ל —

וקראתי עם המסורר:

הן גוראות אתה נבראת
ומצוא אותך מה מאוד נלאית
ואיך תתחרה הה אדם! לך לשמצה
לחקור נשגב מעל כי תמצא?

(* וכאשר הייתי גבאי אלל מה"ק דסנדקאות, ונדדו ב"ח ס"ת ונסתפקתי אם
ילאנו בזה במלוה ועתה כתבו לכם? וסברא דידי ע"פ מ"ש הגאון ת"ח על הא דאמר
רבא אע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת מלוה לכתוב משלו מקרא דלכס קדושה ומה"ט מי
שנדב ס"ת לכבוד לאו שפיר עבד, דשוב לא מקרי שלו, ובנתיבה לחוד לאו תלי
מלתא, דהרי רבנו פוסק אם נאבד הס"ת כריך לכתוב לו אחרת צפ"ג מה' מלכים,
ומעתה לפי דברי ת"ח הנ"ל י"ל ג"כ לכס להוליא עכ"פ שותפת ועיין צ"ב דף קל"ז
וסוכה דף כ"ד ואפשר זה הטעם מה ששמע מהרש"ל בני אדם שמתנדנים ס"ת מתנין
צרכים שלא יהי' לקהל לחלוטין ועיי' ט"ז מ"ש על מהרש"ל, ולהנ"ל יש לסברא של מהרש"ל
טעמא וממשא — וק"ל*) (ודע דספר של עזרא לא הי' כ"א עמוד אחת ועיי' דגול
מרבב' וגם רמב"ם לא מזכיר פיקול העמודים שהם אינם כ"א לנוי ע"ש ודו"ק).

(* ואמר זה האיר הי' עיני וראיתי בלח"מ פ"ג ממלכים ה"א שבי' בשם תוספתא
פ"ד סנהדרין. וכתב לו שתהא כתיבה לשמו, ובשו"ת בית אפרים ח"ד ס"ג אנסתפק
ושאל בזה, ואמרתי שישו צ"מ שישו, אם ספיקות שלכס כך. ובנהכ"ז של ר' משולם
פישער הארצתי בדרוש בזה כאשר נתנו ס"ת לנהכ"ז ג"כ ואכ"מ.

וכבר ציאר ברעיון זה בעל צ"ל הפסוק, כר ה' נשמת אדם חופש חרדי
 צטן, כנאמרים, תפח רוחא דהאי גברא נשמה דאית צך לא ידעתא
 ואיך תבקש כר על ענינים כאלה במופלא ומוך ובל תהיין ע"ו לעלות למרום.
 הי' מודה על האמת וקבל ממי שאמר כאשר כ' לא התפאר כי זאתי
 לתכלית השלמות האחרון, ועוד שלא התפאר שלא טעיתי ועולם,
 אלא אדרב' ונה סתבאר לי מזולתי, ונה שחברתי הן מעלמי הן מזולתי
 אחרון צו ממני צין בחצורי וצין במדותי אפי' בטבעי*) כ"כ לתלמידו, ועל
 ענין הליכה צימים וצנהרות כ' אל ר' שמואל רוב צני אדם יקשה להם
 כשיקתר דצריהם או ישיצ עליהם דצה וכבר הלילכו השם י"ש מזה, וצורא
 עולם יודע כי אפילו השיצ עליהם הקטן שבתלמידים היינו שומים צזה,
 אם השיצ תשובה אומיתית ונשמה צזה שיעוררנו עליו צמה שנתעלם ע"ש
 עכ"ל ומה נעימים דצרי רצנו צפירוט המשנה עדיות פ"א משנה י"צ ועיי'
 תוי"ט שם מדוע הזכירו דצרי צ"ה אם חוזרים להורות כצ"ש כדי להודיע
 אהצתם אל האמת לקבל דצרי החולק וכ"ש שאר אנשים, ועיי' בכורות פ"ד
 מ"ו כ' תוי"ט אם כי נודה כי הלכה כדצרי רצינו צפי' המשנה אפטר
 שהסכימו כל חכמי דורות משום עת לעשות לה' ויגדיל ויאדיר ע"ס, ומי
 חכם כרצנו ונשה כוהג צזה מנהג חכמינו בעלי תלמוד ז"ל מאהצתן העזה
 אל האמת כצדוהו יותר האמת מעלמותן, דצרים שאמרתי לפניהם טעות
 הם צידי עיי' ערוצין ק"ד, צ"צ קכ"ז, נידה ס"ה, הדר אמר רצא לאו
 מלתא היא דאמרי יצמות כ', מכות ח' ועיי' מדרש רבה צמדצר פי"ד
 וצספרי עקצ ומיין שאם אדם שומע אפי' וקטן שצישראל שלריך לקבל, ת"ל
 והי' אם שומע תשומע — וידצר משה אל צני ישראל לקבל האמת ממי
 שאמרו —

עלבונו וצזיונו מחל למצזים אותו צאמר ומה נעשה אם תורתינו ליוה
 לא תקום ולא תעור כמ"ש באגרותיו. (**)

(*) ובאגרתו כי רבנו שהביא כמה דברים שלא במקומן דרך אגב ועל מקומו
 יבאר אותו בשלמות, והדבר יניעו לפעמי' למחברו' להקשות על דבריו ובאמת אין צהם
 נפתל ועקש — לא ולמד מ"ש הרב המגיד בהקדמתו לה' שנת, וכבר נמשך זה
 אלל הרב הגדול ר' שלמה צ"א שבי' בספר עבודת הקדש צדין הפלגה בספינה, הרמב"ם
 ז"ל ראיתי כבורת מאקורו שבי' צפי' כ"ד מפליגין לים הגדול לדבר מלוה, והניח במשמרת
 מכלל התיר מלוה אקור שלא במקום מלוה עכ"ל, ורבנו ז"ל בי' דין זה על השלמות
 צפי' למ"ד, וידעתי כי כל דבריו נכונים למדין וישרים למולאי דעת עכ"ל. ואם על רבנו
 הרשב"א ז"ל מאורן אל ישראל כתוב כן! מה יענה קטני ערך, יכירו וידעו כי גדולת
 רבנו גדלה וישימו יד למו פיהם כי קצר שכלם, עומק המושג להשיג, ואלו ידעתי
 היתיו והבנין; וגם ראיתי צש"ת מהגאון מהר"א פלעקלס הראה בענין אחד על מרן
 שהשיג על רבנו שלא הביא הדין בה' ע"ז ורבנו הביא זה בה' שנת כי שם מקומו
 וכעת לא זכרתי איסו מקומו.

(**) ובדרוש אמרתי, כי לפעמים יסתיר האדם השגאה תחת מסוה היראה, לאמר
 קנא קנאתי לה"ן, ע"ב אמר הפסיד קפיטל קל"ט תכלית שגאה וגו' מקרני אל וגו'

התחיל ספרו בשם הויה יסוד היסודות ועמוד החכמה, וסיים כי כל הארץ מלאה דעה, וכלילה שהשלים ספרו כל לו אצור בחלום ועמו אחר, ואמר לו אצור ראה בני זה משה רבנו ואמר לו יישר בחד— אשתי מיטראה פניו בחלום, ונתן לו שלום איש אשר בשם על ידי קרתי אל, יבוא לזכר טוב לזכר אל . . .

גודל יפאתו וענותותו, דירתו הי' בנוא אמון, והלך מדי יום למלרים להתפלל עם עם הליצור, ולא בום להתאחד עמהם כשר המסורר המליץ מו"ה נפתלי הירץ וויזל, וכדפס בדברות של החסיד הדרשן מו"ה שלמה פלעסקנר אשר הרים אותו קודם לה' . . .

(א) אך לאדם על בית מועד צוית כל היום נפרדים אלה מאלה כי מעשיהם ומועצותיהם נבדלו זה עשיר, זה רש, זה רם, זה בשפל על כן לאהוב איש את רעהו חדלו;

(ב) רק בית מועדם יורם טוב ויחברמו כי חבר אחים הם, שם לא יסכלו כי שם עם, עם מלכו לך יתחננו ושפלים עם רמים לך יתפללו איש איש אשר נגע לבו יודע ממך עור, ממך מרפא ישאלו שם עצתם שוה, מחשבתם אחת דבר לך תחננונים, יחדיו נקהלה

(ג) כלם יקראו לך אבינו אתה ומבלעדיך, בנים בל יוכלו אם אביהם אתה, אך אחים המה אם אחים הם, מעשה אחים יפעלו:

ובדרושים כתזכו בזה לזאת הנאמר צ"ב אשר אשתעי רצה צר חנא עם עייעא — ואכ"מ

אם דרך עולב בני, ורק עבור קנאת ה"ן עשיתי זאת, ומי ישכח דברים הנעימים אשר כי סרידעריך מלך פרייסן תחת דתא דנסק מבני מתא להתקטלא לתברוהי על כי חרף אלהים. ומלך והמלוכה, וכ' המלך, גמטט וזייר עם זיהק פֿערגעבען, חזק פֿערגעבע עם זיהק חזיק; וזייל ער זיך חבער חן זיינער רעגערונג פֿערגריפֿען העט, זקול ער זייהרע חזיק דיו פֿעסטונג נחך טפחנרויח".

כן אתה אומר על רצינו הגדול, במקום גדולתו שם אתה מולא ענותנותו, דבר זה משולש בכל ספריו, וכל הדורש בספריו ימלא כי דרש דרש ונשה העוב צעני ה' וארס.

ועיי' בספר מלרף לחכמה דף פ"ח שכ' על רצינו ווי הכה הלדוקים מי נתן הצייתוסים לשוסים הלא הרצ, כי ה' עמו ורצים מעמי הארץ מתיידיים וכאשר בא רצנו למלרים כתצנו כצר שהי' דירה שלו צנוא אמון, וקהל ישראל במלרים הי' מעט מועיר כנגד הקראים, וכאשר נתישב רצינו במלרים לא לצד כי לא יכלו להתאחד ולצלע את הקדש, אף החזירים למוטצ (וי"א כי צנו ר' אצרהם החזיר קהל קראים לקהל ישראל) ולזה כוון בחק' שתיקן לענין טבילה צמי מקוה כדין וכדת הרבני' התלמודי'*)

(*) כאן מלאתי מקום להליב יד ושם לאחי היקר הנ"ח המוסלף ומוסלג קו"ש כיה ליב טויבער ע"ה, אשר בן שבע עשרה שנה הי' רועה את אחיו בחורי ישראל על אדי תורה בישיבת הרבנים מוסלגי תורה ועטרוהו בעטרת התרה, להורות ולדון, ולקח איתו ה"ג"ז אדר שנת תר"ז לס"ק ביום אשר נטלו המאורות הגדולים, משה רבן ומאורן של ישראל, (*) שקעה חמה שלא בעונתה — ובמנוכה העבר ארי נעשה שאל ודורש בקדמוניות על קוראות אחינו ב"י מאז נהיה לגוי עד עתה, וכעת יהודה רד עם אל, אמרתי להעתיק מ"ש אליו בתוך אגרת על אודות הקראים, וז"ל שם.

קראים!

עיי' אחי היקר מ"ש הגאון ר' הרא חיות כי הקראים התקדשו מה שכבר נשתנת מענין הלדוקים עיי' דרכי משה דף ז' ועיי' קדושין דף ס"ו בימי שמעון בן שמת נתקדש דת הלדוקים, ועיין מגלה דף כ"ד נתנו ע"ג האונקלי' הר"ז דרך גרסת רש"י קראים, ובירושלמי הגירסא חלונים ועיי' מכות ה' ע"ב שהרג שמעון בן שמת עד זומם להוליא מלבן של, והרמב"ן שם בספר שבע עינים תמה דהרי לא יאונה ללדיק כל און, והוא נגד דעת תוס' גיטין דף ז' דרק בדבר אכילה לא יאונה, ועיקר כי הוראת שעה היתה נגד הלדוקים שנתקדשו ועיי' חגיגה י"ז ויש בידי גמרא יחידית דפוס דירענפורט ובדף כ"ד ב"ש לר' יהושע היינו דאיב' הכירא לקראיים, ובדפוס פיראז אינו כן הנקסא, עכ"פ דעת הגאון שהם כת אחת וא"כ דעת מ"ע עסק"ו — יהי' איד' שיהי' בשנת שמונה מאות למספרי' קם איש אחד בשמו ענן***) ובנו שאול, מפני המחלוקת שהי' להם עם ר' יהודה שהי' ריש גלותא והרימו מאשפות את חבר הנשיה הלזה,

(*) והנה בשנה שמת משה רבנו דעת ר"ת אז חל ז' אדר בשנת ודעת הרא"ש בע"פ אוח י"ג שהי' עש"ק ומ"ז הגאון כי על גליון י"ד שלו סי' רס"ב ח"ל עיי' רש"י יבמות דף ע"א דבי"א מלו, ומעמה אס השנה הלז הי' ז' אדר בשנת ע"ב דהי' ר"ח אדר ביום א' ור"ח ניסן ביום ב' א"כ ממילא י"א ניסן ביום ה' ועיי' ט"ו סי' רס"ב דאין מלין מש"ב ביום ה' ואיד' מל יהושע ב"ג אותם וק"ל.

(**) ודע דשמעון בן שמת נשבע ארצה בנחמה — ור' זכרי' שהי' עדין בזמן הבית נשבע המעון כתובות דף ז' ע"ב וב"ב קס"ו ע"א ושמעון הלדיק בלשון עבודה, וכן שבעו היכלא — רק ר' טרפון פער פיו אהלות ר"ס ט"ז וזנחיס י"ג ועוד. — ודע החכם בספר מסעי ישראל דפוס ליק לד 52 כי שראה ספר תורה אשר כתב ענן הגובר, והס מיחסי' הספר לקדוש ה' ע"ש.

תפקיד הכתובה כאשר כתבנו רצנו אברהם. ועיי' בספר המלות מ"ע

ונמלאים בעאריענטאלל נהר איפראט, טיגער, ובארץ אייראפא במחוז טירקיא, ובמחוז פולין כאשר כ' החכם אינקעל הכ' פהנעם טחחטטערפֿעססונג ריח ועטלטע פֿערנדערונג וויען 1803 למספרם, והוא הביא מיין פקודיהם למספרם 4500, ולפי עדות הגאון ר' הרש חיות בספרו רק שני קהילות מהם בפולין דהיינו העליטע וקוקוויב, ומאם ג"כ הלכו ולא נשאר אחד, האמינו בחזרת משה לדעת הרבנים התלמודים, נתן דען קחנקן דער תלמודישען רחבינען, ובמדינת פולין מעשיהם ופעולתם אנשי אדמה ובעלי עגלה, הלכו במלבושיהם כמו עם הארץ, לאונם, לשון פוליש, רוסיש, לשה"ק מעורב, יש להם יו"ד עקרי אמונה א) כל העולם ומלואה וגלגליהם נבראו. ב) ונוראם בלתי נברא. ג) אין לו דמיון. ד) הוא שלח עבדו נאמן ביתו משה רבנו ע"ה. ה) ליתן לנו דת אמת אמונה שלמה. ו) להבין הלשון ע"פ רוח ודעת לברר הענין. ז) ה' שלח גם שאר הנביאים. ח) כי יחיה אל ברחמי מתי עמו ישראל ונבלתן יקומון. ט) הולך עמו בשני לזרות אותם בארץ לא להם להחם החטא והפסע, ואח"כ שבו לגבולם. י) ע"כ לריבין אנו לחכות בכל יום שיבא.

בשנת תקנ"ח שלחו קראים לירושלם לרבנים הגאונים ד"א מן מדינת פולין, דהיינו, קראקו, פאזן, לעמבערג, לובלין, להתוכח עמם על עניני הדת והאמונה, וכמעט בנואה קטנה נזרקה מפיו של הגאון מו"ה שמואל ולעק בקול "אלון קראין שאינם מתאחזין לעולם דפח"ח וש"י —".

בית תפלתם קראו כנסיא, מאגיחים עליו שלא יעטפו, תפלתם קלרה, באמרם אלהים בשמים ואתה על הארץ ע"כ יהי דבריך מעטים, ויען כי לא הטהו עול לשכמם דהיינו עול תורת רבותינו התלמודיים ע"כ יש להם פרכת פרוקה עם ליבית וכאשר קראו פ' ליבית וראיתם אותם, אז רואים על הליבית. המורה אשר יורה להם הדרך ילכו בה יקרא חכם הוא ינקוב המועדים אחר חודש ומדושו ילכו, בשבת אסור להיבית להם לא אף ע"י אינו יהודי, מנני אמונתם נפסק לא אכלו חמץ, אך מנות שלהם מחומלים, הדם להם פגול, אכן הנשר אכלו בלי מליחה, ואף גם לא עשו שום ענין ומנהג התיהדות, רק נבילה וטריפה כמשמעו שנתנבל ודרסו ארי — אחר כל התבשרות, ודע בני הקרובים אסור להם אף המותרות לנו בדת משה וישראל אסורות להם; מיד כי יולד בן לקראי יומן לו שם, בן שמונה ימול אך לא יפרע בשר ערלתו, ועתיקים דברי חכ"ל באמרם כל המל ולא פרע כאלו לא מל, ואחר הלידה ישנה על דם טוהר ל"ג יום לזכר וס"ו יום לנקיבה, וניום הזה יקרא כל הקרואים לבעל הבית, ואף יאספו אללם החכם ויגיד להם שם של הילד, אשר הוא לרוב עברי, ערבי, או ישמעאלי, חרביש, יידיש, טירקיש, והחכם יניח ידו על ראש הילד ויתן לו את ברכתו, וזוה כלות המשתה. אחר ז' ימי הנקיים לטהרת אשה יקח הנבל אחר התפשטות אשתו מלבושיה מעליה, ישנה בכלי של מים עד אמלע הגוף, והנבל שפך עליה מים לערך ג' הין על ראשה 3 איימער, בחורף הם מחמים, ואחר כל הין והיין קרא זה אל זה ואמר, טהור, טהור, טהור, מיד אם יקדש אשה מבטיח החתן את הכלה לפני החכם להיות עמה באהבה ואחיה, ואח"כ יסדר הקדושין ויקרא לפניהם מעט מס' בראשית קפיטל ב' וזוה כלה. המנהג הקראי לעת נפל למשכב, ביום השלישי, או גם קודם לכן אם יכבד חליו, כי יהי מסוכן, יקרא לחכם לנחמו והוא ידבר אליו תנחומין, ויעורר תקותו על העתיד, ומחפלה עם כל העומדים שם בעבורו, ובמות הקראי ישירו אלל הקבורה איזה קפיטל מאיוב אשר יודיע כי קיי אנוש המה הבל ומעשיו מאפע, אף שמו כוס תנחומין, ויש להם דמיון לרוב עם יהודים התלמודיים, ועיי' בשמים ראש ר"כ, ורק החכם ימול בניהם *).

(* ולדעת רבותינו בעלי התלמודים נראה כי רק רופא הגוף יהי מוהל עיי' סנהדרין

קכ"ג באמלע הדיבור נגד הקראים,*) ועד היום כאויב כילב למולס, וכלר אשר ידו כטויה וע"כ לא אמון כי הקראים יחסרו את צעל מנחת יהודה לקראי, ושקר ענה צו, ואף כי בכל ספרו מרחפת רוח דעת ומצונה, בכל זאת לא כמלא ח"ו שמוץ פקול צו. ובפ' משפטים הפליג בשבח רצו צר' וניינון וזאת רא' ברורה דלא הי' קראי כי הקראים שנאו נפש רצו כאשר העיד החכם יאסטו בקספרו געטייטע דעם יודענטהואס דף קכ"א וכן ספר לנו איש נאמן רוח ר' יוסף שווארץ יחי' אשר קרה עם ספרי הרמז"ס שנתגורו הקראים למנוס תחת כפות העובר, צדרכס בצית הכנסת שלהם, ופעם אחת ע"י קיצה צאו לשונה צעלי התלמודיים וצקשו לילך לצהכ"נ של קראים להתיעץ וכאשר הגיע הרצ התלמודיי למעלה השמינית לא יכול לעבור, אמר פה יש דבר כמות אשר מנעני מלרמוס עלי, ויחפש וימלא עם ספרי הרמז"ס ויקלל להם הרצ התלמודי שלא יקצלו וינין צבהכ"נ הלזה, ומתו, ועדן רצלה עליהם הקללה כאשר דיבר

הוא ולא אחר וישפוט שפוט, דרש דרש בשפת טארטארוס, לרוב הוא ביאור פסוקים כדרשה הגהוג בין התלמודיים ומהם ילא מוסר כי לא לדרשה קאתו, אשר לוקט מספרים אשר נבר חנרו קדמונים והוסף וחדש מדעתו — ואלו המה המחברים המפורסמים אללס, יוסף הלוי מחבר קוראות הקראי, הוא אשר עליו יוסף ידו צעיים רוחו צעל אבן עזרא — יודא בן אלי' הדסי, מחבר אשכל הבוסר והוא וויכוח בין קראי לתלמודי, מחבר הלוח ח'ו בעת הלחמו מלחמת הללס בעיר קנסטאניטאניפול, על פני כולו ירחף מליפת ערבי, ספר איבנאר מאהרן בן יוסף, כתר תורה מאהרן בן לוי מעיר קאירע, וגם ספר עץ החיים עכ"ל עם (ומה שאחלתי מה שבי' בחו"ט מנחות בית חונא כח שקורין קצטער הארפתי נבר ואין פה מקום להאסף), ודע אחי הקורא! הקראים כדי לתלות באילן הגדול אומרים שהם מתלמידי צ"ג ושע"כ הם אוחזים בחומרות ור"א הי' קראי וע"כ צרכוהו חזרו! ראה כמה רחוקים מדרך האמת ע"כ לא נחלקו צ"ג וב"ה או ר"א בעיקר מזה אלא בתלדותיה, ששמעו עקרים מרביהם ולא חולדותיהן, לא נחלקו אס מדליקין בר שנת או לא? ועל מה נחלקו כמה מדליקין, ובמה אין מדליקין? ובמה רחוקה דרכן של החכמים אלו מדרך הקראים כ"כ הראב"ד ועיי' ברס חמד לך 223 שהביא בן, ועוד אס ר"א קראי הי' ח"ו מדוע יבקש תורה מפיו ולא גזרו כמו על אחר ועיי' כוזרי מאמר ג' סימן ס"ה אפקורסים ומינים ובדפוסים הראשונים הגירסא הידוע וחבריו עיי' אולר נחמד מחברת שני לך 38 וחסר זאת בדפוסיו, ובחבריו הזכרתי את אגרת הלוח ושמתי לו מקום בנקרת הלוח ובחבתי על כל הענפים היואלים משרא הגדול, ראה אחי הקורא מ"ש הגאון ר"ה סוית, החכם יאסטו, ועלי העתים, זה בכה זה בכה והי' יהפוך לבב עמו ישראל לשפה אחת ונקצבו בני יהודה ובני ישראל יחדיו ושמו להם ראש אחד, וביום ההוא יהי' הי' אחד ושמו אחד ומלאה דעה כל הארץ, ואל יסרץ צס פרץ, וכהן יעמוד בכללח, וליץ הקודש על מלח, ותפארת ישראל לנחל אמון. אמון.

*) ועיי' חסד לאברהם חלק א"ח ג"ח על משנה י"ח משבוע בה"ג, ועיי' נוניי מה"ת ח"א סי' צ"ז ועיי' בית לוי, ונעלם מעיני הקהל שהם דברי ר"ן נדה ג"ו בותים נוהרים בכתמים ללא דראו בבשרה וק"ל.

י"ז ע"כ כל עיר שאין בה יו"ד דברים הללו אין ת"ח ראשי לדור בה, סי' רש"י רוסף למול צניהם? 4 * 7

איש אלהים ופעם אחת צאו מאייראפא לשמה קראים, ושמתו כי יהי להם
 מנין, אך טרם הקריבו אל העיר ומתו כאשר דיבר —
 כבוד גדול כתיקר רצנו עיי' שלטת הקבלה דף ל"ב ע"ב והציא צסס
 אמרי חמורות שהעיד צסס ר' עובדי' זימון צאו יהודים מקלוע
 דרומית מזרחית על ים אקינז ואמרו שאין להם שום פסק זולת אספרי
 הרמז"ס ז"ל וכן קבל מזקני סאלאניק שחבור זה נתפסע מעבר לחלה,
 חבור, ונהר גוזן והוא ציד יו"ד שצטיס; וככל מלכות תימן מזכירין שמו
 צקדים כאשר כ' הרד"ק מעיד עלי שמי' וארץ כי שומתי מן מגידי אמת
 שכל מלכות תימן היו מזכירים שמו בכל קדיש, בחייכון וציוויכון וצחיי
 דרצנו משה בר מיימון, ולמה רצותינו תצלו את נחלת ה', ועיי' צעה"מ
 ערצין על הרי"ף ורגילין ליטול רשות מן הכשיא ולצדך בכל שבת
 כמו שרגילין לאמר יקום פורקן, ולעדות הרמז"ן אומרים בכל גלילות
 מזרח ציוס שמחת תורה פיוטים על פטירת משה רצנו ועל פטירת רצנו
 משה בר מיימון ע"ה ואומרים ירחס ד' על נפש כבוד מורינו ורצנו כבוד
 המזרח, כר המערב, ועל קדושת נפש רצנו אברהם ז"ל ועיי' ציוחסין
 דפוס קראקוי דף קכ"ג דאלל מינוי ראש גלות עומד החזן ואומר קדיש,
 וכשמגיע לצחייכון וציוויכון אומר צחיי כשיאנו ראש גולת אוריאל,
 וצחייכון וצחיי דכל צית ישראל, וכשגומר הקדיש מצדך ראש הגדול ואח"כ
 מצדך ראשי ישיבות — ומה לנו לחפש צהרת צשמס אס עינינו רכות
 וכהות להציט כוגה תפארתה? ומה יקרו דצרי מלך פערזיען, כאשר
 עבדין רצנו קרה על ריעו ומיודעו צקאלו ארתו צעבור אהצ' המלך! אמר
 פמהרע חין דיינעק ווינדעל פארט, חונד פירצטע ניכטס, דיח זאנע
 הארט דעטוועגען ניכט חויף זו טיינען, וויין חיהר גלמגן דיח חויגען דער
 ניכטפאגעל באענדעט; אדוני משה כללס! אמרתי אז אס הייתי צזמנס,
 אמנס כעת אני אומר מה לך ולהס, ה' ילחם לך ואמה תחריס — הן קול
 המון כקול שדי משה עבד ד', מרן ומאורן של ישראל, וזה האיש משה איש
 די רוח אלהין קדישין צי', וידו יסדה חומה גדולה סביב החורה לכל יורן
 המורים אלי' חומת אס סביב לה, אשר אין יד הזמן וסן אפקורסת שולעות
 צה — וכל זמן אשר רצנו ותורתו כאמן, ידענו כי ישראל לא אלמן, כי
 לשונו לשון מרפא, את מזבח ה' לרפא, וכה יעמוד לדור ודור אמן.
 יתרת הכבוד הי' לצו צעיניו ושפך עליהם זעמו צפי"הו צבורות פ"ד
 אמנס לאיש אשר לו יאתה — אבל לא ימונע כבוד מאיש כבוד, יכנה
 את רצנו נתן צעל הערוך צסס גאון עיי' פאר הדור סי' קמ"ב וסי' קמ"ה,
 ור"י צר' נתן הי' תלמיד רש"י עיי' תוי"ט מכות פ"ג משנה ה' ד"ה והעוקף,
 ור"כ צעל הערוך הי' חצר לרצנו גרסון מה"ג אשר מת צסנת ת"ת עיי'
 שה"ג ס"ג*) אף משבח ומפאר את ר"ש אבן תבון ההעתק ופי' לס' אריסטו

(* ורנו נתן צעל הערוך השלים חבורו תתס"ה ט"ו לירח ג', אך לא מת בשנה

מר' ילחק בן חנין עיי' אולר נחמד מחברת שני לך 121 וכן הפליג בשבח
 אונקלוס והודיע תהלתו בקרב ישראל עיי' מ"כ פ' כ"ז ומ"ח ועיי' מ"ט
 צעל אהב גר ועיי' צאלר נחמד מ"ט לך 4 מה שהפליג לחכמי לוניל
 וכתב להם אל תשענו על מלחמתנו, אני היום לא אוכל עוד ללאת ולזרא
 שכבר זקנתי ושכתי לא מרוב השנים אלא מטבע הגוף שהוא ידועי חולי
 והצורא י"ט יסייע על ידיכם וישים אתכם לשם ולתפארת ולתהלה בקרב
 הארץ, ובאמת חכמי לוניל מחזיקי רצנו וכאשר הלכו לעולמם ויקם דור
 אחר אשר לא ידעו את משה ויקומו בניהם מבזה שמו ומחרחרי ריב ומדון
 כגד ספריו עיי' טס לך 169.

ובספר היה יכנה הגאונים שעמדו בשנער וצלרפת ובספרד, ואף איש
 יצו מזכיר לשבח הרב הגדול שנפסקירו, הן אמת לדעת שה"ק
 א"ז הראב"ד הנשיג כ"א ר' אברהם בר' דוד תלמיד הרי"ף אמנם רוב
 המסכיומים שהוא המשיג, אשר הפליג בשבחו והי' זקן מופלג וראש לחכמי
 לוניל כאשר כתבו כי אמר אנחנו ישישים — ואעפ"כ לא בוש לעשות
 השגות על ספרו של רצנו והודה ולא בוש כי מלאכת רצנו גדולה כאשר
 כ' ועיי' בת' כלאים פ"י ה"ב כונס"ל וראה צפ"א מה' נדרים כ' חיי ראשי
 דבריו אינם מסורתיין, ומרן תמה על הראב"ד אשר דרכו תמיד לצוא
 בקופה וקערה, ובאן דבריו נכחת נשמעים? אך כיון שדרכו כח רוגזו
 וזעפו.

אהב הפטעות של כל דבר וע"כ מצאנו מ"ט ראב"ע הרי אני כצן שצעים
 שנה דבר מתקרב אל השכל ועיי' תוי"ט ולמעוטי בנס עדיף, וכאשר
 כ' צעלמו לחכמי לוניל כאשר הצאתי לעיל מדוע קפלה עליו ג"כ הזקנה
 וימים אשר אין בהם חפץ, וכן התאמץ לתת טעם לכל מלוה וכן צענין
 הקרצנות ואף כי יפה טען עליו הרמב"ן והר"י ערמה וצעל אמונת חכמי
 פ"י מ"ה הן רצנו צעלמו הודה ולא בוש סוף ה' מקוואות כי א"א לתת
 טעם מוחלט על הכל ואי אפשר לאמר זאת כוונת הש"י כי קרולי חומר
 אנחנו ומי בא צבור ה' ? ע"כ כ' שם דבר ברור וגלוי שהטומאות וטהרות
 גזירת הכ' הן, ואינן מן הדברים שדעתו של אדם מכרעתן שאין הטומאה
 והטהרה טיט או לואה שתעבור צמים אלא גזה"כ, ובסוף ה' מעילה כ'
 רצנו ודרכיו אמונה אף כל הדברים הזרים בתלמוד המה רק למשל
 ולנו קולר המשיג ולהם עומק המושג, וכבר הצאתי לעיל דבריו פ"ח מה'
 תשובה, ומהר"ם אלשקר כ' רצנו לא שלל שאין לקרצנות טעם אחר וכבר
 באו אחרים לעשות כמתכוונתו!

רבנו כ' לזנו הנחמד כי הראב"ע הוא כמו א"א צרות, והראב"ע חיי
 בזמן ר"ת עיי' תוס' קדושין דף ל"ז והרב צעל מנלת אסתר ראה
 תרוטיו על מס' קדושין והם בתכלית הדקות והוא חידש כי הראב"ע מחבר

זו רק לא שמענו ממנו כ"כ ראפעפורט, והוא שנה שמת בו דש"י א"כ האריך ימים!
 ולדעת שה"ג היחה מנוחתו שנת תתס"ו.

חדושים על ש"ס — ע"ו וצוק קהלת כ' כי חצר פרושו תת"ק, רצנו ראה
 אותו פנים אל פנים אבל הראש"ע הי' זקן כנגדו וכ' רצנו ולא ידעתי
 זהם אלא אחר שחזרתי ג' ספרים פי' המסנה משנה תורה וספר מ"כ
 הייתי מעירך על קודותיו כ"כ רצנו רצנו ואפשר אם ראה אותם מקודם
 הי' מרמז על ספריו, אמנם כן — מהרש"ל בהקדמות יס של שלמה על
 חולין וגמגם בדבר אם הוא מרמז"ם עלמו אמנם לא ידענו מדוע? כי
 הכיח לכלל לא ימער אשר גם רש"י הכיח לכלל לנו הדרשה תדרוש ומוקרא
 אינו יולא מידי פשוטו; ככ"ז ידענו כי לא עבר ח"ו פסיעה הנוטל ומאור
 עינו של אדם מדברי חכז"ל דהרי גם צמלת אפקורם מפרש לטון הפקר?
 וצאמת רבים תמהו עליו, דהרי צמורה כצוכים י"ג ול"ב מזכיר את שם
 אפקורעער? ועיקר כי לא ילא כ"א לפרש הפי' שפרשו חכז"ל צמורה דרין
 דף ל"ט, ואפשר כי אפקורעער הם צעלי עונג ותענוג, גענוסאענטען ע"כ
 פי' מלשון הפקר, כי זה שמו אשר נאה להם והם כאים לשמו, ודע דמה
 שאמרו ונחוחות ק"ט ע"א פיל שצלע כפיפה מלרית והוליאה דרך בית הרעי
 מהו? קצע רצנו להלכה פ"א ה' כלים. וחכם מחכמי זמנינו לעג ע"ז עד
 צוז! ואני אומר לו אתה הראת לדעת כי תורה א"כ, חכמה א"כ, יראה
 א"כ, הן רצנו צספרו יד הראה תוקף ידו מצלי להכיח דבר מה חוץ לתלמוד*
 ודע מ"ש ז"ל רע מה שתשוב לאפקורם היינו ככרי ולא ישראל וכן פסק
 רצנו צפ"ב מה' עכו"ם וז"ל שם ואפקורם מישראל אינם כישראל לדבר
 מן הדברי' ואינם מקבלים אותם בתשובה לעולם ואסור לספר עמהם
 ולהשיצ להם תשובה כלל שנאמר אל תקרב לפתח ביתה וק"ל.

דרי' לנוע צמעטיו והזהיר את צנו ר' אצרהם מחכמי לרפת שלקחו שתי
 נשים וראה זה חידוש דרצנו גרשון מה"ג דאה על לחיי כלח שנת ת"ת
 א"כ הוא כמעט מאה שנה ועדן לא נתפשט ציני רצנו החרם של רגמ"ה?
 וכעת ראיתי באולר נחמד מ"ש לד' י"ב שכ' למה לא העיר נגד הרמז"ם כי
 מה שאמר וכל אחד מהם על הרוב יקח שתי נשים שקר וכזב אחר תקנת
 רגמ"ה; שמו צשמים פיו ולטונו תהלך בארץ, מי יאמר לו כי רצנו אשר
 חי ידבר לצנו דבר אשר ידע כי שקר ענה צו? וכי מוחזק רצנו לשקרן? (**)
 לר לי להאדיצ בפסך אחי הקורא צשמועות כאלה ע"כ אחרש ואתאפק,
 וכבר כ' רצנו ישעי' מטרדני הוצאן דבריו צס' מוגלת אסתר בהקדמותו כי
 אכחנו נגד אבותינו וכנגד רצנו כננס על גבי ענק, מי רואה יותר? ומי

(* ועיי' שה"ג תוקף ומעלת רצנו יען שפלוסוף הי', מטיס אחן לדבריו צס'
 היד, וכעת אהה! קטן יעקב ודל, יען רצנו אחן צחבלי התלמוד החסיאו צוז על
 מ"ג שלו, ושללו ממנו אדרת ואמונה וחי עולמים.
 (** ועיי' תשו' הר"ף ק"ב שהנהיגו צספרד למי שמענון אשמו ונשא אחרת קנס
 אבל מחרם ר"ג מ"ה לא דיבר שם מאומה. ועיי' מהרי"ק שורש ק"א כי רש"א בתשו'
 העיד ח"ל תקנת ר"ג לא ראיתי ולא נתפשטה בכל ארצותינו, והמשתדל העין לאמר
 על רצנו כי שקר ענה, אך ידענו כי בגס"ת לא ידע בין ימין לשמאל.

הוא הגדול? חכמי זמנינו שכחו כי כל חכמתינו ותצונתנו כי חשף משה זרועו וירא ישראל את ידו הרמה!

הזהיר שלא יצו וילעיג תקנת קדמונים, עיי' תוי"ט סוף ברכות ד"ה ואומר, ואף מה שגבלו רבותינו ע"פ הקבלה עיי' תוי"ט פ"ה מ"ו ד"ה עולים ורצנו ליוה לנו דברי' כאלה צטס חכמי תלמוד להדריך אותנו בדרך המוסר וישר ואף אם אנחנו כהלך צמשרי' אסור לנו לפרוש רשת לצעלי דת אחרת ועיי' חולין דף ז' ע"ב על כי ימכר אותם לעכו"ם על לפני עור לא תתן מכשול, והנחתן גבול והאומר די, יחזק אותנו ויתן לנו כ"ט עד יצלו שפתותינו לאומר די.

המלך טכן באלקיירא והולך לילך מדי יום ביומו לשאול בשלום המלך כי הי' רופא של המלך והנהיג הליצור כאשר כתבנו וצכל שבת בשבתו התבודד עם היהודי' ודרש דרש משה אמרי טעם ודעת.

כציר משמים! מי ישועה ישקנה מפיו לחם שמים ישיבענה ובנתיבות חיים שבט אמרו ינחנה.

אשרי עין ראתה, אשרי ארזן ששמעה כל אלה, כאשר כתב צעל זהר הרקיע על רצנו ועל הרמז"ן אשרי מי שזכה לשמוע תורה מפיהם הלא צמטע דצט אשר הנחילנו אורו עינינו ואם זכינו לדבר פה אל פה הית' עלינו רוח עהרה וזכינו לכתר להיות לעיר מלעירי תלמידיה', וכבר כ' החכם הגדול דון אברבנאל כמתרעם "שמעתי אומרים כלכה אחרי מאהביו חקדאי ואלצו ונשליכה ממנו עצותות משה" משה אמת ותורתו אמת!

אהב את כל בני ביתו ואשתו אשר נשא לו מתה ע"ט ונשאר לו בנו היחיד רצנו אברהם ויורהו ויאמר לו יתמוך דברי לצך שמור מלותי וחי ועתיקי' דברי חכז"ל מה שאמרו מעשה אבות קיימן לצנים כי הנה כמראות אשר מתוכה יהל דמותינו ז"ח גלייטען איינען שפיעגען דער חונו זעלבסט רעפּלעקטירט וע"כ אמרו ז"ל חמין ושמן טסכו לי אחי צילדותי היא שעמד' לי בצקנותי נזיר אלהים יהי הנער מן הצטן, וגם אז כי יזקין לא יסור ממנו. ואדוני אמ"ו הרצמו"ה זרח טויצר ז"ל ציאר בזה ושצח אני את המתים אשר כבר מתו מן החיים וכו' כי ע"י צניהם אשר ישנו פה ישפטו בלדק על האבות אשר איננו פה כי כמו צניהם צלי ספק גם אצותם הלכו בדרך ישרה, והם הפיחו אש היראה בקרצם. ומי לא יזכור הדברים אשר דיבר המלך קמרו דער גרפּטע (חי למוספרם 814) כאשר שמע כי צנו אשר מלך עמו ואחריו כאשר הי' ערן צחיים נתן פקודים ישרים להללים עמו צכל מדינות מלכותו כי רצה היא, אמר אך עם איזט דיח גרפּטע פריידע חוין דער וועלט, ווען דיח פּאָטער עם נאָך אין איהרעק פּאָטער ערלעבען, דאָס זיח פּאָן איהרען זאָהנען טאָן אין דערען בליהענדער יוגענד איבערטראָפּען ווערדען!"

עיי' בצרם חמד ח"ש שם נדפס אגרת ממונו על אודות דרשות חז"ל נעמק
 מלשון ערבי ללשון הקודש המלאה טעם ודעת דרשו מעל הקסר,
 המכתב מכתב אלהים חרות זיראת ה' ומשך בקסת לתומו התם עם
 תמימים וישראל רד עם אל ועם קדושו נאמן ועיי' מקור חיים על הראב"ע
 צפ' כי תלא ונה שהציא צסם רצנו אצרהם צן של רצנו ועיי' מהר"ל צן
 חציב סימן ח' ובספר אמונת לרס"ג שפ"ו רק"ל.
בבכורי עתים הכ' תולדות רצנו טס כ' כי הי' לו צת יחידה ומתה אמת
 כי מתה לו צת אצל לא היתה יחיד' דהרי רצנו כ' בעלמו צאגרת
 הרמז"ס ז"ל עול הצית ועול המלכות ואויבי חנם עלמו ורצו טונאי סקר
 ולא הספיקו לי אלא הצנות הוקיפו יגון על יגוני הרי מצואר כי הי' לו
 יותר מצת אחת*) אך צת אחת קטנה ומתה ע"ש — וגם צנו ר' אצרהם
 חלה למות צחייו, ורצנו ז"ל הי' רופא נפש ורופא גוף וסמך גאולה לתפילי,
 ואל תתמה על החפץ על מה שאמרו ז"ל טוב שצרופאים [לגהינם? הן
 מלצר כי ידענו מאמרים ז"ל המורים להיפך כמו צרכות דק ס' ע"א, צ"ק
 פ"ה ע"א ורפא ירפא מכאן שניתן רשות לרופא, נדרים פ"ד רופא מלוח
 קעציד, שמואל אסי' דרבי הוא ור"י צן זכאי שאל מנירן קיסר אסותא דר'
 לדוק וכצר הצאתי לעיל גמר' דסנהדרין י"ז ברש"י שם משמע דרק רופא
 לריך להיו' מוהל א"כ כדי צזה לסחור דרבי יחיד ולהליל רצנו ורמז"ן ויתר
 גאוני עולם שהיו רופאים, וראיתי כי חכם אחד אומר, שאמרו חז"ל כך
 צטציל שהי' ציוניהם רופא מין ושמו יעקב איש סכניא ע"ז כ"ז ע"ז וי"ז
 ע"א, אך צעצור איש אחד לא ידברו סרה על כל הרופאים והם אמרו טובי
 חטא וזינגוד מנגיד? וצסם חכם אחד שמעתי דבר כזה ומתקבל ע"פ מ"ש
 צ"צ דק כ"ח צראש כל אסוון אכא חמר ועיי' סנהדרין גס אלה
 ציין שגו פהו פליליה אין פקו אלא גהינם ע"כ אמרו צמתק טוב שצרופאי
 היינו חמר ראש אסוון לגהינם דפח"ח, וכצר מרגלי צפומי דאינשא מ"ש
 צסם הגאון החקיד מו"ה עקיבא איגר זללה"ה, כי ען המידות שלריך אדם
 להתאחד עמהם הוא להיות רחמן ושלא לשקר, ולפעמים אלל הרופא הוא
 צלתי ומנע למשל אם יהי' ירא ורך לצב עצודתו פסולה ואם יאמר רק
 האמת ותפסי להאי גברא, אם יגיד לחולה כי הוא מוסוכן אז יכצר עליו
 חליו ויסתכן, ע"כ אמרו טוב, המידות שהם טובים אלל הרופא אליל, לשקר
 צאמונתו ולדצר כזב, לגהינם, המידות אללו הדבוק בהם ירד לצאר שחת,
 ל"כ הקצ"ה לאלף אלפי הצדלות כי אל מלך רופא נאמן ורחמן אתה עכ"ל,
 דאה מ"ש החכם הגדול צעל ש"ע צמה שאמרו ז"ל שמואל חכים יקרא ורבי
 לא יקרא שם זה לא יאות רק לה' ואדם רק חפץ צלמוד ודעת פילוסוף
 ועיי' תוס' שצת קי"ו (והגאון צעל חות דעת כ' לכך אנו נקראין תלמידי

(*) ועיי' אשרי פי' מי שמחו שאמרו על הרמז"ס ז"ל שהי' מתים בניו ציים ראשון
 של ר"ה ולויה שיחקעו לבניו שופר אמנם לא נזכר אם היו נקיבות או זכרים.

חכמים) ע"כ פי' כך ראיתי בספר תולדות אדם כלונו כן חייב הטבע מדור
 דור כי איש כזה אשר יקרא חכם היינו רופא דבליטון פרס ערן רופא המלך
 יקרא חכם במשי רבי לא יקרא, כי מי יזכה לשתי שולחנות והוא ענין נכון
 עיי' ז"מ דף פ"ו, ומה נעימים דברי רבנו אל הסולטאן עיי' כרם חמד ח"ג
 דף ו"א וראש הרופאים הערביים גאלינוס ואלכנה או אצן סינה וחבורו
 נקרא קאנון הגדול וכדפס בנאפולי דכ"ז והחכם די רוקי כ' כי המעתיק
 הי' רבנו שהעתיק אותו במלרים מתקמ"ו ע"ט. והרי גם חכמינו חכמי
 תלמוד כתבו כמה רפואו, אך העיקר לסמוך גאולה לתפילה לאמר בחמל'
 ה' עלינו שלח דברו ע"י עצדיו רופאי בני אדם כי התפללתי אליו וישמע
 קולי ופדה הנפש מרדת טחת, וזה גניזת ספר רפואו' סמוך גאולה לתפל'
 ואל"כ מחלוקת כלל בקבלה וק"ל.

האמת אהוב לו כאשר הצאתי דבריו לעיל בהקדמתו היקרה לפי' המשכ'
 לכך חזרו ז"ה להורות כ"ש עדיות פ"א י"ז וי"ד כדי להודיעך
 אהבת אמת והלדק והאמונה כ"ש שאר אנשים בראותם האמת נוטה עם
 צעל דינו לא יקשה עורף וזה דברי הכתוב לך לך תרדוף וע"ז אמרו
 חז"ל הוי מודה על האמת ואם תדע שדברי חכמי אמת רק אתה יכולתה
 להטעות האמת חזר ואת הריב נטוש עכ"ל ולפיכך זכו ז"ה שכל ישראל
 הלכו לאורן ועיי' ירושלמי סוכה פ"ג שלכך קצו הלכה בדצריהן, ובספר
 חרדים התפלל מדוע לא נהגו ישראל מנהג שנהג רבנו אברהם בן של רבנו
 משה בר מיימון ז"ל דבג' ראשונ' וג' אחרונ' לריך להיות ידיו כפותין אבל
 באמצעותן לריך להיות ידיו פרוטו' כדאית' בתפלת אברהם שאמר הרמותי
 ידי אל ה' ומתרגם ארימת ידי כללי, ובמשה ואפרים כפי אל ה', וכתב
 כאשר ידים משה ידו ובתפלת שלמה ויפרוש כפיו, ובאמת לא מלינו דבר
 צ"ע? והרב צעל לשון חכמים ערש ליטב זאת מפני שהוא כעת מנהג
 עכו"ם לכך אין אנו נוהגין בזה כמו שפרשו לנו רבותינו על לא תקים לך
 מלצה אשר טנא ה' אלהיך אע"פ שהיתה אהובה צימי אבות עכשיו טנא
 הואיל והוא חק לכנענים ע"ס וק"ל. ויש בזה לאמת דבריו דהרי מה"ט
 נגזו ספר רפואו' וכתת נחש נחושת, ולא כתבתי זאת רק יען בזמנינו עמדו
 אנשים האומרים עת להרום, ולכנס פרוע ראש במקדש — כרום זולת
 לבני אדם, בנו בית ה' בני אדם, הזאת מקדשה? ומורא לא יעלה על
 ראשם, כי אכלו חלקם בחדשם, ולא אמרו לך כי בן אשה אחרת הוא!
 ועיי' שה"ג מערכי' אלל ר' משה גאון כי לכך הורשו למהללי רמז"ס לאמר
 עליו,, מושה עד משה לא נמלא כושה' כי לא מלינו תנא או אמורא
 אשר יכונה משה עכ"ל — משה הוא שצח המורגל אלל חכמינו ז"ל משה
 שפיר קאמרת, רבנו בדורו כושה בדורו, ועיי' דע"י שבת ק"א וקושה דף
 ל"ט וגם הוא לשון שבושה עיי' צילה דף ל"ה, ועיי' בדריס דף י' ע"א נדר
 במוהי ועיי' מגלה פ"א ה' י"ז וכו' מ"ה"ת ח"א סי' קכ"ג וצ"ב קע"ד מלינו

והואיל והוא חק לכנענים ע"ס וק"ל. ויש בזה לאמת דבריו דהרי מה"ט

משה בר עלרן ערצא דכלתיה וגם סם משרטי הוא סם משה עיי' תולדות
 ר"ג צעל הערוך הערה כ"ה. כ"כ למה ללמדינו מי שאינו צקי צהן
 וצטמותיהן ול"ע על הגאון הכ"ל?
 ומ"ש, ומגידי חדשות אמרו כי רצנו הי' מן האונסין תחת גלות של
 אלמאהאדען! לייטונג דעם יודענטהואס. 14. יאהרגאנג. נ. 19.
 וחיראזיטיטע געטייטע עאמנועל העכט לר"ט ואחריו כל כותבי חדשו,
 ידעתי כוונתם בלתי רלויה, להקל ומעל איש הרולה ללאת משא דבר ה'
 אונס הרולה להחנק יחנק בציתו ואל יתל' צאילן הגדול, דהרי כבר כתבנו
 לפי חשבון השנים אשר כתבו הי' השנה 4925 — אזל צאמת כ"ג כבר
 הי' במלרים.

הן אמת כי כתב הרצ ש"מ כתוצר' דף ל"ג למלא כגדוהו לחכמי מישל ועזרי'
 הוה פלחי דהוא ע"פ הדין דהתורה לא אמר' רק למסור נפשו ע"ז
 משום דכתיב צכל כפסך צע"ז אפי' נוטל הנפש אבל יקורים אשר הם נור
 ממות זה לא שנוענו. ועיי' ילקוט שמועוני, שמו"ע שאלו ליחזקאל אם ימסרו
 עלמון והשיצ להם חצי כוועט רגע עד יעצור זעם, מ"מ הן כבר כ' רצנו פי"ח
 מה' סנהדרין אין מנייתין ולא מלקין המורה צעציר' שמו"ע נטרפה דעתו, שמו"ע
 הוא מן העמלין מרי נפש המחכין למות שחוקעין חרצות צצטנס ומשליכין
 עלמס מן הגגות ושמו"ע מתוך כך יאמר דבר שלא עשה שיהרג אע"כ הנועוני'
 צהכאה שאין לו קלצה ע"ש, ועיי' מרדכי צהגהת צ"ק קי' ר"י ועיי' תשו'
 מרצנו רש"י הנרפסת צאולר נחמד מ"ש לר קע"ד צסס חרס דר"ג מה"ג ועיי'
 מ"ש הריצ"ש קי' י"א וכ"כ הר"ש הלוי דאונסקים מפורעגאל אם הי' אונס
 מתחלתו עד קופן מחויצ הצן שהוא צארלות אחרות לאמר קדיש (דאל"כ
 שאינו אונס א"כ קורצא כו"ש רצנו צטעס דומ"ה גר אינו יורט אציו
 דאורייתא דא"כ קורצא דהדת מפרידן ועיי' מ"ש ע"ז הגאון תוי"ט *)
 והגאון חיד"א כ' צקסר לדוד אמת הנרפס צירושלים סיומן ה' וכעת הדפיסו
 שנית צאסטערייך המנהג פשט להעלות אונסין שאינן מכירין כלל לורת
 אותיות ומתפללין צלע"ז רק למדו צע"פ צרכות ס"ת ועיי' מעילה י"ז ע"א
 ר' ראובן צן אסטערצולי ספר קומי שלא יכירוהו שהוא יהודי, ועיי' מדרש
 רצה פ' פ"צ ושני תלמידים של ר' יהושע, וצנווקי יוסף צ"ק פ"צ שהציא
 דאי' מנדרוי' ק"צ דשרי ללורצא מדרצנן למימר עבדי דנורא אנא ועיי' טור
 י"ד קס"ז אס מליל צזה שצורח לצית עכו"ס שפיר עבדי ושרי ועיי'
 מדרש רצה פ' כ"צ שהי' איש מצשל חזיר למכור שלא להכירו שהוא יהודי,
 אונס זאת צלי ספק אם יוכל להליל נפש, נפש חלק אלהי ומעל צאשר
 התייר עלמו למיתה, מחויצ — וכאשר עשה רצנו יהודה צן הרא"ש שהרג
 עלמו ואשתו וחמותו אשת הטור, שהי' ג"כ גיסתו צאשר אומדן צדעתו כי
 לא יכול לעמוד על נפשו** (וכ"כ הגאון הרצ רצי הרש חיות, וכעת נרפסו

(* ועיי' תרומת הדשן שאלה שמ"ט. ** הוא הי' אלף קי"ב י"ז תמוז סה"ד מ"ב ע"ב דמוס זאלקאווי.

החרוזים מ"ש על מלצחם צעיר טאלידה הוא טאליטולו, ומעתה הרי
 זעלמם כתבו צפרט יאסט זחמתו זחזרו החדש, דמי 'ודענטהוק אונד
 זיינע סעקטען זקוראות רצנו ז"ל כי יותן להם זמן קצוע ורסיון
 ללכת משם אויסלונדערן, וזאת בלי פקפוק מחויב כל איש לעשו'
 ואף לעזוב הונו ורכושו, וא"כ אם אמת דבריו טרצנו לא עשה כן, ואיך
 יהין לאמר צפ"ה מה' יסה"ת מי שיוכל לזרוח ולא זרח הוא ככלב השז
 אל קיאו. ואף צפני יו"ד מחויב לקדשה' ברבים וע"ז נאמר אספו לי
 חסידים כורתי בריתי עלי זבח*) ועליהן נאמר כי עליך הורגנו כל היום
 נחשצנו כלאן טזחה ע"ש**) וראשית דבריו שם צפ"ה רז"ל כל ישראל מלווין
 על קדוש השם הגדול הזה שנאמר ונקדשתי והרי פוסק כל פקוח נפש דוחה
 שבת והזריז הר"ז מטובח והשואל הר"ז שופך דמים ואסור להתמהמה
 בחלול שבת שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי זהם ולא שימות זהם הא
 למדת שאין משפטי תורה נקמה צעולם, אלא רחמים וחסד ושלום, ואלו
 האפקורקים שאומרי' ע"ז שהוא חלול שבת ואסור, עליהם אומר וגם אני
 נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטי' לא יחיו זהם עיי' פ"צ מה' שציתת
 עשור חבל אם ילוח העכו"ם לישראל להנחת עלמו לעבור ולחלל שבת
 צוודאי מחויב להרג ח"ו ואל יעבור עיי' פ"ה מה' יסה"ת, ויש דבריו רצנו
 די למותר נאמר צפומצי כמה שחייב כל אדם למקור נפשו א"כ אשאל להם
 איכה יהי רצנו חונק כ"כ לכתוב דברים אלו היפך מעשיו? ואגרת
 הנדפס צוילכא שם כפי אשר העתיקו מוננו, העביר רצנו כל מה שעמוסו
 עליו — ואף גם באותן מקומות שדיבר רצנו ונתחייבות למקור נפשו מדוע
 שחק הראצ"ד? וצפרט טונאיו ר' שלמה מההר מלהראות צאלצע לאמר
 ראה הציא לנו ללחק צנו, דברים היפך מעשיו לחוק עשה לנו האיש? ע"כ
 דובר שקרים לא יכוננו ועדת ערילים אשר צקשו נפשו ידמו ולא ישיא אויב
 צו, סיבת צריחתו הי' כי נגנז האולר מצית תפלתם והעלילו על היהודי'
 ונהרגו רבים מאחינו צ"י הי"ד ונהרסו רבים מצני ישראל, ורבים המירו

(*) ועיי' חוס' פסחים דף נ"ג ע"ב וקשה הא הוה צפרהסיא? ולפענ"ד נראה
 דשבת דף פ"ח ע"א כפה עליהם הר מבאן מודעה רבה לאורייתא אך הדר קבא'
 עליהם צימי אשורוש וא"כ צימי חמ"וע שהי' קודם זמן אשורוש עדן מודעה רבה
 לאורייתא, אך על גוף ע"ז אין להם תירון דגם ב"נ מוחר על ע"ז אבל על קד"ה
 יש להם תירון מ"ר לאורייתא וק"ל ונכון לדעת. ודע באגרת תימן כי רצנו מה
 שזכרת מן העומד בארץ תימן שגור שמה על ישראל והכריחם בכל מקומות ממלחתו
 ללאת מן הדת כמו שעשו הכנעני בארץ המערב הוא גזירת תתנ"ו ר"ל עוד מכל פרץ.
 (***) ובמדרש ע"ש עיניך יונים, מה היונה זו כל עופות כשהן נשחטין מפרכסין אבל
 היונה אינה כן אלא פושטת לוארה כך א"א נותן נפשו על הקב"ה אלא ישראל שנאמר
 כי עליך הורגנו כל היום וכו' בספרי ואפשר ע"ז רומז רצנו ועיי' בעמק הנבי'
 מרצנו אפרים בר יעקב מנונא והביא שם ג"כ דברי המדרש החסידים ההרוגים על
 ימוד השם גדולים מכה"ג כי כה"ג מזה קרצנות והם היו דמי עלמן ודמי בניהם ע"ש —

אזרח הענין

צעות"ר, ורצנו ושאר לדיקים ואציו, הלכו לגולה ומספרד למלחים (סה"ד)
ואמונתו וחקרו עמו וצטמו תרום קהנו ועלי יעלה רוח מערום, להרום
קרכי בלהקת קדושים ואורי יזרח צה ענין אזרחי

איזה דרכים וענינים בפסקיו.

דרכו של רצנו להציא כמה דברים צטס מדרש אף שהוא מצואר צגמ'
צצלית שלנו כאשר הראה לנו לדעת הגאון מו"ה הרש חיות, עיי'
סוטה צן עזאי לא נשא אשה ורצנו הציא זאת צטס מדרש, ועיי' יצמות דף
ס"ג וצפירוש המושגה מציא צטס מדרש עקיבא מה לך אלל הגדות, ועיי'
חגיגה דף י"ז ולא זו בלבד אלא אף צמ"ג הציא משל המפורסם אלל
הערביים, "ערבך ערבא לריך" והוא גמר. וצמ"ג פ"ו מדאשון הציא מדרש,
והוא ערוצין דף י"ח ע"ב ויתר כהנה ע"כ נראה כי רצנו מנכה כל מאמר
מה שאינו כוגע להלכה ולמעשה צטס מדרש להוליח דין צא"ה, או צטומאה
ועהרה, דרך כלל כל הגדות צטס מדרש, וראיתי בהקדמת ונורת המאור
שהציא ששאלו לרצנו האיי גאון מה הפרש יש צין המדרש ואגדה הכתוב
צתלמוד וצין אותן הכתובים חוץ לתלמוד? והשיב מה שהוקצע צגמ'
הנה המחוורים ממה שלא הוקצע טס ע"ש.*

דרכו של רצנו לכתוב נציאים תחת כתובים עיי' תוי"ט פ"ז מאהלות.
דרכו של רצנו להיות עניים צמקום אחד ועשירים צמק"א וצא זה
ולמוד ע"ז עיי' תוי"ט פ"ג מ"ה ושיטה מקובלת צ"מ דף ר' ע"א, ולנו לדעת
כי לפעמים חזר צצבורו ממה שפי' צפי' המושגה עיי' כריתות פ"ב ת"ה
צתוי"ט טס ולפעמי' מצאר צפי' המושגה מה שכתם צצבורו עיי' תוי"ט פ"ח
מ"ג טהרות. דרכו של רצנו להציא צספר היד גירסא אחת וצפי' המושגה
גרסא אחרת עיי' צכה"ג צטס משפטי שנואל סי' ו', ולענ"ד העיקר כגירסא
כמ"ט צספר היד דהרי קצע זה להלכה, ועוד צספר היד נגד פי' המושגה
הוא צתראי ועיי' מושגה למלך פ"ז ה' י"ט סוף ה' י"ח. הניח דברי צצלי**
והציא את ירושלמי עיי' צפי' המושגה צפ"ב מצבורים, דצבורים אקורי'

(* ומהר"ם אלפך פ' צא צפסוק החדש הזה לכם שחדש ניסן מול טלה שמצרים
עובדים והכתוב מצא כי יהיה לעטרת בני תמיד במאמרם ז"ל. האי מאן דאית לוי
תיגרא בהדי גוי לתצעי בניסן, והוא גמרא תענית דף כ"ט ושם מצואר א"ד ר' בן
עוררני חכם פולנאי מו"ה שאול הכהן יחי'. ועיי' סימן רמ"ו ט"ז סק"ב וצ"ל סק"ה
וראיתם מסוף נדרים ולא נמצא שם רק צמגילה כ"ח ע"ב.
**) עיי' צפ"ח מה' מ"א צאר שנתעלם מן העין אסור אסור צממלא ביד נברי
ובולס פה אחד דנמשך אחר ירושלמי א"ב הניח דברי ש"ס ותסס ירושלמי וק"ל ועיי'
ס"ד מה' ציאת מקדש ה"ח כ' רצנו ואין הלץ מרבה רק בעודו על מלכו שנאמר
והי' על מלכו תמיד והוא כנגד צצלי יומא ז' ע"ב מ"ה תמיד על מלכו
מי לא בעי לילך לבית הכסא א"ב למדו מקרא דלא בעי על מלכו? אסס צירושלמי
פ"ק דיומא הלץ מרבה על מלכו שנאמר והי' על מלכו תמיד א"ב הניח צצלי ותסס

לאונן מקרא ושנחת שהוא למוד ירושלמי ועיי' ברטנורא ולא הביא למוד
שאתקום תרומה צ"ו למעשר ועיי' מהרי"ק שורש ק"א דרך הרמב"ם
לפסוק כירושלמי נגד גמרא שלנו ומהר"י ווייל סי' פ"ח ב' ד"ס תמיד
להשוות גמרא צבליית עם ירושלמי —

כלל כ"ל לנו רצנו היכא דאיכא כ"ו טוזה צכמה דצרי' לא חייש לאמר
אלא אחת וכעין זה כ"ה הרא"ש ומהר"י מיגאש רצו ועיי' תוס' צ"ב
דף ה' היכא דפליגי בלשון צ"א לא שייך לפסוק הלכה כמאן עיי' צ"י רי"ז
ותוי"ט פ"ג —

דרכו של רצנו לפסוק היפך שיטת גמרא צבליית היכא שהספרי או ספרא
מזכירי' ההיפך עיי' צכ"ג צ"ס תומת ישרים סי' ק"ע.

לפעמי' כבר התעורר בפ"י המשניות על חצורו ה"ד, מזאת תראה כי
התחיל חצורו הי"ד כאשר ערן כתב פי' המשנה דצ"ד מעדיות
מ"ד כ"ו והוי יודע ענין זה כי הוא כפלא מאוד ונפתחי' בו מנעולים ע"כ
וכי הגאון צעל תוי"ט שכוון בזה לנו"ש בחצורו פ"י מה' גרוסין ע"ש. —
אף שלפעמי' מזכיר שם תנא ואח"כ כ"י אומר פלוני לא בא לשלול בזה
כי אחרים כנגדו עיי' מנחות פ"ה ת"ז ר"ש אומר ג' מיניס אעפ"כ אין
חולק ועיי' סוף צבורי' ודע דהיכא דפליגו תרי תנאי או אמוראי צטל
סופרי' הלכין אחר המיקל, צניינן זאב סי' ע"ב ומהר"י ווייל (*).

פ"א מה' ת"ת פוסק כר"א אף דר"א שמותי (**). ודע דאם יש שני לשונות
צ"ס פסקינן הלכה כצמראי ועיי' גיטין דף ע"ז ע"ב ועיי' פ"ט מה'
גרוסין ה' י"א.

אם דקיימ"ל ה' לגבי ר"מ כר"י, מ"מ הלכה כמר לגבי מר לא אמרו אס אינו
נוהג צמון הזה עיי' מהרי"ק שורש קפ"ה ותוי"ט פ"ג מה' כלים ועיי'
מג"א סי' רי"ח סק"ג ועיי' תשצ"ץ ח"ג סי' ל"ז ומיושב דצרי' רמב"ם פ"ג
מה' עבדים מוקשי' משנה למלך ועיי' שו"ת חות יאיר סי' ל"ד ועיי' נוצ"י
חלק אה"ע סי' קכ"ט.

כל היכא דאמרינן פ"ופ אמרו דצרי' אחד עיי' ט"ד יו"ד סי' רל"ד צ"ס רי"ו
דעת הרמב"ם הוה שיטה ולית הלכתא כשיטה, הא' הרמב"ם פוסק

לעיקר ירושלמי ודוק — ורצא כ"ל לנו יבמות דף ל"ו הלכ' כר"י לגבי ר"ל לבר
מתלמי' אפס זאת רק בצלוגתא המובא בתלמוד ל"כ אס הוא בירושלמי, ומיושב
קושי' מרן וסק"ת פ"ה הלכה ה' וק"ל ועיי' הגהת מיימוני אות ו' צ"ס מהר"ם
בר גרוסין ז"ל.

(* היכא שתוס' כ"י ואומר ר"י ואומר ר"ת היא ששמעו מפיהם אבל כש"י וי"ל
הוא מפי שמועה לקוטי מהרי"ל.

(**) ודע דר"א דכוסק תמיד כצ"ש ע"כ קראו שמו שמותי, וגם דמה אליו
בלעזתו ותכונת כספו שמוי' דקה גריס מלשהגוי' ור"א היה ג"כ קפדן ואמר על
תלמידו יהודה בן גוריא תמהני אס יולא זה שתו. ויש לעיי' בירושלמי תרומות פ"ח
ועיי' ערובין דף ט"ג ודברי החכם ר"ש בלאך ז"ל בתולדות רש"י נעימי' ומתוקים.

פ"א ונה' כלי ונקדש דמדת יצט ונקדש ובמנחות דף כ"ז ע"ג אמר, ר"י דיה"ג
ור' יאשי' אמרו דבר אחר דמדת יצט נמקדשה א"כ לית הלכתא כוותיהו כד
הקשה רבנו עקיבא איגרי בתשובותיו קס"ג ול"ע
אף דהלכה כר"ט לגבי ר"מ, מ"מ היכא דר"מ מחמיר פוסק רבנו כר"מ
עיי' כ"מ פי"ד מה' כלים ול"ע דברי כ"מ פ"ד מה' מקורחות מדוע
הכניס עלמו צפרלה דחוקה הלא ר"מ מחמיר ועיי' מ"ט כ"מ צטס רבנו של
רבנו ועיי' תוי"ט ט"ס ד"ה אמר ר"י ול"ע, אמנם היכא דענין השמעתין כנגד
המחמיר פוסק רבנו להקל עיי' פי"ז טס תוי"ט.

ודע דאם צמטניות אמרו א"ס כ"ט דאין קדר בפוסקי' מהר"י קארו צמטוי'
מרו דף ק"א. ואם צאמוראים אמרו אצעי לאפרוטי כ"ט בפוסקים
עיי' ריב"ט ס"י ל"ה.

לאו דאתי צאם אין ענין אין לוקין עיי' פ"ט מה' מאכלות אסורו' צלח"מ
וכ' וכ"כ מתוס' ר"פ איזהו נשך ול"ע דטס מצואר ההיפך דהרי גזל
ניתק לעשה ומוקמינן צאם אין ענין אכובט שכר טכיר ול"ע ויש לתרץ
ואכ"מ.

פוסק רבנו כצרייתא דספרי אע"פ שלא כזכר צמ"א תוי"ט כדריס פי"א.
כשאמר ורבותי הורו אינו בהכרח שהיו שנים כה"ג בכלליו —
וראה זה ראיתי דהרצ ברטנורא אשר כרך בכל משניות אחרי רבנו צר
ניימון ז"ל צפרוטו וצכ"ז הרכיב פי' הר"ש*) ורמז"ס ועשאן אחת
עיי' פי"צ משנה ד' כלים, פ"ג מ"ח עדיות, ועיי' תמיד פ"ו מ"צ דפעס
פי' כרמז"ס ופעס כראצ"ד ועיי' תוי"ט מ"ט פ"ד משנה ח', ודלא ככ"מ פ"ח
מה' מ"ט שכ' דרכו של ברטנורא למשוך אחרי ר"ש תמיד. ועיי' תוי"ט מקורחות
פ"ד מ"ה וניכריס דברי אמת דהרי ידענו כי רבנו עובדי' צא מטאנורא
מן איטאליען, לטידקייא, והי' חצר מן מהר"ס אלשקאר אשר הי' משפאליען
וצא ג"כ לשונה, ואם מהר"ס אלשקאר הי' תלמיד מתלמידי רבינו משה ועיי'
מ"ט החכם יאקט לך רפ"ו ע"ח א"כ שוב צל יפלא מדוע הרצ רבנו ברטנורא
אחז דברי רבנו לעיקר. והיה גדול צמורה ורבנו צעל תוי"ט כהג"ו כבוד
וצטס רבנו תמיד יכנה אותו, אעפ"כ לא צוט לאמר יצמות פ"ט מ"ג ד"ה
וחלולה דכי נייס ושכצ רצ אמר להא מלתא ע"ט כי האמת אהוב לו מכל.
אף שדרכו של רבנו להציא מה שלא נהג בזמן הלזה, בכל זאת ראינו
לפעמים לא הציא עיי' פ"ו מה' גרוסין שכ' וילא ליהרג מ"ד של עכו"ס
ולא כתצ צ"ד של ישראל כי צעוכותינו כצד צטלו דיני כפשות מישראל כ"כ
הרצ המגיד צעעמו ועיי' פ"ג גיטין משנה ה' צתוי"ט ועיי' צתוי"ט פ"ה
מ"צ מ"ט דאין מדרך רבנו צחצורו להשמיע דין הנוהג צפני הצית ע"ט.
אף כי רבנו פוסק תמיד מה שחכמי מצעלי תלמוד קצעו להלכה ולמעשה;
צכ"ז ידענו אם מלך רפואה קצעס כן, צזה קר מדעתס, כי המוצג

*) עיי' תוי"ט מכאריין ס"ה מ"א כי הר"ש מעולם לא ראה חבור הרמז"ס
ז"ל כפ"מ.

והטבע נשתנה ממה שהי' בזמנם, וג"כ כן שרי לנו אם ידענו, למשל עיי' פ"ד מה' דעות ה"א וה"ב אלא יפחת רצינית משציעתו, ועיי' גיטין דף ע' דאלי' אמר לר"י הנח שליט ועיי' פ"ח בלשונותיו כי הוא מלך רפואה ורצונו ידע בחכמת הרפואה לדרור די ברצינית, ועיי' מג"א סי' ר"מ קע"ט ע"ו וס"ק כ"ט, ובספר ת"ח דף ק"ז צ"מ, שלא תמלא אשתך ספק נידה לחלק צין דורס שהיו צריאים למאור וצין אנשי דורינו שנחלשו בני אדם ואצדור כוחותם — *) ועיי' תוי"ט נדרים משנה ו' לענין צילת טרמיטא.

דרכו של רצו להרכיב פרושים שונים ללאת ידי כולם עיי' כ"ח מ"ט ל"ד 143 ד"ה ורצו משה.

דרכו של רצו לפסוק כיחיד נגד הרצים אם התרגום מקייע ליחיד עיי' פי"ג מה' עכו"ם ועיי' רמז"ם סוף ה' גני"ב' אם צומחת כ' הראב"ד על דרך התרגום כתוב כן עיי' יד מלאכי כ"כ צמון הגאון ר' הרש חיות ז"ל, צכ"ז ידענו כי נטה לפעמים מן התרגום, שכ' ולא יהי' כקרה וכעתנו אינו רק בדרך שלילה ומה שאמרו ז"ל כל המחזיק במחלוק' עובר בלאו הוא על לר' אקמכתא, אמנם עיי' בתרגום יונתן בן עוזיאל ושם משמע כשיטת הרמז"ן שתופס לא יהי' כקרה ללאו ולא בדרך שלילה והטעם של רצו דהרי רב אמר כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו, ורצ' אשי אמר ראוי להלטרע, ומרלא קאמר רצ' אשי וראוי להלטרע משמע שפליג על רצ' ועיי' הליכות עולם ועיי' מ"ט —

בפי' המשנה קצע רצו להלכה צפ"ד מיתות על משנה הצא על הזכר שאין הקצ"ה מועיט החייב כרת עד אחר עשרים והוא אגדה פ"ט ע"ג צצבת, וצירושלמי פ"ג דציבורים, והרצ"ח"ץ מפקפק בדבר זה, והגאון ר' הרש חיות ז"ל כ' שנעלם ממונו דברי רצו הנ"ל — ודע אחי הקורא אם תעיי' בתיבת גומא פ' ח"ט כ' שפחות מנן עשרים לא יאמר יה"ר אחר פ' אשם אף שצאה לידו ספק כרת ח"ו כגון חתיכ' ספק חלצ ספק טומן, יען דרמז"ם פוסק ספק תורה להקל והקשו הראשונים א"כ איך משכחת אשם תלוי, ומי' בפקפק כרת לא מייירי הרמז"ם א"כ צפחות מנן עשרי' ספק כרת ג"כ מותר א"כ לא יאמר יהי' רלון ועיי' חתם סופר י"ד קנ"ה שהביא ראי' משצעות דף ח' שחייב פחות מנן כ', ולפי דעתי יש להביא ראי' מיצמות דף ג' ע"ג, דסקיל וטרי ל"ל עליה דאחות אשתו אינה מיצמת תיפוק דאין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת, וקשה הא לריך קרא לפחות מנן עשרים שאין עונש כרת והוא אמינא דמותר ליצט' דלדידי' ליכא ל"ת שיש בו כרת? ויש לנו בזה אריכות ומי שדעתו רחבה יכדיע צין הפוקקים.

הורה לנו רצו מש"ה לא הסדירו חז"ל דיני לילית תפילין ומזוז' על הקדר כמו שלא הסדירו נוסח התפילה על הקדר ואיך יתנהג הש"ץ לפי שהוא מפורקס ולא חזרו בזה הקדר עיי' פ"ד מ"א מנחות בתוי"ט.

כלל כייל לנו מהר"א ששון כמו שלא פליג הטור היכא שלא פי' בהדי' נגד

(*) עיי' אה"עו סי' קנ"ו יולדות לו' יולדות למקוטעין כ' שם רמ"א נשתנה הענין.

אזינו הרא"ש כך לא פליג היכא שאינו מפרש צדד העיב נגד רצונו. כה"ג
בשם מהר"א שטון סי' קנ"ו.

העתק תשובה אחת אשר כתבתי לאאמ"ו ז"ל.

בע"ה עיר חדשה יוס' ו' עש"ק פ' הנני נותן לו את בריתי שלום לקרר
ולפ"ק וזכר אור לישראל ה"ה אדוני אבי מ"ו וכו' מו"ה זרח
טויצער ב"י דיין דק"ק גאלאנטהא יע"א!

ראה אבי ראה וכו' ועתה קח נא אבי את ברכת וכו' יקום נא אבי
ויאכל מפרי עשתנותי, וזה שהעיר בלדק אאמ"ו יחי' על מה שכ'
רצנו פי"ג מה' תפלה בענין מנהגם לקיים קה"ת פעם אחת לג' שנים
ועיי' מגלה כ"ט ע"ב, דכתיב מערצ' מפקדו לאורייתא לתלת שנין ועיי' מג"א
ד"ק רפ"ב ועיי' חס' קופרים פי"ו משנה יוד משה וטבעים קדרים בתורה
לכל שבת ושבת עולת תמיד, וכ' בהגה ובמנחת יעקב בשם הר"ם אלגזי
בספר שמוע שלמה רצני מערצא מפקדו לאורייתא צג' שנין ומחלה ועיי'
קע"ה פרשיות והן הנה הקדרים המלויכים בחומשים שלנו, וע"ז תמה
אאמ"ו, וזה יענו לתקנת עזרא מגלה ל"א ע"ב שהיו קוראין קללות קודם
עלרת, וקללות שבמנהג תורה קודם ר"ה וזה יתכן דק למנהגינו שמשלימין
כל התורה בשנה אחת, וכאשר העיר ר' בנימין בעל המקעות ערך דימוי
נחלקו במלרים לשני קהילות בני צבל השלימה לשנה וצא"י אחת לג' שנים
עכת"ד ומזה ילאת לשפוט על זמנינו! —

וכעת ראיתי כי גם הגאון ר' הרש חיות התעורר על קושי' הלז של
אאמ"ו ז"ל).

ראה אבי רצנו פי"ג מה' תפלה ב"ק א' מציא מנהגן של בני מערצא וכ'
שלא נתפשט מנהגן ומיד אחר זה מציא תקנת עזרא, וכי לא הרגיש
רצנו דהם תרתי דסתרי אהדרי, תקנת עזרא ומנהג מערצא, וגם אחד
מנושא כליו לא הרגיש בזה, הלא דבר הוא? —

דרך כלל אני אומר, וטרם נתבונן ונפן לדברי ע"ז ולדברי מו"י ע'
סוף פרק בני העיר, דקאמר שם אין מפקיין בקללות אלא אחד
קורא כולם ועיי' רצה פ' ראה דאין קוראין התוכחה בקריות הרצה
והטעם דכתיב על כבודו עמו אנוכי בלרה, ואין ראוי לבני לצדך לפניה
ולאחריה, ותמהו הגאונים דהרי בזמן המשנה לא היו מצרכין רק הפותח
והחותם עיי' מגלה כ"א ע"ב ורק מתקנת החלמוד משום הנכנסים ויולאין,
ודחקו בתרולם; והוא פליאה דהרי משכחת ל"ב מ' דפקדו לג' ומחלה והוא
ל"ע — וכעת ראיתי כי הרגישו הגאונים בזה, אמנם מבלעדי זאת יפלא
עיי' גיעין כ"ט באותו כהן מסיק תוס' בעיר שכולו כהנים אחד קורא
במקום ז' ועל כל פרשה ופרשה מצדך לפניה ומלאחריה כדי שיהי' ניכר
הקריאות וזאת הייתה ג"כ נמי קודם התקנה ולע"ג.

וזהו המנהג הישן שבו יצא מפי הגאונים י"א הוציא רמב"ם שיחא י"א

ועוד עיי' זמס' קופרי' פרק י"ג ה"ג לוי צר' פטי שאל לר"ח אילון ארורי
 מה יקרינון חד ויצרך מלפניה ומלאחריה א"ל אין לך טעון צרכ'
 אלא שירת הים ויוד דצרות וקללות שזמננה תורה הרי אף בקוד' החקנה,
 דידוע זמס' קופרים נכתב קודם התלמוד ועיי' פני ארי' פ' בחקתי
 שכ' כן בפשיטות (ועיי' זשה"ג ערך ספרים חלונים) ואעפ"כ לריך בקללה
 לצרך מלפניה ומלאחריה, וזם הלכה ה' דק צמרת כהנים וזמננה
 תורה לריך לצרך מלפניה ומלאחריה ועיי' נכחות דף למד, דח' פסקוקים
 שצמורה יחיד קורא, ופי' המדכי יחיד הדור וראש העדה ועיי' מג"א
 סי' תכ"ח סק"ו טוהגים לקרוא פ' התוכחה ושירת הים ויוד הדצרות לפני
 חכס העיר, והגאון ר' הרש חיות כ' שדצר זה נוצעת מן מדרש הנ"ל,
 עכ"פ למדנו יסוד לדצרי לרור המור, דהגאון צעל ועד לחכמים בקונטרס
 אחרון אות גן הציא זשס הזהר גן פרשיות התורה, והקט' מהר"ם זכות
 דהרי כ"ד פרשיות, ותי' דלכזים וילך הם מחוצרים, ולזהר תי' מהר"ש
 אצוהצ דזהר קאי על פרשיות אשר נקראים מידי שצת שצתו אצל וזאת
 הצרכה לא נקרא שצת כ"א שצמחת התורה ולא נשאר כ"א גן פרשיות,
 ואח"כ ראיתי זקספר לרור המור שהציא שיש 3 פרשיות והוא פליאה ול"ע
 עכ"ל צעל זשה"ג.

ובהג"ל מיושב, דחכמינו קאי על מנהגן של בני מערב' דמסקי לאורייתא
 צ"ב שנין ומחלה קע"ה פרשיות א"כ עולים שפיר כ' פרשיות, ודו"ק
 כי הוא לדעתי אמת. ומעתה לפי חשבון הכ"ל אני אומר צוודאי גם צני
 מערבא חיישו לתקנת עזרא לקרוא הקללות קודם עלרת וקללות שזמננה
 תורה קודם ר"ה אך לא זשנה אחת כ"א זשתי שנים כן נראה לפ"ד לחומר
 הנושא, דצרי צנך המנשק אותך מרחוק.

איסרל שויבער.
 רבנו לא שצק ספיקות הצבלי, זמה דפשט לירושלמי עיי' ש"ך י"ד סי'
 קמ"ה אות א' זמה דפסק רצנו אצני הר שנדלדלו אין נאסרין אע"ג
 דצגמ' דע"ז דף מ"ו ע"א ומסקא אי חזקי' שרי ור"י אוקר או אפכא מ"מ
 כיון דצירושלמי פ' כל ללמים ה' ר' איתא צהדי' דחזקי' שרי ור"י אוקר
 א"כ לא שצק מה דפשיט לי לירושלמי משום מה דמסקי לי לתלמוד
 צבלי ע"ש!

וכן הציא הרצ צרכי יוסף אה"ע סי' עו"צ כ' הגאון ר"ש הנגיד צס' מצוא
 התלמוד וכן הר"ש צפסקיו פ' אין מעמידין דאיתמר צש"ס ירושלמי
 סוף תרומו' ושאר דוכתי' דר"מ ור"ש הלכה כר"ש אע"ג דגמ' צבלי עירובין
 ומסקי ר"מ ור"ש הלכה כמאן מ"מ כיון דפשיטא הוא צירושלמי שצקי
 ספיקא דצבלי ולא הציא דצרי הש"ך הכ"ל*).

(* ודע אף דקיימ"ל ר"י ור"ש הלכה כר"י רבנו פוסק כר"ש ודקט טעמ' דקרא'
 עיי' מהר"ם צרבי על התורה פ' וירא תי' נכון על זה.

ואם יש ביכולת המוחזק לטעון קים לי נגד הכלל האריכו אחרונים בזה ועיי' בקרבן נתנאל בכללי הגמ' ארת ח"י דכל היכא דפליג הירושלמי והתוספתא קים לי כירושלמי שכ' על הרי"ף ותמהני האיד נכוף דביון דמזואר בירושלמי דא"כ ומה תימא דהרי בתוספתא מוכח דכופין ויש לנו אריכות בזה, ובמדרשינו הארכנו לתרץ קושי' תוס' והוא קושי' תוס' בסקנהדרין למה דדיינים הולכין בתר רוב הא' אין הולכין בממון אחר הרוב עיי' דף ג', ועיי' מ"ט צטס מ"ז הגאון ונראה לפי עכ"ד דכבר האריכו האחרונים אם כוכל לאמר קים לי צספיקא דדינא, ודעת כה"ג לענין צספיקא דדינא לא מהני מוחזק, והסבר הדבר כי הדיינים כאשר ישבו לדין הנה לא יבקשו להוליא ממנו רק לצדד אם זה שלו דדין, ומעתה אם הצ"ד לפי סדרתם יצדדו דעתם שאינו שלו דדין א"כ א"כ מוחזק, הכי אם יקח עלית של חצירו שלא דדין יהי מוחזק? א"כ שפיר צספיקא דדינא א"כ מוחזק, ועיי' בתרומת הרטן שני"ט דהטעם דא"ה בממון אחר הרוב, כי בממון קיימ"ל המוליא מחצירו עליו הראי', ורובא לאו ראי' כי יש כאן מיעוט כמו שכ' לעיל צטס שיטה מקובלת א"כ א"כ חזקה ושור' לא שייך חזקה ושפיר ניזל בתר רוב, ומיושב קושי' תוס' ודו"ק.

וודע דע"פ אסיפת זקנים יש ללמוד דבר נכון, דסדרתו דמש"ה צקפן אחר מן המנין כולן פטורות ולא בטל צרוב, דעשירי ורדאי אמר דחמנא וכל רוב יש ספק רק התורה התיר הספק, דרברי תוס' ל"ע דתלכו דצ"ח לא בטל הרי כאן על התורה אנו דנין ע"כ עיקר התי' כמ"ש אסיפת זקנים הכ"ל, ומעתה צפקוח נפש יש לאמר, דאמרה תורה אלה המלות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ואם יש ספק אם אין יחי' שפיר נדחה המלות כי חי' ורדאי אמרה תורה ככ"ל עכ"ל עס צמדושי ואכ"מ).

דברים אחרים

במנין המלות אשר דבינו עמד על צעל ה"ג ורומצ"ן עמד להלילו, כבר כתבתי כי ההעתק אשר ביד נכדו, בזה נפלה לרוב השגת הרומצ"ן אמנם מצלעדי זאת כבר עמדו רועי ישראל להלדיק הלדיק ועשו מה שעשו ולדבר עליהם א"א צקונטרס הלזה כי השדה לא ניתן אלא לחרישה אך על איזה דברים אעביר טובי ואקראם צטס!

רבנו מנה לתרי"ג ארכי שכ' ידיעות דבר זה הוא מ"ע ועיי' צפ"א מה' יסה"ת והרצ צה"ג כ' דא"ז מלוח פדעית רק עיקר אשר עליו יונח היקוד כי אם ח"ו א"כ מחוקק חוקים א"כ? ועיי' פלוגמא כזה צין ר"ת ור"כ עיי' תוס' ר"ה דף י"ח דעת ר"ת שה' ה' מן המנין המדות ודעת ר"ת מי ששמו ה' נאמר שהוא צעל יכולת ולו המידות ועיי' במכילתא פ' יתרו שאמר הקצ"ה קצלו מחילה מלכותי ואני אגזור עליכם גזירות, וכבר הביא דמצ"ן זאת לראי' לדעת צה"ג ויש פנים לדבריו צמדושי מי ה' אשר אשמע

צקולו מלמד שהי' כופר בעיקר, היות אם אין שופט צנו מי ישמע למלות
 אפק ידענו כי יש לרצנו ראי' מפורשת בגמ' בצלני, דהרי אמרו זכור ושמור
 בדבור אחד נאמרו, וכן אנכי ולא יהי' לך צ"א נאמרו? וכבר הקש' זאת
 הגאון מו"ה וואלף באסקאוויטץ בקדר משנה שלו, ובדרושים אשר חכני
 ה"י אמרתי להלדיק דעת צה"ג והיא כתובה על ספרי על יסה"ת. אמנם
 טרם כל דע ציאר המשולל הצנה בפסוק, ורצנו האיר לנו בזה עינים,
 משה אמנת וגם תורתו אמנת, ויקרא שמו אנוש אז הוחל לקרוא בשם ה"י,
 ורשי"ז"ל מפרש מלשון חולין, ועיקר כי כבר כ' רצנו צפ"א מה' עכ"ו,ם,
 צימי אנוש הקטירו למלכת שמים, והאמינו לאמלעים, דער בחזים לו יע.
 נעק טיסטעק וזמר, דמס זיך גקטט ניכט הערפבלאסט, דען זיך טוועלען,
 פון טטויב געבארענען אענטען זעלבסט לו וייטען חונד חיהק זיינער טהפ-
 פערטיטען בעהבפעטונג לו טענקען, אין דער פרפקטיטען וועלט קמן אמן
 חויך ניכט חונאיטטעלבחר לוק רעגענטען געלונגען, וע"כ האמינו באמלעים
 וזה הפי' ויקרא שמו אנוש אנוש ער גפנטע זיך טוועך יקודו מן עפר,
 וסופו אל עפר עי"כ" אז הוחל מלשון חולין האמינו כי הוא
 חולין לקרוא בשם ה' זיח היעלטען דמז פיר חיינע ענטווייהונג דער אענט
 זפון חונאיטטעלבחר גקטט פארופען עכ"ל סם בצאורי על המקראות, ואיך
 יהין איש לקרוא בשם ה' ולא לאמלעי, ע"כ באה אזהרה בתורה הקדושה
 לא יהי' לך אלהים אחרים על פני היינו מסך נבדיל ע"כ אמרו ז"ל
 צותק, אנכי ולא יהי' בדיבור אחד נאמרו היינו לכוונה אחת לשרש
 מלצינו אמנת האמלעים ועיי' צפי' המשנה חולין צ' מ"ט כרי שלא יאמרו
 לאותו לורה כלומר לכה השליט בצורה פלוני כמ"ש קלת המשנים והם
 שמאמיני' שיש שתי רשיות, והכותן חומר אין כותן לורה ע"ס, והדבר מפורש
 באר העיב צילקוט לא יהי' לך אלהים אחרים על פני ר' יוקי אומר שלא
 ליתן פ"פ לאה"ע אלו נקרא בשמו הי' מן הלורך הרי נקרא בשמו ואין
 צהם מן הלורך ואימתי צימי אנוש שכאמר אז הוחל לקרוא בשם ה'; ומ"ס
 רצינו לראי' מדאמרו אנכי ולא יהי' לך משלים לתרי"ג עיי' מ"ס הרמב"ן
 וצן חקדאי צספר אור ה' בהקדמה שלא היתה הכוונה וכו' וכבר עמד
 להקחיר דצריהם צספר לצ שמת ע"ס וק"ל.

וידענו כי למתנגדיו לא יוכח זה, באמרת מה יושיעני זה, הגם זה
 כמשה צפיח כצטן יקום עיני בני אדם ויהי' חשך; חלילה לי,
 חס אנכי על כבוד רצנו, צך יצרך ישראל לאמר, ישימך אלהים לאיש אשר
 אין שומע ויצחין, אך עתיקים דברי חז"ל באמרת, לא עליך המלאכה
 לגמור" רצנו למד פ"ה מה' אישות מפסק מלא שצוע זאת דאין מערצין

(* הגאון בעל מ"ל צספרו פושא דרכים הראה החילוק במנין המלות בין
 רצנו לסמי"ג.

שמחה בשמחה, אף דמבואר בירושלמי דאין למדין מן קמ"ת? ובאמת
אמרתי בחדושי דרמב"ם פוסק פ"ו מה' מומרים בלש אציו רשע מחויב הבן
לכבדו, והטור חולק, ובאמת מבואר במדרש דהקצ"ה פוטר א"א מן כאר"א
לך אכי פוטר ולא אחר א"כ יש ראוי לרמב"ם דאל"כ למה לריך הקצ"ה
לפטור את א"א ע"ה דהא בלא"ה פטור דהוא רשע, אך אי אמרינן אין
למדין תקמה"ת א"כ סדרת הטור יליצ פתגם א"כ כל אחר ואחד
לשיטתו וק"ל.

ר' בנו יכנה דברי סופרים אף ונה שמקובל לנו מסיני עיי' פי"ז כליס*)
פ"ז אהלות ואין כוונתו שהם רק מדרבנן, רק הפשט מקובל לנו
ונמסר לנו מדרבנן אשר הם קבלו מסיני, וכ"כ הרב נוג"א ועיי' פ"ז
מידים, ויש להוסיף דהרי גם משה תיקן ז' ימי משתה וז' ימי אצלות ועיי'
מגלה דף ל"ה משה תיקן לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של
יום וכ"כ הרמב"ן, אלא הנ"מ ונה שבאו בנבואה דבר נלוה מאחר שידענו
מלך אלה המלות שא"כ רשאי לחדש דבר געשה, ע"כ הוא רק פי' לפסוקי
תורה ועיי' תענית דף י"ז ער דאתי יחזקאל מאן אמרו אלא גמרי גמרי
א"כ גם רצינו קוצר שהוא מ"הת רק שאינם ראויים לקראת דבר תורה, רק
מה שהוא פי' לפסוק של תורה אצל מה שהוא מקובל אללם להלכה למשה
מסיני אינו ראוי לקראת רק דברי סופרים ועיי' מרגניתא טבא, ויש ליישב
קושי' תוי"ט זבחים פי"ג משנה ויו ועיי' רמב"ם בהקדמת קדר זרעים
דכ' רצנו כל ונה שלמדו הכז"ל מרוח דעתם ועולם צינתם נפלה בהם
ומחלוקת ושכחה אצל ונה שקבלו הלכה למשה מסיני לא יפלו ומחלוקת
ושכחה והן הלכות פסקות עיי' פלתי כ"ט ועיי' כהם שלמה ה' ת"ת
שהעתיק לפלא דברי מרכבת המשנה בפ"ז מה' מאכלות אקורות על הא
דכ' רצנו כל השיעורים ומחלוקתם הלכה למשה מסיני — וז"ל ודע שאי
אפשר לאמר שדעת רבנו ששיעורים ומחלוקתם הל"מ שהרי זה קותר למ"ס
בהקדמה למוס' זרעים שאין בהל"מ שום מחלוקת, ובאמת טעה בזה
דהפי' ומחלוקתן מלשון חלק איינטהיינג. ע"ס בכ"ס!! והוא צדוק, ויהי'
בשלוס סוכו ומעונתו כלל הכבוד וירכב גם הוא וידא על כנפי רוח ותהוה
בזה, ועיי' תענית פ"ד מ"ד ודקרי הלל מר"ס אע"פ דתיקן נביאים, ועיי'
מ"ס הר"ן מלך וחיה ירחלו פניהם אע"ג דאורייתא כיון דלא פירש קיל
טפי, דמסקרן לחכמים והם יכולין להתיר ועיי' מ"ס לקמן וק"ל, ורצנו

*) וידענו כי כמה דברים אשר יבונה ד"ס כבר תקנו אבותינו אחי חזון מה'
ועיי' יומא ורבנן היכא עבדי הכי פי' רש"י ירמ"י ודניאל. ועיי' פנים מאירות חלק
ב' דכל הלכה למ"מ משה לא ב' לנו הקרא מפורש דיש איזה ק"ו או מה מלינו למילף
מיני' שום דבר לכך נתקבלה הלכה למ"מ ואין דנין ק"ו וכל י"ג מידות מהלכה ועיי'
רש"י שנת דף קל"ב יע"ש.

השיג על זה"ג בזה שחשב קריאת הלל מה ששיבח דוד המלך ע"ה בכלל
 תרי"ג*) והרמב"ן חפס עליו מן פסחים קי"ז הלל זה מי אמרו, אמר
 ר' יוקי אליעזר בני אומר משה וישראל, ולפענ"ד לא קשה דאף למ"ד
 משה אמר, דוודאי לאו כל ההלל אמר משה, דהרי כתיב בית אהרן בית
 לוי ואז כשעלה מהים עדן לא הי' כהנים ועיי' מהרש"א בח"א ע"כ דדוד
 הוקף וא"כ השגת רצונו שחשב לגמור את הלל וזה אף מה שחשב דוד ע"ה -
 ודע דדבר הכלל דבגזירה שיהי' לו דין תורה ממש אלא שאינו כמנה
 ג"כ במנין המלות, ועיי' פ"י מ"ז פ"ו דמקראות ועיי' צפי' המשנה ח'
 פ"ד דטהרות, וכל הענפים היולאים מהשרשים אינם ראויים למנותם
 במנין המלות, ורצונו הביא לו ראוי כולחת ע"ז דהרי אמרו תמורה דף י"ו
 אלק ושבע מאות קלין וחמורין וגז"ש ודקדוקי סופרים שנסתכחו ועיי'
 מ"ש הגאון מו"ה אלי' בספרו אלי' רבה וזוטא דדין עגונה דף ע' והספר
 הלזה אינם ת"י רק מה שהעתיקו מוננו ועיי' תוי"ט משנה ג' פ"ז אהלות
 ועיי' יומא דף פ' ע"א דמסיק ר"י שעורין הלמ"ס, ואחרים אומרים צ"ד
 של יעבץ היינו עתניאל בן קנז ועפ"ז הקשו אחרונים על ירושלמי מה
 מקש' לייתי עשה הא' שעורים נסתכחו, וי"ל, ועיי' שאגת ארי' סי' ל"ו

וק"ל

ובפי' המלות כ' שאכחו לא כאמר אין מזהירין מ"הד אלא לאקור מה
 שלא התבאר לו אקור ע"ר הקיש, אצל כשנכתבו איקור צביאור
 נדע בהכרח שהוא נעשה מנע נלעשותו, ועיי' מ"ש הרמב"ן ועיי' צמ"ל
 פ"ב מהמ"א, ועיי' ברב המגיד ע"כ צפ"ב ועיי' מ"ש מרן בכללי התלמוד
 ועיי' מ"ש הר"ן פ' שניני בשם ר' ישעי' הראשון ועיי' חות יאיר מהגאון
 זעל אור חדש שמתרץ קושי' הר"ש פסחים מ"ה ע"ב והן הנה דפח"ח
 וש"י

רבנו דייק תרי"ג מלות כאמרו למשה מסיני עיי' מכות דף כ"ג ע"ב ואיך
 כאמר בדבר שהוא מדרבנן שהוא וכלל המנין, ומה שיראה לי שהביאו'
 לזה היות מצרכין אף על דרבנן אשר קדשנו, ושאלת התלמוד היכן ליונו
 ואמרו מלא תקור, ואם נטעם זה מנו, הנה ראוי שימנה כל דבר שהוא
 מדרבנן עכ"ד, ועיי' שהרמב"ן השיג על רצונו ממה שאמרו ברכות י"ט כל
 מילי דרבנן וכ' בזוהר הרקיע דוודאי רחמנא אזהיר לשמוע להם זהאי
 לאו וכו' ורבנן מעיקרא אקמכוהו אהאי קראי איתנו זהאי אקורא דנדחה

*) ולא אוכל להבליג תחת לשוני מה שמעתי בשם הגאון מו"ה אלי' ויילנא פ"י
 רש"י ברכות דף ד' ע"ב אמר ר' אליעזר אמר ר' אבינא כל האומר תהלה וכו' פ"י
 רש"י ויש בו שנה הכנת מזון לכל מי ומה נעי רבנו רש"י בזה! וגילה לנו הגאון
 סודו, כי באמת יש עוד א"ב ויש בו הכנת מזון והוא קפיטול קי"א ושם כתיב טרף נתן
 ליריאו, ע"כ מתרץ רבנו רש"י ז"ל כי יש שם הכנת מזון לכל מי, ושפתים יושק,
 א"כ שמעתי כי נדפס הדבר נספר סמיכת חכמים.

תפני כבוד הצריות, וכ"כ דברי רש"י שפי' אחרונה, וכבר רחף דברי מגלת
 אסתר ע"פ אחרונים דמס"ה לא אמרי' ספק דרבנן להחמיר משום לאו דלא
 חקור דאמרינן על ספק לא עשו תקנה, וכאשר ערן קוד' אלהי עלי אלהי
 וישבתי בצית אלהי' הרב מו"ה זרח טויבער ז"ל כתבתי אל הגאון מו"ה
 שלמה קלוגר בעל מי נידה*) וספר החיים לצאר דבריכ"מ עיי' פסחים דף
 ע' ע"ב תוס' ד"ה היינו ועיי' פ' צמת' ח"ו מ"ה י' כתב רבנו כרס"י והראב"ד
 השיג עליו בקושי' תוס' וכו' הכ"מ אע"ג דספיקא דרבנן הוא מ"מ כיון
 שבדיקת חוץ תחילתו נתקן על ספק, החמירו בספק זה יותר משאר
 ספיקות, וכל ספק שאתה יכול להרבות עליו אפי' ק"ס ע"ש וביאר
 דבריו ע"פ דברי זוהר הרקיע דהרי הטעם דק"ס מותר דמה"ת כל ספק
 מותר רק רבנן אסרו, ומעתה אם יש לנו ק"ס בספק שני לא החמירו רבנן
 אבל כל היכא דעיקר על ספק נתקן טוב לא יכול לאמר דמה"ת מותר
 ומילא גם ק"ס אסור ושפיר עולין דבריו ג"כ לענין כתמים, והגאון הגדול
 מו"ה שלמה קלוגר האריך בתשובתו אלי בכידון אבידת כתמים, שהאריך
 הגאון הפלאה בקונטרס אחרון להחיר מלך ספק דרבנן להקל, והוא ל"ע
 ע"פ דברי כ"מ הנ"ל כאשר שאלתיו להלכה ולמעשה, וד' יהי' חכמה לשלמה
 וזינה יתירה נודעת לו, ובעיקר הדבר אמר קלום, כאשר יש צידי ממונו
 איזה תשובות כתובי' בכ"י ממש, ועוד חזון למועד ונדעה ונדלפה לדעת.
 ודע אחי הקורא! מה שהעיר בלדק הגאון ר' הרש חיות על מ"ש מרן
 צ"פ א"מ ה' עצודת יום כפורים, דעצוד' שאינו מעיקר היום, כשר
 בהדיוט, והשעיר המשתלח שכשר בזר ע"כ דג"כ אינו מעיקר היום א"כ יש
 לתמוה מדוע החמירו בנעילה יותר משאר תפילות ועיי' במס' תענית
 לפנות ערב דנעילה רק מדברי סופרים, והגאון הנ"ל כ' שעלונו של יום
 מקדש א"כ כל כדרי שהוא כנגד פדרים ואצדים הנשארים מערב יום
 כפורים ל"ל לצעל תפילה שלמות כ"כ א"כ מי ירע מדוע העולם החמירו
 להיפך? והנח לצני ישראל בני כזיאים הם ע"ש.

רבותינו בעלי תוס' היו בזמנו, דהרי ריב"א מפלפל פה אל פה עם
 רש"י ז"ל עיין נידה דף ל"ע תוס' ד"ה אלמא, ורש"י עלה לשמים
 מתקיה, ורבנו אליעזר מטוך מחדש תוס' שבדינו ערן חי בזמן י"ב לאלף
 השני ועיי' ע"ז דף ע' א"כ לא יכלר נק"כ שנים שהי' רבותינו בעלי תוס'
 זה אחר זה כאשר העיר בזה בלדק הגאון אזולאי, ועיקר הכלל כמ"ש
 מהרי"ק בשורש ל"ב דר"ת ותוס' כת אחת הם דלא כמהר"שדס חלק
 אהע"ז קי' קכ"ז דשני כתות הם אם לא כוונתו ג"כ דלא הי' בזמנו רזמנו
 של זה לא בזמנו של זה; ע"י ובכל זאת רבותינו בעלי תוס' מזכירין אותן
 פעם לשבח ופעם לגנאי כאשר העיר בקדר הדורות ברשימת הספרים על
 דברי תוס' ברכות מ"ד ע"א ומנחות מ"ב ע"ב, והרב הג' מו"ה יוסף וייקע
 כ' אלי באגרתו כי ראוי להוסיף לזה תוס' מגלה ל"א ע"ב וביולה ל"א ע"ב

(* וכעת נדפס תשוב' אחת מה שהציב לי בספרו טוב טעם ודעת ק"ל.

אחרי העיון בס' החזקה בהלכות הגוגעת והדון עמו; ועיי' תוס' זרכות דף ל"ה הביא תוס' פי' ר' משה, ועיי' גיטין ס"א ע"ב ואפשר הוא ר' משה מפונטייזא ועיי' חולין דף מ"ז ע"א —

עוד לעורר אותך אחי הקורא! עיי' במשנה קוטה פ"ז בשבעים לשון כתב רבנו בחיי וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת, זה יורה שכל התורה כולה כתובה עליהן, ורבנו כתוב מלינו בספר חגי, והרמב"ן כ' בספר תאגי שכל התורה כולה כתובה עליהן מן בראשית עד לעיני כל ישראל בתגיה וזיוקיה ומשם נעתקו ע"כ וכ' בעל תוי"ט דרך נס הי' וגם כתיבתן ציוס אחד מעשה נסים הי', אבל רבנו סמ"ג ז"ל כתב שהי' כתוב בהן מקסר הנולות כמו שהן כתובות בהלכות גדולות כעין אזקרות, עתה הראיתי לדעת כי בחומשים הנדפסים עיר וויען 1846 למקסרס המפרט לא ראה שם בפ' דברים מכל זה ודעת רבנו סעדי' גאון הוא ג"פ דעת רבנו אברהם ז"ע; ע"ש ע"פ הואל משה באר את התורה וק"ל — וטרם אפרד מעמד קורא הנעים, בוא עמי ונלצתיך על הלור, יען כי דבר זה לקוח מדברי רבנו כאשר כ' החכם ר' רפאל מנורלי בספרו מ"ל עלה כ"ח, והרגשות לכפש כמו הספינה ובהמה המוליכים את האדם אל מקום המנוחון ואחר שהגיע אל מחוז חפלו אל לורד מן הספינה או מן הבהמה יהי' עליו לטורח גדול אע"פ מתחילה לא יכול להשלים חפלו מבלעדה, כן הרגשת וכח הגשמי "עכ"ל —

ועתה אחי הקורא אם גם אתה באת עד הלום אל תשלך דברי אלה מידך כאלו שוב אל' לך מהם, רק זה תחזי ותמיד תמלא גדולת רבנו ותקרא עם חכמינו ז"ל מ"ס פי"ו ה"ח מ"ש על מעלת ר"י בן זכאי שלא הכיח פרשה אחת מן התורה שלא למדה, ולמד במקרא וגם מרגום מדרש הלכות ואגדות ומשלות הכל למד, וכן אמרו עליו שאמר אם יהי' כל שמים יריעות ובל האלכות קולומקים וכל הימים דיו אין לכתוב את חכמתי שלמדתי מורבי ולא אללתי מנחמת חכמים אלא כשם שהצבוצ הזו הטובלת צים הגדול ונשהו מחקרה עכ"ל, כך אני אומר אם הכל ידעתה לחלי משה לא הגעתה, וקראתי עליו כמו שאמרו על ריב"ז קוכה דף כ"ח שלא הכיח מקרא משנה גמור' הלכות ואגדות, דקדוקי תורה, דקדוקי סופרים קלים וחמורים ג"ש תקופות וגמטריאות, שיחת מלאכי שרת ושיחת שדים, ושיחת דקלים, ממשלות כוזבין, ממשלות שועלים, דבר גדול מעשה מרכבה, דבר קטן הוויית אציי ורצא עיי' פ"ד מה' יקה"ת מ"ש הכ"מ הוויית היינו פלפולים נגד הלכה קצועה ועיי' בהקדמת רבנו לטהרות, ונוכל לאמר על ספריו כאשר כ' ז"ע בהקדמה לשיד השירים, "זה יתהלל החכם בחכמתו, המקובל בקבלתו, האלהי באלוהותו, הפילוסוף בפילוסופו" ויותר שהי' רבנו יקר ממלל כוסף על שלמותו וקבולתו כי ה' נתן לו לשון למודים, לדעת לעות את יעף דבר בלשון הערביים ויהודים, הוא למד

דעת אח העם בדרך קלה וקלרה, והלכו גוים לאורו וכבר הועתקו דברי
בלשון אשכנזי, ועיי' תוי"ט יצמות פ"י טענה דברי הרא"ה שהם כעין כבואה
קטנה יען דמתאמרה מפי הרמב"ם ז"ל כוונתו ע"ס —

הבאתי כי הי' בירושלים מפי' המשנה נוס' פרה וזכורות טרם באה
לאלכסדרני, אך הי' תמיד מגמתו לשו' לשמה יען כי שם נקצר
אזיו לדעת האומר כי מת בלשם הדרך כאשר נסע מן מאגרעב — אך הי'
ליוה ויעמוד, השמש בלהרים דום קרוב לע' שנה לפי השבון אזולאי הוא
הגאון חיד"א וחכמי זמנינו, (עיי' בתחילת הספר) ונקרא אל שמים מעל
לחזות בנועם הי', ולצקר בהיכלו, היכל הי', היכל הי'.

אלה הם קלות מרצות המון שבמי רבנו, משה אמת ותורתו אמת, וכליל
צ' כ' לחודש טבת תתקס"ג לאלף החמישי שבשים שנה חסר פ"ג
יום, מקצב הסיבות לקח אותו על כנפיו, וגופו הטבור הוליכוהו לעברי'
וקברוהו לפני העיר ללד לפון (קה"ד) והנס שנעשה עם ארונו ואשר קרה
עם מלכת אצן שלו ועיי' שה"ק ושה"ג*) נור דיין ויי"ענטטיין, ניכט דיין
פנדענקען קהניטע אמן לערטטארען — ! עברי' הוא חנות או דקת שמה
והמלך הורודוס בנה אותה מחדש לכבוד הקיסר טיביריאוס וקרא שמה
עברי'א, שם מקום קבר ללפידת תפארתנו עיי' מ"ט החכם פראנקעל בספרו
ירושלים**) ויכפרוהו מקטן ועד גדול אבל ולום ג' ימים, כי תורת אמת
הי' צפיו ורבים השיב מעון, וזיוס ח' הגיעה השמועה לירושלים, ועשו
מספר גדול, וקראו לום ועלרה, והחזן קרא התוכחה אם בחקותי ונפטייר
ויהי דבר שמואל אל כל ישראל וקיים כי נלקח ארון אלהים.

- א מי יתן ואחורה
- גן אלהים איהו
- הלהט לא אירא
- בחוקה אפתחיהו
- ב ארוצה כעופר
- בחוד הגן ואוכל
- אף הים סוער
- מכל אבקת רוכל

כה אקרא עם המשורר, ומשה נתן מי לא ימות, דרכו והליכתו בקודש
פעולתו הי' אמת. פ"ה מה' תענית ה"י כ' שמעולם לא אכל ערב ט"ז
רק לחם ומים. להדיין ר' פנחס העיד שמעולם לא ציטל טבילת קרי אף
שהדין שאין דברי תורה נוקבלין עומאה, עמד בפרץ והחזיר תוקף התורה

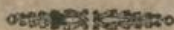
(* עיי' בפ"ע שלי מ"ט ע"מ. —

(**) ועיי' מ"ט החכם פראנקל בספרו מסעו באפריקא כי בצקר חשנו אנשי קיירא
בי אלס חלקת מחוקק רבנו בר מיימון ססון חמת חומה בנהכ"ג עיי' שם לד קל"ג. —

לאיתנה — ואולי יזכני ה"י להשתטח על קברו ולראות הנפש והליון אשר עשה לו — פ"ב.

הן אלה פעולות איש לדיק וחכם, חלק אדם גדול ומעל, אשר לא יונע הטוב להולכי בתמים, ולכל איש ואיש לפי בחינתו ושדשו יגה שציב אשו, ויואל אלהי י"ש להרצילני בכאות דשא, ועל מי מנוחות ינהלי, נפשי ישוב צמעגלי לך וצמרעה טוב ושמן יושיצני צאהלי תורה והחכמה לאריכת ימים ושנים.

פה עיר חדשה, יום שנכפל צו כי טוב, כי אותך ראיתי לדיק לפ"ק ת"ו"ס"ל"צ"ע.

פתח עינים

א שה"ג מ"ג מערכת מס. ב דף י"ז ע"ב. ג דף מ"ט הערה - נ"ז. ד סה"ד. ה לייטובג דעם יודענטהוואס 14. יתהרגחנג כ. 19 בשם המכס גייגער ויאסט, קולנע געטייטע דעם יודענטהוואס לז רנ"ח כ' 1133 ווא"מ — ו) סוף פי' המשנה. ז שה"ג דף ס"ט ע"ב. ח שם מ"ג מערכת מס. ט י וכן רב שרירא גאון עיי' אולר נחמד מ"ב לז מ"ו. יא ג"כ שם. יב תולדות רינבעל הערוך הערה ל"ב, געטייטע דער יודען מהמכס גרעטן חלק ו' לז ש"ג. יג ג"כ שם. יד סה"ד. טו רשב"ן ח"א ס' ז'. טז עיי' מאור עינים פ"מ. יז אולר נחמד מ"ב לז ט"ו נ' א'. יח שה"ק. יט כ"ח מ"ג לז ר"ט ג"כ כ' דרנבו לא למד אלל מיגאש? כ המכס גראעטן שם לז ש"ג. כא שה"ק. כב הראשון אשר המליא הדבר ה' המכס קתרוחז'י הנכחלנן משנת 1839, ואחריי צאו המה ומלאו את דבריו. כג המכס גראעטן ג"כ שם לז ש"ג חלק ויו. כד שם לז שכ"ד. כה שם. כו לייטובג דעם יודענטהוואס 14. יתהרגחנג כ. 20. כז שם. כח שם גראעטן געטייטע. כט עיי' מג"א ס' נ"ג סק"ח. ל תורה ופילוסופי' לז ס"ט. לא לייטובג דעם יודענטהוואס 3. יתהרגחנג ביבליאגראפיע נחטלנן חיבער דיא העברעאישען וואוואסקריפטע דער קתרויגולנען ביבליאטעק לו היינען. לב גראעטן געטייטע לז ש"ג. לג שה"ג מ"ס מ"פ 39. לד שה"ג מ"ג מערכת מס 150. לה גראעטן געטייטע ש"ג. לו עיי' שה"ק דף נ"ב. לז אולר נחמד מ"ב לז קכ"ד. לט הוא הגאון מו"ה יעקב עמדן ז"ל. מ בחינת הדת הערה י"ג לז קי"ד. מא אולר נחמד מ"ב לז ר"ז ואולר נחמוי קס"ט. מב אולר נחמד דף י"ד. מג סה"ד. מד סה"ד ע"ד. מה לייטובג דעם יודענטהוואס 14. יתהרגחנג כ. 19. מו כ"ח מ"ג לז 23. מז סה"ד דף קע"ח. מח אולר נחמד דף י"ד. מט אולר נחמד לז רפ"ב. נ כ"ח מחברת ה' לז י"ט. נא כ"ח מ"ב לז קי"ז. נב אולר נחמד מ"ב לז כ"ז. נג שם לז שכ"ג. נד תפארת למשה פ"א. נה תולדות רש"י דף מ"ו. נו ל"י= טובג דעם יודענטהוואס 14. יתהרגחנג לז רמ"ז הביא כי המכס עדעלמאן ראה צביב= ליאטעק הנקרא ביהודייניטע ספר יד החזקה ונסוף הספר בתוב צביי ממש של רבנו רמב"ם "הוגה מספרי אני משה בר מיימון ז"ל" ודקט' הונטינגטאן קנה אותו בעתו. נו שה"ג מערכת ל' אות ט' שראה בעקד הספרים של הדוכס מפאזרענץ גמר' צבלית מס' כחובות כ"י על קלף משנת ד' אלף ת"ת קל"ז ושם יש כמה נוסחאות יפות. נז אולר נחמד מ"ב לז ק"כ. נח אולר נחמד מ"ב לז ק"ב. ס עיי' כ"ח מחברת א' לז ע"ב ונמלא בעיר טריעסט. סא כ"ח מ"ג דף ל' והסימן אהה עתה ה ס ר הכל. סב ראה אותו המכס וליענטהוואס לז י"ט נ' 32 3. יתהרגחנג. סג שהוא למספרס 1375. סד ושלטי גבורי אשר מזכירו חו"ט פ"ג דערוצין א"ז

פתח עינים

שלטי גבורי הנזכר. סה שה"ג מ"ג מערכת יוד שס הספר מכלל יופי הוא קטור
 פרשת דרכים עיי' שס מ"ס מערכת פ' ונדפס באשכנז בק"ק פד"ד תקל"ה. סו קי'
 ה' אלף ש' לפ"ק 1540 למספרם אנשי מופת. סו הגאון בעל תו"ט נולד באשכנז
 עיי' פ"ט בלחיים משנה ז' ד"ה ומועיל ואס' יזכני ה"י אכתוב ואלפים קוראתיו על
 המנילה אשר לפני עם הערות מושכלות ופ"ק ע"ח עדן חוגגים פורים שלו —
 סה כ"ח מחברת ה' לז קל"ז. ודעת הגאון חיד"א מס' סדר ר' עמרם בר שגא
 שתלמידיו חברוהו ונתיחסו לרבים עיי' בפנים. סט ובעין זאת מרגלי בפומי הדרשנים
 בשם ירושלמי, ובעין יוסף ב' אולי הוא מקורו טהור מן ירושלמי הנאבד מאתנו,
 וז"ל ארבעה מלאכים נזווגו לאדם בשנה — הראשון אומר לו שמח בחור בילדותך,
 השני אומר לו אכול לחמך בשמח, השלישי אומר לו ונבל בעלה בולנו, הרביעי אומר
 לו כי יש לעץ תקוה, ובעיר מולדתי ק"ק גאלאנדע אמרתי בדרוש בזה"כ דשם אולי
 ישתירו תחת כל מאמרם הרעיון כי ד' כוחות הטבע והשינוי בעיתים "קין, וחורב,
 קור, וחוס", המה המדברים לנו ומעוררי' לשוב בתשובה, וכמו המראה יזהיל דמות
 וענין האדם לנגדו. האביב דמות האדם בילדותו, הקיץ בימים אשר יתפשטו כוחותיו
 ויעשו כרי, האסיף, בימי זקנה לעת האספו הכוחות, והחורף וקרח אז הטבע ינוח,
 הוא כדמות אדם לעת שב לאדמתו, אכן מרוח לח יסרית האדמה ותתחדש ועשה
 קציר כמו נטע בן יחב' איש כי יקום וילך על משענתו משענת האמונה בתה"מ ב"ב,
 ע"כ השיב לאיוב ריעו "להם לבדם נתנה הארץ" (היינו למבחישי בהשקפת הנפש)
 "ולא עבר זר בתוכם" מדוע כמו זר נחשב להם הרעיון מתה"מ וק"ל: מי יגלה
 עבר מעינוך אני מורי! אהה! להקת קדושים בג"ע ואנחנו פה? מה אנחנו! וקראתי
 עם המאורר אשכנזי "רוח זייט חזיט זך וויז ריח הענטען, ריח בעסטען זייטן ריח
 לז גרענע געגאנגענען" והארבתי שס וא"כ"מ. ע סמ"ג הוא רבנו משה מקובי תלמיד
 רבנו יהודה הקסיד ותלמיד רבנו שמעון משאנן ותלמיד רבנו ברוך בעל התרומה
 וחי' בתחילת אלף הששי ותתקל"ו באלף החמישי ה' בספרד ור"ס מקובי אשר נזכר
 בספרו א"ז רבנו סמ"ג שה"ג מ"ג מערכת מס. עא מהרש"ל ורמ"א מבני בניו של ריב"ס
 מבעלי תוס' ז"ל עד רש"י ז"ל (*) זייטונג דעם יודענטהוואס 16. יתהרגאנג ומהם
 למחו למח ישע ועוז. לישראל מבני בניהם הגבירים ר' משה חונטיש'יקרי, רחטהט'יד
 וס' תודענחמן מוקדנאן. עב ובספר הנרית כ"י פ"ה הוכיח כי טעות נזדמן בש"ס שהי'
 לפני רבנו. עג שהוא למספרם 1737. עד למספרם 1275. עה למספרם 1268.
 ולדעת יוחסין 60 אנשי מופת. עו ובשה"ג מ"ג מערכת ע' נראה כי במלרים הי'
 ספר מאנה מימות תנאים ובמלכות בורגוניא נמלא ספר כ"י מעורא מקוסר הנה"ג
 והאריך שס אס עזרא הי' בהן? ודע דבמעשה רוקח בשם מעיל לדקה העיד בשם
 ר' אלי' חזן שראה בספר במלרים תמונת נונין הסוכין והוא מעיד שהס' ג"כ בספר
 עזרי' יהי' איך שיהי' הספר יאן מאוד. עז עשוהס' זייכטיינינגעס חונטערנעהעטן הייסט
 יהין כמו ותהינו לעלות ובמופלא ממך כל תדרוש זכור תזכור אשר נעשה לקוויריוס
 קוהלמאן אשר שרפו במאסקווי למספרם 1690. עח שה"ג מ"ג. עט בחבורו הקטן
 רפ"ו. פ גראעטן געטי'טע לז שג"ד. פא גראעטן געטי'טע לז של"ט רבנו נשא שם
 של בעלי תוס' על שפתיו. פב ועל הליון אשר חרט בכתב אחת העתיק החכם
 גראעטן בש"א "היער זעגט חזין הענט, דךך קיין הענט; ווהרסט דוז חזין הענט, זך
 החבען הייזעלסווענען דיינע חוטטער בעטזטטעט." — ולפי דעת קלת חכמים אונאיו
 הרסו את מלכותו וכתבו עליו גדופים — וגם בעת פרעות בישראל — ראה מ"ש
 הגאון אזולאי בא וראה תוקף גדולת ומעלת הרמב"ם ומעשיו לש"ג כי בחבור הלזה
 הפליא לעשות כי איזה מתפלספים יען שעיניהם ישיתו כי הרמב"ם ז"ל פילוסוף
 גדול, מטיס אחזן לדבריו בספר היד עכ"ל א"כ בעת יען רבנו אחז בחבלי התלמוד

(*) וגם הגאון מו"ה יחזקאל לאנדוי מיהס עלמו אחרי רבנו רכ"י עיי' נוב"י
 מה"ת חלק י"ד תשו' ר"א.

פתח עינים

לח

החפיקו בזה ג"כ על פילוסופתו ושללו ממנו אדרת ואמונה וחי עולמים,
אהה! קטן יעקב ודל. וקורא אני עם המזור על רבנו ז"ע!

„מצבחד נפלה, מטעיד יפריחו“
„שמך וילדי שכלך ימים יאריכו“

איוה הערות לאחר שמוסרתי ספרי לרפום.

וכאשר שאל איש חסיד לרבנו בעל חתם סופר האיד מרומז שם רמב"ם בתורה
השיב לו חכ"ד „למען רבות מופתי בארץ מצרים“ — דפס"ק וש"י.
כתבתי בפנים רבנו הי' תלמיד מיגאש עיי' תשנ"ן סי' ב' ח"א ועיי' ש"כ סי'
רמ"ב ס"ק ט"ז.

כתבתי בפנים לתרן דברי ט"ז דמלינו רבנו הזכיר שם אביו וחולק, ועיי' ערובין
דף ל"ב דאמר רבי נראין דברי מדברי אבא.

כתבתי בפנים אין להתמיר בחשו' המומרים עיי' תה"ד סי' קל"ח ובשו"ת חוט
השני סי' ע"ה ועיי' ב"י מ"ט בב"ה ב"ד סי' רס"ח שאין לנו להנהילם ולהחרידם.
כתבתי בפנים כי רבנו התפלל ספרדי, ולא נעלם ממני דברי אשר אפרים סי'
י"ג והסכים לו הגאון מו"ה נפלאי כ"ץ בסדור שלו בכ"ז ידענו כי הטור התפלל מנהג
אשכנז עיי' ח"ח סי' נ"ט לענין אור חדש ועיי' בר"אש ברכות י"א.

כתבתי בפנים, רבנו התיר לקרא בס"ת פסול עיי' פ"י מה' ס"ת פוסק אס נמלא
בו פסול הוא בחומש, דעת רשב"א דרבנו חזר בחבורו ודעת ב"י ב"ד סי' רע"ט דהיינו
לענין מ"ע דכתבתם אבל לענין הקריאה בליבור אין מעכב ע"ש.

כתבתי בפנים. אמרו עובר בלאו ואינו אלא דרבנן, עובר בעשה ואינו אלא דרבנן
כ"כ הרא"ש ס"פ הי' קורא ועיי' ר"ן גיטין דף ל"ח.

כתבתי בפנים, היבא דלא אתמר הלכתא נמר דעביד מר עביד היינו לנהוג תמיד
כחד עיי' כ"מ פ"ג ה"ד מה' תפלה אמנס דעת ל"מ שם בתפלת מנחה ומעריב
יכול לעשות תרתי דסתרו אהדדי.

כתבתי בפנים גמירי אינו הלמ"מ עיי' תו"ט תמורה פ"ג מ"ג, בוש אני לאמר
דנעלם לפי שעה גמרי' בנורות דף ט"ז ע"א דפריך ל"ל קרא והא הלכתא גמירי מבואר
דהוא הלמ"מ ול"ע.

